

บทที่ ๔

สภาพทางเศรษฐกิจและการปรับตัวของชาวเขาในเรื่องการเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป

สภาพทางเศรษฐกิจของชาวเขาในหมู่บ้านเขาเคอโดยทั่วไป เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวยุคของชาวเขาทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวผสมเรียกได้ว่าเป็นหน่วยผลิต กล่าวคือกิจกรรมหลักในทางเศรษฐกิจของชาวเขาได้แก่การเกษตรกรรม คือการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ที่มุ่งเพื่อ การยังชีพและใช้สอยภายในครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญ พิธีหลักสำคัญที่ทำการเพาะปลูกนอกเหนือจากนี้คือ ชาวชาวโพล ถั่วเหลือง รองลงมาคือพวกผักต่างๆ เช่น พริก งา ถั่วต่างๆ เผือก มัน แตงกวา ฟักทอง ฟักเขียว ผักกาดเขียว ผักชี ฯลฯ ชาวเขาปลูกไว้สำหรับเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้นไม่มีการนำมาขาย ชาวโพล ปลูกไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์และขายบางส่วน ถั่วเหลืองปลูกไว้สำหรับขาย ส่วนผักต่างๆโดยมากปลูกไว้เพื่อกินเพื่อใช้ในบ้าน นอกเหนือจากการเพาะปลูกแล้ว ชาวเขายังมีการเลี้ยงสัตว์จำพวกหมูและไก่ไว้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆและใช้บริโภคภายในครัวเรือน ดังนั้นเราจึงพอจะกล่าวได้ว่า ชาวเขาสามารถช่วยตัวเองได้อย่างเพียงพอในเรื่องอาหาร ครอบครัวยุคชาวเขาในหมู่บ้านบริโภคสิ่งที่ผลิตได้เอง แลอย่างไรก็ตามชาวเขาจะสามารถผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคบางอย่างซึ่งบางอย่างก็ด้วยตนเอง แต่ก็ยังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่ชาวเขาต้องการแต่ไม่สามารถผลิตเองได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากสภาพทางเศรษฐกิจของชาวเขายุคก่อนเขาเคอมีส่วนที่ถูกจำกัดโดยสภาพทางภูมิศาสตร์ - กล่าวคือพื้นที่ที่จะปลูกได้ในบริเวณนี้จะคง เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศ ฉะนั้นในสภาพที่เป็นอยู่จึงมีพื้นที่ไม่มากนักที่นำเขาปลูกแล้วโดยลืมหว่าที่ควรนอกจากนี้การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตก็ทำได้ไม่มากนัก

แนวาระบบเศรษฐกิจภายในสังคมเขาจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบที่เลี้ยงตนเองได้ แต่ชาวเขายังมีความต้องการสินค้าหลายชนิดจากคนไทย สินค้าที่ชาวเขาต้องการก็มี

เกตุอ เสือผ่า เครื่องงูงทม น้ามนกาค น้ำคาด เทียนไข ไมซัด ไข่ฉาย ถานไข่ฉาย
รองเทา อาหารกระป๋อง เครื่องมือ เครื่องประดับ ฯลฯ สีนกานนิต่าง ๆ เหล่านี้
ชาวเขามักจะลงมาซื้อกับคนพื้นราบ ห่อเอาเกลือเงินเสบือ

ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวเขา มีงเป็นการ
ขัดคอนโยบายและกฎ หมายของรัฐบาลก็คือ การปลูกฝิ่นซึ่งเป็นพืชสินค้าทำเงินรายได้
ที่เป็นเงินสดมาให้แก่ตน ชาวเขาใครรับผลกำไรเป็นจำนวนมากพอสมควรและถอนข้างมันคง
แน่นอนจากการปลูกฝิ่น ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคือบียักอาศัยการปลูกฝิ่นมาเป็นเวลาช้านาน
ตั้งแต่ครั้งอยู่เมืองลาวชาวเขาเผ่าเขาโคโซอว่าเป็นผู้ผลิตฝิ่นรายใหญ่เช่นเดียวกับผาแคว
หรืออาจจะมีความชำนาญในการผลิตยิ่งกว่า บริเวณปลูกฝิ่นของชาวเขาหมู่บ้านผาเคืออยู่
ห่างไกลจากหมู่บ้านมาก และทำเลที่เพาะปลูกฝิ่นก็มีชาวเขากำบังซ่อนเรณมีหลคน
ภายนอกเขาไปถึงและพบเห็น

กล่าวโดยทั่วไปแล้วรากฐานทางเศรษฐกิจของชาวเขาหมู่บ้านผาเคือส่วนใหญ่
ยังเป็นการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอยคือเป็นการเกษตรแบบ "โค่นแล้วเผา" ทำเป็นไร่
เพื่อเพาะปลูกพืชทางๆ เมื่อการเพาะปลูกไม่ไคผลเนื่องจากอาหารของพืชหรือปุ๋ยโดย
ธรรมชาติซึ่งอยู่ในดินหมดสิ้นลง ประกอบกับลักษณะของดินบนภูเขาโดยทั่วไปจะมีความ
อุดมสมบูรณ์ไม่มากนัก แม้ว่าที่ดินบางส่วนในบริเวณที่ชาวเขาทำการเพาะปลูกจะมีความ
อุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูงคือเป็นดินร่วน ค่ำ และมีความชื้นในดินสูงแต่ก็มีอยู่ไม่มาก
แห่งนัก ที่ดินที่ทำการเพาะปลูกกันส่วนใหญ่จะอยู่บนที่ลาดชัน ซึ่งจะหลีกเลี่ยงการชะล้าง
ของน้ำฝนไปไม่ไค เมื่อหน้าดินถูกเผาและถูกน้ำฝนชะล้างนานเข้า ดินก็เสื่อมความอุดม
สมบูรณ์ลงผลผลิตที่ไคลดน้อยลง แต่แรงงานที่ต้องไปกลับเพิ่มมากขึ้น นอกจากจะใช้
แรงงานในการฟันไร่เพิ่มขึ้นแล้วการฟันไร่ยังเพิ่มความยากลำบากมากขึ้นอีก แต่อย่างไร
ก็ดีเนื่องจากชาวเขาเหล่านี้เคยอาศัยทำมาหากินอนาคตามลเขาสูงหลายชั่วอายุคนมาแล้ว
อนั้นเขาจึงพยายามที่จะปรับปรุงการเพาะปลูกให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่
เปลี่ยนแปลงไปไคที่สุด ก่อนที่จะมีการอพยพย้ายถิ่น ถ้าความพยายามประสพความ
ล้มเหลว การย้ายในหมู่บ้านก็จะเกิดขึ้น การปรับปรุงวิธีการเพาะปลูกของชาวเขา
ส่วนใหญ่จะเกิดจากการสังเกตธรรมชาติ และใช้วิธีการตามธรรมชาติซึ่งก็เป็นวิธีที่ไคผลดี
มีผลทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านสามารถตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ในหมู่บ้านไคเป็นระยะเวลา

ที่ยาวนานพอสมควร แม้ว่าการเพาะปลูกจะขาดหลักการทางเกษตรกรรมแผนใหม่และสภาพของดินก็เสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงเรื่อยๆ แต่กระนั้นก็ชาวเขาเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็ยังมีคามยึดมั่นอยู่กับภูเขาละสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ส่วนการตั้งรกรากถาวรเป็นหลักแหล่งของชาวเขาในหมู่บ้านก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนนัก แม้ว่าหมู่บ้านนี้จะมีชาวเขาอาศัยอยู่เป็นเวลาติดต่อกันมานานถึง ๒๕ ปีก็ตาม

การถือครองที่ดินและบริเวณที่ทำการเพาะปลูกของหมู่บ้านผาเคื่อ

ประเพณีการถือครองที่ดิน ประเพณีเกี่ยวกับการถือครองที่ดินของชาวเขามาน ผาเคื่อที่ยึดถือสืบต่อกันมานั้น เป็นที่สังเกตได้ว่าสมาชิกแต่ละครอบครัวในหมู่บ้าน ล้วนเข้าใจดีและยอมรับในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัว และการถือครองที่ดินโดยไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานอันใดแสดงความเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นๆ กล่าวคือผู้ใดหรือครอบครัวใดที่เป็นผู้บุกเบิกทำการหักร้างถางพงไว้ก่อนหน้านั้นคือเจ้าของที่ดิน ผู้นั้นจะเข้าไปทำการเพาะปลูกในที่ดินผืนนั้นไม่ได้ เว้นเสียแต่เขาของเดิมจะยอมอนุญาตให้ทำหรือขายที่ดินผืนนั้นให้ แต่หาไม่มีการขายและโยกย้ายอนุญาตจากเจ้าของเดิมให้เขาทำกิน แม้ที่ดินผืนนั้นจะถูกทิ้งไว้เป็นระยะเวลาอันยาวนานเท่าใดก็ตาม เมื่อเจ้าของที่ดินต้องการกลับไปทำการเพาะปลูกในที่ดินของตนอีก ก็จะได้รับการรับรองและยอมรับจากเพื่อนบ้านโดยทั่วไป กราบเท่าที่หมู่บ้านนั้นยังคงตั้งอยู่ในบริเวณเดิม นอกจากการถือครองที่ดินของบุคคลจะเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวเขาดด้วยกันแล้ว การถือครองที่ดินของหมู่บ้านหรือจะกล่าวอย่างทุกก็คืออาณาเขตของหมู่บ้านซึ่งมีใคร่มีการสำรวจและกำหนดเขตแน่นอน เป็นแต่การบอกกล่าวกันด้วยวาจาว่าส่วนไหนเป็นเขตของหมู่บ้านใดแล้วก็มี การยอมรับร่วมกันระหว่างหมู่บ้านเท่านั้น หมู่บ้านที่อยู่รวมกันในแต่ละหมู่บ้านต่างก็ยอมเคารพในสิทธิการครอบครองที่ดินของหมู่บ้านอื่น เช่น เกี่ยวกันกับการยอมรับในการถือครองที่ดินส่วนบุคคล สมาชิกในหมู่บ้านใดต้องการเขาไปทำไร่ในเขตหมู่บ้านอื่น เขาก็จะไปขออนุญาตหัวหน้าหมู่บ้านที่เขาจะเขาไปทำไร่ ถ้าได้รับอนุญาตเขาก็สามารถเขาไปทำไร่ในเขตนั้นได้ แต่หาไม่ได้รับอนุญาตก็เขาไปทำไม่ได้แต่ถ้าเป็นไร่หรือที่ดินที่อยู่ภายในเขตหมู่บ้านของตนและยังมีผู้ใดเป็นเจ้าของ เขาก็สามารถเขาไป

ไร แม้ว่าจะมีการเผาไรครั้งแล้วครั้งเล่าทุกๆปีก็ตาม

การจับจองและบุกเบิกที่ดินทำกิน การจับจองและการบุกเบิกที่ดินเพื่อ การเพาะปลูกของชาวเขาพวกนี้ในระยะแรก เขาจะเริ่มทำการแผ้วถางป่าที่อยู่ใกล้ๆ กับหมู่บ้านมากที่สุดแล้วค่อยๆขยายห่างหมู่บ้านออกไป เมื่อจำเป็นจะต้องขยายไร เพราะไรเดิมใหญ่ผลผลิตลดน้อยลง พวกเขาจะเข้าไปทำการจับจองป่าใหม่แล้วแผ้วถางป่าในบริเวณที่มีดินอุดมสมบูรณ์ต่อไป ในการไปจับจองที่ดินเพื่อทำไรเหล่านี้ ชาวเขาจะไปกันที่ละหลายคน เพื่อที่จะได้มีเพื่อนทำไรอยู่บริเวณที่ใกล้ๆกัน และเมื่อเห็นว่าที่ดินใดก็เหมาะสมที่จะทำการเพาะปลูก ก็จะทำการจับจองและแบ่งที่ดินกันในหมู่ที่ไปจับจองอย่างเหมาะสมด้วยกัน กล่าวคือถาครอบครว้วโคที่มีสมาชิกในครอบครว้วเป็นจำนวนมาก และที่ดินผืนเก่ามีอยู่เพียงเล็กน้อย ครอบครว้วนั้นก็ได้รับส่วนแบ่งจากที่ดินผืนใหม่นี้ค่อนข้างมากกว่าผู้อื่นๆ เมื่อแบ่งกันแล้วต่างคนต่างก็ทำการบุกเบิกแผ้วถางไรของตนเองต่อไป การบุกเบิกแผ้วถางป่าใหม่เพื่อเตรียมที่ทำการเพาะปลูกนี้ เป็นเหตุทำให้ป่าไม้จำนวนมากต้องถูกโค่นและทำลายลงอย่างมากมาย เพราะการทำการเพาะปลูกบนภูเขาจะต้องไม่มีร่มเงาใด ๆ มาบังแสงจากดวงอาทิตย์ เพราะปกติพื้นดินบนภูเขาที่มีความชื้นที่ค่อนข้างสูงอยู่แล้วด้วย ฉะนั้นเรามักจะพบเสมอว่า ไรของชาวเขามักจะถูกแผ้วถางจนโล่งเตียน เพื่อให้พืชได้รับแสงอาทิตย์อย่างเต็มที่ด้วยเหตุนี้ ป่าใหญ่ซึ่งเคยมีอยู่ในบริเวณหมู่บ้านทั้งหมดจึงถูกทำลายลงจนหมดสิ้น

ที่ดินที่ไปจับจองใหม่นี้ถ้าเป็นที่ดินที่ดีและมีบริเวณกว้างขวาง ชาวเขาคณะอื่นๆ ในหมู่บ้านก็สามารถที่จะเข้าไปจับจองต่อไปอีกได้ เพราะผู้ที่ไปพบครั้งแรกนั้นก็มิได้วางแผนจับจองไว้จนหมด เขาจะทำการจับจองเท่าที่เขาคิดว่ากำลัง แรงงาน และความ สามารถของสมาชิกในครอบครว้วตนจะสามารถทำได้ ส่วนที่เหลือก็เป็นของเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ไม่มีการจับจองไว้ก่อนที่ละมากๆ เมื่อที่ดินแปลงเก่าค่อยๆเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ชาวเขาก็จะพากันออกไปหาที่ดินแปลงใหม่อีก เพื่อให้ชุมชนเวียนผลัดเปลี่ยนกันกับที่ดินผืนเก่า ดังนั้นชาวเขาแต่ละครอบครว้วจึงมีที่ดินที่ไรทำการเพาะปลูกอยู่หลายแห่ง บางครอบครว้วก็มีมากจนไม่สามารถจำได้ว่า ตั้งแต่ที่คนโคอพยพเขามาอยู่ในหมู่บ้าน ตนมีที่ดินอยู่กี่แห่ง

ในระยะแรกของการบุกเบิกป่าใหม่ให้เป็นไร่เพื่อทำการเพาะปลูกนั้น ชาวเข่าที่บ้านผาเคื่อต่างก็ยอมรับว่าตนเป็นผู้ทำลายป่าไม้ใหญ่ ๆ ที่มีอยู่ในบริเวณนี้ทั้งหมด ป่าในบริเวณหุบผาเคื่อในสมัยก่อน ๑๖ ปีที่แล้วล้วนแต่เป็นป่าดิบ มีต้นไม้ขนาดใหญ่ๆ ทั้งสิ้น เมื่อพวกตนเข้ามาตั้งถิ่นฐานก็เริ่มแผ้วถางและโค่นต้นไม้ขนาดใหญ่ๆ ลง โดยมีไค่น้ำมาช่วยทำประโยชน์อะไรมาหนัก แม้แต่การสร้างบ้านก็ยังงใช้ไม้ไผ่ ในปัจจุบันนี้ พวกตนเองรู้สึกเสียดายป่าและต้นไม้เหล่านั้นเป็นอย่างมาก ที่ในขณะนั้นพวกตนไม่รู้จักวิธีนำเอาไม้เหล่านั้นมาสร้างเป็นบ้านถาวรได้

การบุกเบิกป่าใหม่ของชาวเข่าบ้านผาเคื่อจะมีก็เพียงในระยะแรกๆ ของการตั้งถิ่นฐานใหม่ คือประมาณ ๑๓ ปีหลังจากการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้ การบุกเบิกป่าใหม่ในบริเวณหุบผาเคื่อเพื่อทำการเพาะปลูกไม่มีแล้ว เพราะป่าดง ป่าคำที่ชาวเข่าเคยบุกเบิกเพื่อทำการเพาะปลูกโค่นหมดสิ้นไปแล้ว ประมาณ ๑๖ ปี ป่าที่มีเหลืออยู่ก็มีเพียงป่าไผ่ ป่าหญ้าคา หญ้าเลา เท่านั้น และป่าพวกนี้ถึงจะทำการบุกเบิกไปก็ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ เพราะพื้นที่ดินเป็นหินและดินแดง เสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนป่าที่ยังคงมีเหลือให้ชาวเข่าทำการบุกเบิกไค่น้ำ ก็มีอยู่แถวริมคอกยแมสสอง ซึ่งอยู่ห่างจากหุบผาเคื่อไปประมาณ ๒๐ กิโลเมตร (ตามทางรถยนต์) และต้องเดินเท้าเขาไปอีกประมาณ ๓ ชั่วโมง แต่ชาวเข่าส่วนใหญ่ที่หุบผานี้ไม่นิยมที่จะไปทำไร่อยู่ทางไกลจากหุบผาเคื่อเกินไปนัก เพราะผลผลิตที่ได้ไม่สามารถนำกลับมาขายที่หุบผาเคื่อ หรือบางแห่งที่สามารถนำกลับมาได้ก็คงเสียดายขนส่งแพง ประกอบกับพวกเข่าไม่นิยมที่จะไปตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่อย่างไกลเดี่ยวเช่นนั้น แต่อาจจะชักชวนชาวบ้านให้เขาไปอาศัยอยู่มากๆ ที่ดินบริเวณริมคอกยแมสสองก็มีไม่เพียงพอ แหล่งน้ำที่ไซบริโลกก็มีอยู่น้อยแห่ง และที่สำคัญก็คือพวกเขาเองไม่ต้องการที่จะอยู่ไกลกับพวกฮอ เพราะพวกเขาถือว่าพวกฮอเป็นคนๆ ไม่อยากจะอยู่ไกล ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวเข่าส่วนใหญ่ยังคงสามารถทำมาหากินอยู่บนผืนดินเดิมอยู่ได้เป็นระยะเวลาติดต่อกันมานานโดยไม่ต้องไปบุกเบิกป่าใหม่ หรือเมื่อป่าใหม่โค่นหมดไปเป็นระยะเวลาอันแล้ว แต่ชาวเข่าในหุบผาก็ยังคงอาศัยทำมาหากินอยู่บนผืนดินเดิมโดยไม่มีการอพยพหุบผา เพื่อหาที่ทำกินใหม่ก็เพราะว่า

๑. ชาวเขารัฐหมุนเวียนที่กิน และพักที่กินที่ไร่ทำการเพาะปลูก
๒. ชาวเขารัฐปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อรักษาดิน
๓. ชาวเขียบางครอบครัวรู้จักทำนาถาวรบนพื้นที่ราบเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ
๔. ชาวเขาทำการปลูกถั่วเหลือง ซึ่งถือว่าเป็นพืชสำคัญที่ทำเงินสดให้แก่ชาวเขียบานฉาเคือ และเมื่อปีใดที่ชาวเขาปลูกข้าวไม่ไคยผลดี ชาวเขาก็มักมีเงินที่ไคจากการขายถั่วเหลือง นำไปซื้อข้าวมาบริโภค

ความต้องการพื้นที่ดิน

แม้ว่าชาวเขาที่หมุนบานฉาเคือจะใช้วิธีการเพาะปลูกโดยการหมุนเวียนเพื่อเพาะที่กินและการเพาะปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อรักษาพื้นที่ดิน มีไคเชื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงอย่างรวดเร็วซึ่งก็ไคผลดี ทำให้ชาวเขาในหมุนบานสามารถตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ในหมุนบานเป็นเวลาติดต่อกันนานถึง ๒๕ ปี โดยไม่มีการโยกย้ายไปที่ไคเลย แต่ไคโดยเหตุที่พื้นที่ดินที่ชาวเขาทำการเพาะปลูกอยู่เป็นไรบนภูเขาและไหล่เขา ดังนั้นพื้นที่ดินในบริเวณเหล่านี้จึงหลักเคียงการชะล้างของหน้าดินไปไคไค เพราะชาวเขามักไคทำการเพาะปลูกแบบขั้นบันได ฉะนั้นเมื่อมีการใช้พื้นที่ดินเคิมทำการเพาะปลูกติดต่อกันนานๆ พื้นที่ดินจึงเชื่อมความอุดมสมบูรณ์ผลผลิตที่ไคลดน้อยลง ชาวเขาในหมุนบานปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จึงมีความต้องการใช้ที่กินเพิ่มขึ้นอีกแทบทุกครอบครัว พื้นที่ดินที่ชาวเขาต้องการมากที่สุดคือที่พื้นราบ ซึ่งจะทำเป็นที่นาถาวรจากการสำรวจของผู้ศึกษาพบว่า ครอบครัวชาวเขาที่หมุนบาน ๕๔ % ต้องการที่จะไคที่กินทำกินเพิ่มไคโดยเฉพาะที่ราบที่ไคทำเป็นที่นาถาวร ครอบครัวที่มีที่นาอยู่เป็นจำนวนมากแล้วก็ยังมีความต้องการที่นาเพิ่มไคเพื่อแบ่งให้ลูกหลาน ส่วนครอบครัวที่มีที่นายน้อย ก็ต้องการที่นาเพิ่ม เพราะจะไคไคไม่ตองปลูกข้าวไร ที่ไรบนภูเขาจะไคไคนำมากไคปลูกข้าวโพด และถั่วเหลืองผลผลิตของพืชทั้ง ๒ ชนิดนี้จะไคเพิ่มขึ้น เพราะไม่ตองแบ่งเนื้อที่ไคปลูกข้าวไร ส่วนครอบครัวที่ไม่มีที่นาเลย ซึ่งปีทั้งหมด ๒๒ ครอบครัว มี ๑๕ ครอบครัวที่ต้องการมากที่สุด ส่วนอีก ๓ ครอบครัวไม่ต้องการที่นาเพราะทั้ง ๓ ครอบครัวมีไคมีอาชีพเพาะปลูก และมีอาชีพรับจ้าง ครอบครัวเขา ๑๕ ครอบครัวที่ไม่มีที่นาคือ จากการสัมภาษณ์พวกเขาต้องการที่จะมีที่นามาก เพราะการมีที่นาจะทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่า ชีวิตของเขาและครอบครัวมีความ

มันคงพอสมควร เพราะการทำนาแบบชาวพื้นราบให้ผลผลิตข้าวได้สม่ำเสมอทุกปี แมลง
ที่มารบกวนต้นข้าวก็ไม่มี การดูแลรักษาได้ง่ายกว่า ฉะนั้นถ้ามีที่นาถาวรก็ยังมีหลักประกันได้
ว่าเขาจะมีข้าวบริโภคตลอดปี และถึงแม้ว่าบางครอบครัวจะมีที่นาลดลง ปลูกข้าวได้ไม่
พอบริโภคตลอดปี เขาก็ไปปลูกข้าวไร่ด้วยจึงจะพอบริโภคภายในครอบครัว หรือถ้าเขาจะ
ขาดไม่พอบริโภคตลอดปี ระยะเวลาที่เขาทำก็ยังน้อยกว่าพวกที่ไม่มีที่นาเลย แต่อย่างไรก็
ก็ พวกที่ไม่มีที่นาเลยบางครอบครัวซึ่งมีอยู่เพียง ๑ ครอบครัวก็สามารถปลูกข้าวได้พอบริโภค
ตลอดปี แต่เขากลับมีความไม่พอใจเพราะเขาคิดว่า ปลูกข้าวในที่นาได้บริโภคตลอดปี แต่
ที่นาอาจจะไม่พอบริโภค และคิดเปรียบเทียบตัวเขาเองซึ่งไม่มีที่นากับพวกที่มีที่นาว่า พวก
ที่มีที่นาถึงจะมีเพียงเล็กน้อยก็สามารถปลูกข้าวได้มาก ส่วนตัวเขาเองนั้นปลูกข้าวไร่ของ
ลงแรงมากถึงจะโกข้าว ฉะนั้นครอบครัวที่ไม่มีที่นาส่วนใหญ่จึงมีความไม่แน่นอนในการที่จะ
ตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่ที่หมู่บ้านเขาเคื่อนี้ตลอดไป

ทุกถ้าวมาข้างต้นถึงเรื่องความต้องการที่ดินที่เป็นที่นาเพิ่มขึ้น มีโรหมายความว่า
ชาวเขาย่านเขาเคื่อนี้จะต้องการเฉพาะที่นาเพียงอย่างเดียว นอกจากที่นาแล้วชาวเขายัง
ต้องการที่ดินที่เป็นที่ไร่เพิ่มขึ้นโดยเขาให้เหตุผลว่า ถึงตัวเขาจะมีที่นาที่ไปปลูกข้าวได้เพียง
พอบริโภคตลอดปี แต่เขากลับต้องการที่ไร่เพื่อการปลูกข้าวโพด ถั่วเหลือง ฯลฯ สำหรับ
ไว้เลี้ยงสัตว์และเพื่อขาย ซึ่งการเพาะปลูกพืชทั้ง ๒ ชนิดนี้จะขาดเสียมิได้เช่นกัน ฉะนั้น
ที่ไรบนเขาจึงยังคงเป็นที่ต้องการของชาวเขาอยู่เช่นเคย แต่ที่นาถาวรเป็นสิ่งที่ชาวเขา
ย่านเขาเคื่อนี้มีความต้องการมากที่สุด

จำนวนที่ดินที่ถือครอง จำนวนที่ดินที่ชาวเขาแต่ละครอบครัวถือครองอยู่นั้น ผู้ศึกษา
ไม่สามารถที่จะทราบได้จาก การสอบถามชาวเขาแต่ละครอบครัว เพราะบางครอบครัวไม่
ทราบมาทราบการวัดเป็นไร แต่จากการสอบถามถึงเรื่องนี้จากผู้ใหญ่บ้านทราบว่า ชาวเขา
ในหมู่บ้านมีที่ไร่ และที่ทำนารวมกันหมดทั้งหมู่บ้านประมาณ ๑,๖๕๐ ไร่ แบ่งออกเป็น ไร่ข้าว
จำนวน ๔๐๐ ไร่ ไร่ถั่วเหลือง ๖๐๐ ไร่ ไร่ข้าวโพด ๕๐๐ ไร่ และที่นา ๑๕๐ ไร่ เมื่อเฉลี่ย
แล้วชาวเขาในหมู่บ้านแต่ละครอบครัวถือครองที่ดินครอบครัวละ ๓๓.๘ ไร่ แบ่งเป็นการ
ถือครองที่ทำไร่ครอบครัวละ ๓๐ ไร่ และที่ทำนารอบครัวละ ๓.๘ ไร่ เป็นที่สังเกตว่าจำ-

นวนโรนารวมเหล่านี้มิได้มีการรวมโรนินเข้าด้วยกัน และถ้ามีการรวมจำนวนโรนินเข้าด้วยกันแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าจำนวนที่คืนที่ชาวเยาในหมู่บ้านถือครองกันโดยเฉลี่ยแล้ว จะไม่ต่ำกว่าครอบครัวละ ๕๐ โร หรือมากกว่านั้น

ชนิกของที่ดินที่ถือครอง ชนิกของที่ดินที่ชาวเยาบ้านผาเคือถือครองส่วนใหญ่ จะเป็นไร้เลื่อนลอย การเริ่มตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของชาวเยาทั้งหมดก็เป็นไปในลักษณะการทำไร้เลื่อนลอยบนภูเขาแทบทั้งสิ้น แต่เมื่อหลังจากการตั้งหลักแหล่งได้ประมาณ ๑๖ ปีคือหลังจากที่ป่าใหญ่โคหมกไปไม่นาน พื้นที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลง ชาวเยาในหมู่บ้านจึงเริ่มคิดที่จะทำนาบนพื้นที่ราบเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ ชาวเยาในหมู่บ้านเริ่มมีการทำนาเมื่อ ๑๓ ปีมาแล้ว สาเหตุที่ชาวเยาเริ่มสนใจที่จะทำนาเช่นเดียวกับชาวพื้นราบก็เนื่องจากพื้นที่ดินเริ่มเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลง เมื่อพื้นที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ก็เกิดปัญหาหญาคาหญาเลาขึ้นมา แรงงานที่ลงไปก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น เพราะนอกจากจะต้องขยายเนื้อที่การเพาะปลูกเพื่อให้ผลผลิตที่โคพอเลี้ยงครอบครัวแล้ว ยังต้องประสบกับความยากลำบากในการฟันไร้หญาคา หญาเลา ซึ่งขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น และยิ่งไร้ที่ทิ้งร้างไว้อะไร้พวกหญาคา หญาเลา และวัชพืชอื่น ๆ ยิ่งขึ้นหนาแน่นมากขึ้น การฟันไร้ยิ่งเพิ่มความยากลำบากขึ้นอีกหลายเท่าตัว ซึ่งก็หมายถึงการสูญเสียแรงงานไปอย่างมากมาย ประกอบกับการได้เห็นตัวอย่าง การสังเกตการทำนาบนพื้นที่ราบ ไม่ต้องสูญเสียแรงงานและเวลาในการฟันไร้ เช่นเดียวกับพวกตน ผลผลิตที่โคในแต่ละปีก็สม่ำเสมอ

ดังนั้นชาวเยาที่สนใจ จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงที่ราบของตนให้เป็นที่นา ทำการขุดดินและปักคันทนา ทำเหมืองฝายระบายน้ำเขานา เมื่อเตรียมที่ทำนาเสร็จแล้วก็เริ่มทำนาเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ กล่าวคือ มีการไถที่นาด้วยควาย ทำการคราด หวานกลา บักคำ รวมถึงการดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว ครอบครัวที่เริ่มทำนาในหมู่บ้านเป็นครั้งแรกมีอยู่ ๒ ครอบครัว เมื่อสองครอบครัวแรกประสบความสำเร็จในการทำนาด้วยตนเองเช่นนี้ ครอบครัวชาวเยาคนอื่นๆ จึงเริ่มทำตามมากขึ้นๆ จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ ชาวเยาที่หมู่บ้านผาเคือมีที่นาอยู่ ๒๘ ครัวเรือน แต่ก็ยังมีชาวเยาอีกจำนวนมากที่ยังไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ซึ่งก็มีได้หมายความว่าชาวเยาที่เหลือเหล่านี้เป็นคนเกียจคร้าน แต่เป็นควายสาเหตุของการขาดแคลนพื้น-

ที่ราบที่จะใช้ทำเป็นที่นาถาวรนั่นเอง

บริเวณที่ทำการเพาะปลูก บริเวณไร่นาที่ทำการเพาะปลูกของชาวเข่า นับว่าเป็น
โชคดีของชาวเข่าบ้านผาเคื่อที่ปรากฏว่าที่ดินบริเวณรอบๆหมู่บ้าน ล้วนแต่เป็นบริเวณที่มีดิน
อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก ดังนั้นไร่นาของชาวเข่าส่วนใหญ่ (ยกเว้นไร่นา) จึง
อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านเท่าไรนัก ไร่นาของชาวเข่าบางครอบครัวก็อยู่ติดกับหมู่บ้าน อาณาเขต
ที่ทำไร่ของชาวเข่าจะเริ่มตั้งแต่หมู่บ้านต่ำลงไปสู่ที่ราบทางทิศตะวันออก ถึงลำน้ำแม่สลอง
ส่วนทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้จรดภูเขา ห้วยเคื่อ และหมู่บ้านปางเปลย ไร่นาที่ถือว่า
อยู่ห่างไกลหมู่บ้านที่สุด จะอยู่ห่างจากหมู่บ้านโดยใช้เวลาเดินไม่เกินหนึ่งชั่วโมงครึ่ง

บริเวณที่ดินที่ชาวเข่าถือครองครอบครองทำการเพาะปลูกอยู่นั้น นอกจากจะเป็นบริเวณ
ที่อยู่ในหมู่บ้านและรอบๆหมู่บ้านแล้ว ยังมีที่ดินที่อยู่ในบริเวณอื่นกล่าวคือ ยังมีชาวเข่าบาง
พวกที่อยู่ในหมู่บ้านออกไปแสวงหาที่ทำไร่ที่อยู่ในหมู่บ้านอื่น แต่ก็มีได้มีมากนัก ชาวเข่าที่ออกไป
ไปแสวงหาที่ทำไร่ทำการเพาะปลูกยังหมู่บ้านอื่นมีอยู่ด้วยกัน ๒ พวก คือ

๑. พวกแรก เป็นพวกที่เพิ่งออกไปแสวงหาที่ทำไร่ใหม่ เมื่อประมาณ ๒ ปีมา
นี้เอง สาเหตุที่ชาวเข่ากลุ่มนี้ต้องไปแสวงหาไร่ใหม่เพื่อทำการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นนั้น ก็เนื่อง
มาจากว่าที่ดินเดิมที่พวกตนถือครองอยู่ซึ่งอยู่ใกล้ๆกับหมู่บ้านนั่นเอง ถูกเวนคืนให้กับกรมป่าไม้
เพื่อจัดเป็นเขตอนุรักษ์และปรับปรุงคนนำล่าสัตว์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ดังนั้นที่ดินที่เคยเป็น
ของชาวเข่าบางครอบครัวในบริเวณนั้นจึงถูกเรียกคืนเพื่อทำการปลูกป่าขึ้นมาใหม่ ชาวเข่า
กลุ่มนี้จึงพยายามที่จะแสวงหาที่ดินแห่งใหม่ และเมื่อมีชาวเข่าที่หมู่บ้านอื่นมาชักชวนให้ไปทำไร่
ที่บ้านนาบัว และบ้านแม่แพง ซึ่งกลุ่มนี้มาชักชวนนี้เคยเข้าไปทำไร่ในหมู่บ้านทั้งสองแห่งนี้
มาแล้ว และผลผลิตที่ได้รับก็ค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากการเข้าไปทำไร่ในหมู่บ้านทั้งสองแห่ง
นี้เป็นการเข้าไปรุกป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้นเขาจึงต้องการที่จะมีเพื่อนไปทำไร่ด้วยกันหลาย
คน ประกอบกับชาวเข่าในหมู่บ้านบางครอบครัวที่ต้องการหาที่ดินทำกินอยู่แล้ว จึงได้ตกลง
ไปจับจอง และแผ้วถางป่าที่บ้านนาบัว และบ้านแม่แพงไว้ เมื่อใกล้จะถึงฤดูเพาะปลูกก็แบ่ง
สมาชิกในครอบครัวให้ไปทำไร่ เขาไร่และทำการเพาะปลูก เมื่อใกล้ฤดูเก็บเกี่ยวก็ไปเผา

ไรและเก็บเกี่ยวผลผลิตกลับมาขังหมุบ้านผาเคื่อ

๒. พวกที่สอง พวกนี้เป็นพวกที่เคยทำไรอยู่ในบริเวณหมุบ้าน แต่ไม่คอยพอลี้ียงครอบคริว ประกอบกับในหมุบ้านแต่ละปีได้มีโรคระบาดเกิดขึ้นกับหมุ และไก่ ทำให้หมุและไก่ที่เลี้ยงไว้หลายๆ ตายจนเกือบหมด ดังนั้นครอบคริวเหล่านี้จึงแยกตัวออกจากหมุบ้าน และแยกตัวออกจากครอบคริวของพ่อ แม่ ที่หมุบ้าน ปรากฏว่าชาวเขาที่ทำไรอยู่ริมคอยแม่สลอง (หลังกองพล ๕๓ กกมิตัง) ส่วนผลผลิตที่ได้บางครั้งก็แบ่งมาให้ครอบคริวของพ่อแม่ที่หมุบ้าน อย่างไรก็ตามแม้ว่าไรริมคอยแม่สลองจะสามารถให้ผลผลิตพอเลี้ยงครอบคริวได้ ครอบคริวชาวเขานในหมุบ้านก็มักจะไม่คอยอยากออกไปอยู่ โดยให้เหตุผลว่า พวกเขาคือเป็นคนๆ ไม่อยากจะไปอยู่ไกลๆ แต่พวกที่ไปอยู่นั้นส่วนใหญ่ก็เป็นพวกที่ไปเพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ในการทำมาหากิน และสร้างฐานะของครอบคริวใหม่

การอพยพย้ายถิ่นของชาวเขานบ้านผาเคื่อ ในปัจจุบันนี้ (ปี พ.ศ. ๒๕๑๕) ชาวเขานบ้านผาเคื่อที่ไปทำไรอยู่ในที่ทั้ง ๒ แห่งนี้ ก็เริ่มหมดไปแล้ว เพราะที่บ้านนาบัว และบ้านแม่แพง พวกเขาไม่ได้รับอนุญาตให้เขาไปทำไรอีก เพราะบริเวณไรของชาวเขานพวกนี้อยู่ในเขตของป่าสงวน ดังนั้นเมื่อหมดหนทางทำมาหากิน เพราะการขาดแคลนที่ดินทำกิน ชาวเขานที่หมุบ้านผาเคื่อกลุ่มนี้จึงตัดสินใจอพยพย้ายถิ่นไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ คือที่ปากคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งก็เป็นศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขานอีกแห่งหนึ่งเช่นเดียวกัน แต่ที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขานจังหวัดกำแพงเพชรมีที่ดินทำกินมากกว่า และที่สำคัญคือพื้นที่ดินเป็นที่ราบ ส่วนชาวเขานที่อาศัยอยู่ที่ไรริมคอยแม่สลองเมื่อทราบข่าว บางครอบคริวก็อพยพไปอยู่ที่คลองลานพร้อมกับญาติพี่น้องในหมุบ้าน ส่วนบางครอบคริวก็ย้ายไปอยู่กับญาติที่บ่อสี่เหลี่ยม อ่างทองาว ส่วนพวกที่เหลือจำนวน ๗ - ๘ ครอบคริวที่อยู่ไรริมคอยแม่สลองมายังหมุบ้านเดิมของตน คือหมุบ้านผาเคื่อ ที่เป็นเช่นนี้เพราะพวกที่เหลือเหล่านี้มีจำนวนน้อยกลัวจะได้รับอันตรายจากพวกจีนฮ่อ ที่เคยมีเรื่องขัดแย้งกันกับพวกเขาที่ไรริมคอยแม่สลองเกี่ยวกับที่ทำกิน นอกจากนี้ยังเกรงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากพวกปล้น ซึ่งนี่อยู่ทั่วไปในบริเวณเหล่านี้

สาเหตุที่ชาวเขานบ้านผาเคื่อที่อพยพ เลือกอพยพไปตั้งหลักแหล่งใหม่ที่ปากคลองลาน

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นเพราะชาวเขาได้รับทราบข่าวจากทางวิทยุกระจายเสียงที่ออก
 อากาศเป็นภาษาชาวเขา ชักชวนให้ชาวเขาที่ยังไม่มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ให้อพยพเข้า
 ไปตั้งหลักแหล่งในเขตของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อทราบ
 ข่าวชาวเขาที่ต้องการอพยพส่งตัวแทนที่เป็นคนเขา ชื่อ นายเลาตา ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถ
 พูดภาษาไทยได้คล่องแคล่ว ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ เชียงราย ที่ต้นสังกัดอยู่ และที่ศูนย์จังหวัด
 กำแพงเพชร เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว นายเลาตากก็กลับมาบอกข่าวกับญาติพี่น้องที่อยากจะอพยพ
 ไปทราบ พร้อมกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่อยากจะอพยพไปกุสุมาธานี แล้วกลับมาชักชวน
 เพื่อนบ้านให้อพยพไปด้วยกัน ซึ่งก็ปรากฏว่าใครใคร่ ก็มีผู้ที่จะอพยพไปอยู่ที่จังหวัดกำแพง
 เพชรเพิ่มมากขึ้น แม่แควที่อยู่ในฐานะที่คอนข้างคิในหมู่บ้าน แต่เนื่องจากบุคคลที่ฐานะคอง
 ข้างคิ มีที่ไร่นาพอที่จะทำมาหากินต่อไปได้ จึงขอเวลาารอคนที่อพยพไปครั้งแรกก่อนสัก
 ๒ - ๓ ปี ก่อนว่าการเพาะปลูกที่จังหวัดกำแพงเพชรมีผลดีเพียงใด ถ้าการเพาะปลูกได้ผล
 คิ คนก็จะอพยพตามไปที่หลัง บุคคลประเภทนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนพวกที่มีฐานะมั่นคง
 ในหมู่บ้านก็ให้ความเห็นว่า ถ้าชาวเขาในหมู่บ้านอพยพไปมากคนก็ควรจะไปด้วย เพราะตน
 เองก็ไม่สามารถอยู่ในหมู่บ้านนี้เพียง ๕ - ๖ ครอบครัวยุคนั้น พวกที่อพยพไปครั้งแรกนี้
 ถ้าไม่รวมกับครอบครัวที่อาศัยอยู่ที่ไร่ริมคองแม่สองแล้วก็มีอยู่ ๑๔ ครอบครัวยุคนั้น
 ครั้วย้ายไปอยู่ที่กำแพงเพชร อีก ๒ ครอบครัวย้ายไปอยู่ที่บ้านนาบัว และหนองแวน ในจำ
 นวนผู้อพยพเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะคองข้างคิ และมีเงินพอที่จะเสียค่าขนย้ายและค่า
 ใช้จ่ายอื่นๆ ในที่ที่อพยพไปอยู่ใหม่ด้วย

ผู้มีฐานะยากจนในหมู่บ้านมักจะไม่มีโอกาสที่จะโยกย้ายไปที่ไหนๆ ได้ เพราะไม่มีเงิน
 แม่แควค่าขนย้าย และก่อนหน้าที่ชาวเขาพวกนี้จะอพยพนั้น ครอบครัวยุคนั้นจะอพยพแต่ละ
 ครอบครัว ใดส่งตัวแทนของแต่ละครอบครัวไปทำการจับจองที่ดิน และสร้างบ้านพักไว้ก่อน
 เมื่อสร้างบ้านพักเสร็จแล้ว ก็กลับมาอพยพครอบครัวของตนไปอยู่ด้วย ในการอพยพครั้งนี้
 ปรากฏว่าผู้ที่ได้รับอนุญาตจากศูนย์จังหวัด เชียงราย ให้อพยพได้มีอยู่เพียง ๕ ครอบครัวยุคนั้น
 เพราะครอบครัวเหล่านี้ไม่มีที่ดินทำกิน คือที่ดินเดิมก็ถูกกรมป่าไม้เวนคืน และที่ดินแห่ง
 ใหม่ที่บ้านนาบัว และบ้านแม่แคว ก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เขาไปทำกินอีก ประกอบกับครอบครัว
 เหล่านี้ได้ไปสร้างบ้านพักไว้ที่จังหวัดกำแพงเพชรแล้ว ส่วนบุคคลอื่นๆ ไม่ได้รับอนุญาตให้ย้าย

ไป แต่ก็ไม่ปรากฏว่าครอบครัวที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ย้ายไป ก็พยายามที่จะย้ายไปเพราะ ความ
เป็นญาติพี่น้อง และที่ดินเดิมของคนที่มียุติเลียมความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตที่ได้รับลดน้อยลง
ฉะนั้นผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาตจึงพยายามหลีกเลี่ยงคำสั่งและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของศูนย์ทั้ง ๒ แห่งอพยพ
ไปจนสำเร็จ เป็นคนวาทอกกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์จังหวัดเชียงรายว่า ตนได้ไปสร้างบ้าน
ไว้ที่คลองลาน แล้วหมดเงินทองไปมาก ของก็เก็บเรียบร้อยแล้วและบอกชายบ้านใหม่กับผู้อื่น
ไปแล้ว ขอให้ตนได้อพยพไปควย หรืออีกวิธีหนึ่งก็คือแบ่งสมาชิกในครอบครัวให้ไปก่อนบาง
คนเพื่อไปเตรียมสร้างบ้านพักและทำไร่ไปพลางๆก่อน เมื่อใดผลดีแล้วก็กลับมาจับพ่อ แม่
พี่น้อง ให้ไปอยู่ควยกับตน

ความขัดแย้งในเรื่องการถือครองที่ดิน การขัดแย้งในเรื่องการถือครองที่ดินใน
หมู่บ้านเขามาเคื่อนั้น เทาที่ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์และสอบถามนั้นปรากฏว่า ภายในหมู่
บ้านโคกเคยมีการขัดแย้งกันระหว่างคนในครอบครัว เรื่องที่ดินทำกินแต่ไม่มากนัก การขัดแย้ง
นี้ส่วนใหญ่จะมีสาเหตุเนื่องมาจากอาณาเขตไร่ของแต่ละครอบครัวที่อยู่ติดต่อกัน แต่ไม่มีการ
กำหนดเขตที่แน่นอน ไม่มีการปักหลักไว้เป็นที่สังเกต จะมีก็เพียงแต่แนวต้นไม้ที่ปลอยทิ้งให้
รกไว้เพื่อใช้เป็นแนวกันเขตไร่ และเมื่อไร่ทั้ง ๒ ครอบครัวถูกละทิ้ง ไว้พร้อมๆกันเพื่อพัก
ที่ดินที่ไ้ทำการเพาะปลูกมาเป็นเวลานาน เมื่อที่ดินทั้ง ๒ แห่งถูกทิ้งไว้นานเข้าก็เกิดป่า
ขึ้นใหม่ในที่ดินของทั้ง ๒ ครอบครัว เมื่อมีการเข้าไปแสวงหาไร่เพื่อการเพาะปลูกในบาง
ครั้งก็เกิดการรุกล้ำเข้าไปในไร่ของเพื่อนบ้านโคกโดยไม่มีเจตนา ปัญหาการขัดแย้งในเรื่อง
การรุกล้ำที่ทำกินนี้ ถ้ากรณีสามารถตกลงกันได้ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ตกลงกันเอง แต่หาทั้งสองฝ่าย
ไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จะให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ตัดสิน เมื่อผู้ใหญ่บ้านตัดสินแล้วกรณีทั้ง ๒
ก็มักจะยอมรับคำตัดสินนั้น การขัดแย้งในเรื่องที่ทำกินส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงการรุกล้ำที่ทำกิน
ของเพื่อนบ้านโดยไม่ได้ตั้งใจ ส่วนเรื่องการเข้ายึดครองที่ทำกินของกันและกันนั้นไม่ปรากฏ
ว่ามีเกิดขึ้น

การช่วยเหลือชาวเขามาเคื่อนในเรื่องการถือครองที่ดิน ของศูนย์พัฒนาและสง
เคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย การจัดสรรที่ดินของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
จังหวัดเชียงรายให้แก่ชาวเขาที่หมู่บ้านเขามาเคื่อน เนื่องจากหมู่บ้านเขามาเคื่อนเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมา

เป็นระยะเวลาจนถึง ๒๕ ปี ซึ่งก็ตั้งมาก่อนศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย เป็นเวลา ๑๕ ปี ดังนั้นการถือครองที่ดินต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่บนภูเขาหรือที่นาบนพื้นราบ จึงเป็นเรื่องของชาวเขาที่จะจับจองกันเอง แต่ละครอบครัวจะมีที่ดินทำกินมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับ จำนวนที่ดินที่มีอยู่ และความสามารถของแต่ละครอบครัว แต่เมื่อศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงรายจัดตั้งขึ้น ก็ได้มีการแบ่งสรรที่ดินบางส่วนของผู้ให้กับครอบครัวชาวเขาที่หมู่บ้าน ๔ ครอบครัว ส่วนครอบครัวอื่นๆได้มีการแบ่งให้เพราะที่ดินมีอยู่จำนวนจำกัด ฉะนั้นในเรื่องการจัดสรรที่ดินให้แก่วชาวเขาในหมู่บ้าน ครอบครัวละเท่าๆ กันจึงไม่สามารถทำได้ เพราะที่ดินในบริเวณนั้นแต่ละแห่งล้วนแต่มีเจ้าของแล้วทั้งสิ้น

ดังนั้นศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย จึงได้มีการดำเนินงานจัดสรรที่ดินให้แก่วชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อโคครบทุกๆครัวเรือน

การทำกรเกษตร

กล่าวโดยส่วนรวมแล้วกิจกรรมหลักในการเศรษฐกิจของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อโคได้แก่ การทำกรเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ ชาวเขาในหมู่บ้าน ๘๔ % มีอาชีพหลักที่สำคัญคือกรเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ การทำกรเกษตรในหมู่บ้านผาเคื่อโคแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดคือ

๑. กรเกษตรแบบถาวร ซึ่งได้แก่การทำนาบนพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา การทำนาบนพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาในหมู่บ้านผาเคื่อโคเริ่มขึ้นเมื่อประมาณ ๑๓ ปีมาแล้ว กิจกรรมในทางเศรษฐกิจชนิดนี้นับได้ว่าเป็นก้าวใหม่ของการปรับตัวของชาวเขาให้เข้ากับสภาพธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป ชาวเขาในหมู่บ้านผาเคื่อโคต่างตระหนักดีว่า การทำไร่เลื่อนลอยแบบที่ตนทำอยู่นั้นเป็นระบบกรเพาะปลูกที่ผลิตผลไม่สม่ำเสมอ และได้ผลน้อยกว่าการทำนาบนพื้นราบ แต่อย่างไรก็ดีแนวกรปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวเขา จะเริ่มขึ้นและขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว แต่แนวทางของการเปลี่ยนแปลงสังคมของชาวเขาในคานนี้ ก็ถูกจำกัดโดยสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นประการสำคัญ กล่าวคือ บริเวณที่ทำการเพาะปลูกของหมู่บ้านส่วนใหญ่ จะเป็นพื้นที่บนภูเขาหรือเชิงเขา จะมีพื้นที่เพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่เป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา ซึ่งพอที่จะปรับปรุงให้เป็นพื้นที่นาได้ ในหมู่บ้านผู้ที่เริ่มสนใจทำการเกษตรแบบถาวรเป็นคนแรกคือ ผู้ใหญ่บ้าน (เลาฉี) และนายเลาหลู

บุคคลทั้งสองนี้เป็นผู้มีเฉลียวฉลาดรอบคอบ ระมัดระวังรักษาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคน และหมaban มีความคิดที่ก้าวหนา สุขุม เป็นบุคคลสำคัญที่มีกจะนำการเปลี่ยนแปลงใหม่มาสู่หมaban ในหลายๆคานเสมอ สาเหตุสำคัญที่นายเลาฉี และนายเลาหลู สนใจและกึกที่จะทำการเพาะปลูกอย่างอาวร เช่นเดียวกับชาวพื้นราบนั้น มีสาเหตุสำคัญที่พอจะแยกได้อยู่ ๒ ประการคือ

ก. เนื่องมาจากสาเหตุภายใน กล่าวคือพื้นที่ใช้ทำการเพาะปลูกทั้งหมดในหมaban ขณะนั้นล้วนแต่เป็นการทำไร่เลื่อนลอยบนภูเขาทั้งสิ้น และก่ทำการเพาะปลูกติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แมว่าในการเพาะปลูกนั้นจะมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยน และพักที่ดินสลับกับการปลูกพืชหมุนเวียนไปมากก็ตาม แต่ก่เป็นการผลัดเปลี่ยนและพักที่ดินในระยะเวลาอันสั้น ประกอบกับลักษณะของพื้นที่เพาะปลูกบนภูเขา มีลักษณะลาดเอียง ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการชะล้างของหน้าดินในเวลาฝนตกได้ นอกจากนี้การขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ดินค่อยๆ ลดความอุดมสมบูรณ์ลง เมื่อพื้นที่ดินลดความอุดมสมบูรณ์ลง ผลผลิตที่ไ้รับในแต่ละปีก็ลดน้อยลงไปเพียงพอที่จะใช้บริโภคภายในครอบครัวและเลี้ยงสัตว์ เมื่อเกิดความจำเป็นขึ้นกับการดำรงชีวิต นายเลาฉี และนายเลาหลู ซึ่งเป็นผู้มีฐานะดีในหมaban จึงคิดที่จะลงทุนและหาหนทาง เพื่อทำการเพาะปลูกแบบถาวร เช่นเดียวกับชาวพื้นราบ

ข. เนื่องมาจากสาเหตุภายนอก กล่าวคือ บริเวณที่หมaban อาศัยตั้งอยู่นั้น คำลงมาสู่พื้นราบ ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าของชาวพื้นราบทั้งสิ้น นายเลาฉีและชาวเขาทั้งหมดในหมaban ต่างก็เคยเห็นตัวอย่างวิธีการทำนา และผลผลิตที่ชาวพื้นราบไ้รับ และต่างก็นึกเปรียบเทียบถึงความยากง่าย ความแตกต่างของผลผลิตที่ไ้รับ ตลอดจนผลไ้ได้ผลเสียที่ไ้ไ้จากการทำนามนที่ราบ และการทำไร่เลื่อนลอยบนภูเขาตามแบบของพวกตนเสมอมา นายเลาฉี เลาหลู และชาวเขาในหมaban รู้ว่า การทำไร่เลื่อนลอยตามแบบที่พวกตนกำลังทำอยู่นั้น เป็นวิธีการเพาะปลูกที่โหดโหดไม่เต็มที่และไม่สม่ำเสมอ ผลผลิตที่ไ้ได้น้อยกว่าการทำนาแบบชาวพื้นราบ จากการครุ่นคิดถึงผลประโยชน์และความสะดวกสบายที่ตนจะไ้รับในภายหน้า ประกอบกับผลผลิตที่ไ้รับจากไร่เลื่อนลอยบนภูเขาลดปริมาณลง แรงงานที่ลงไป

ก็เพิ่มความยากลำบากมากขึ้น เพราะปัญหาของหญ้าคา และหญ้าเลา ดังนั้นนายเลาฉีและ นายเลาหลูจึงตัดสินใจที่จะลงทุนทำนา โดยการซื้อควายจากชาวพื้นราบขึ้นมาเลี้ยงไว้เพื่อไถนา แล้วเริ่มทำการปรับปรุงพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาในเขตไรของคนที่ไกลกลายเป็นที่นา มีการ ปั้นคินนา ทำทางระบายน้ำเขาออก เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกก็ทำการไถ ครอบ ถวานกล่า ดอนกล่า ปักดำ และดูแลรักษาต้นข้าว เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็ทำการเก็บเกี่ยวเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ หลังจากที่ดินายเลาฉี และนายเลาหลูเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว ปรากฏว่า ครอบครัวทั้งสองได้รับผลผลิตที่ค่อนข้างสูงเป็นที่น่าพอใจ จากผลสำเร็จของการกระทำ และผลผลิตที่ครอบครัวทั้งสองได้รับ มีผลทำให้ชาวบ้านผาเคื่อคนอื่นๆตื่นตัว และมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงที่ดินซึ่งเป็นพื้นที่ราบของตนให้เป็นที่นา เช่นเดียวกับที่ของนายเลาฉี และนายเลาหลู ซึ่งต่อมาไม่ช้าก็ปรากฏว่าชาวเขาในหมู่บ้านผาเคื่อ จำนวน ๒๕ หลังคาเรือน หรือ ๕๖ % ของครอบครัวชาวเขาในหมู่บ้านมีที่นาเป็นของตนเอง มากบ้าง หรือน้อยบ้าง ส่วนพวกที่เหลืออีก ๒๒ ครอบครัวหรือ ๔๔ % ไม่สามารถที่จะมีที่นาเช่นคนอื่นๆได้ เพราะการขาดแคลนทุน และพื้นที่ราบที่จะใช้ปรับปรุงทำเป็นที่นาได้

๒. การเกษตรแบบเลื่อนลอย หรือการทำไร่เลื่อนลอยนั่นเอง แม้ว่าแนวความคิดและการทำการเกษตรแบบถาวรจะเกิดขึ้นแพร่หลายในหมู่บ้านผาเคื่ออย่างไรก็ตาม แต่การทำการเกษตรแบบถาวรคือการทำนาที่ถูกจำกัดลงด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเอง กล่าวคือ อาณาเขตและพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะเป็นภูเขา พื้นที่ราบที่น้อยมีจำนวนจำกัด ดังนั้นแม้ว่าชาวเขาจะรู้ว่า การทำการเกษตรแบบถาวรจะเป็นสิ่งที่ดี แต่เมื่อขาดพื้นที่ราบเสียแล้ว คนก็ไม่มีโอกาสที่จะทำการเกษตรแบบถาวรได้ ส่วนการทำ การเพาะปลูกแบบขั้นบันไดนั้นก็ยังไม่เห็นผู้ใดเริ่มที่จะทำให้เป็นตัวอย่างได้ ฉะนั้นการทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยจึงยังเป็นที่ยอมรับของชาวเขาในหมู่บ้านอยู่ และดูเหมือนว่าการทำ ไร่เลื่อนลอยนี้จะเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่แท้จริงและสำคัญยิ่งของชาวเขาโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆเลย เพราะทุกๆครอบครัวในหมู่บ้าน ล้วนแต่มีไร่เลื่อนลอยบนภูเขาทั้งสิ้นและ มีครอบครัวจะหลายสิบไร่ แม้ว่า การทำไร่เลื่อนลอยจะเป็นสิ่งที่ยากลำบากกว่าการทำนาบนพื้นราบ แต่การทำไร่เลื่อนลอยก็ถอประโยชน์ให้กับชาวเขาและก็เป็นวิธีที่พวกเขาถนัด เพราะเป็นวิธีเพาะปลูกที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้การทำไร่เลื่อนลอย

ก็ยังให้ผลผลิตที่พอเลี้ยงตนเองและครอบครัวตลอดมา ดังนั้นการทำให้เลื่อนลอยจึงยัง
ถือเป็นชีวิตจิตใจของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อต่อไป

วิธีการทำการเพาะปลูกแบบถาวร และแบบไร่เลื่อนลอยของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อ

๑. วิธีการเพาะปลูกแบบถาวร วิธีการทำการเพาะปลูกแบบถาวรหรือวิธี

การทำนาของชาวเขาในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็จะทำคล้ายๆกันกับการทำนาของชาวพื้นราบ
ที่เป็น เช่นนี้เพราะชาวเขาได้เรียนแบบการทำนามาจากชาวพื้นราบ นอกจากนั้นนาของ
ชาวเขาเองก็เป็นนาแบบชาวพื้นราบทางภาคเหนือคือนานาน้ำห้วย มีเขื่อนน้ำฝน ดังนั้น
ชาวเขาจึงสามารถทำนาได้ปีละ ๒ ครั้ง เช่นเดียวกันแต่การทำนาของชาวเขาในหมู่บ้าน
เขาจะทำกันเพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น โดยเริ่มทำกันในราวเดือนมิถุนายน ก็จะเริ่ม
ทำนาหลังจากที่ได้ปลูก ข้าวโพด ถั่วเหลือง และข้าวไร่เสร็จแล้วประมาณ ๑ เดือน
สาเหตุที่ชาวเขาปลูกข้าวในนาลาซากว่าการปลูกข้าวไร่ก็เพราะว่า ชาวในนาและ
ข้าวไร่สุกไม่พร้อมกัน ชาวในนาจะสุกก่อนข้าวไร่ประมาณ ๑ เดือน เหตุที่ชาว นาสึก
ก่อนข้าวไร่ก็เพราะว่าชาวในนามีการหล่อน้ำอยู่ตลอดเวลาทำให้ไม่มีวัชพืชหรือสัตว์อัน
มารบกวน นอกจากนั้นระยะทางระหว่างคนชาวก้นไม่ถื่นเกินไปนัก ทำให้คนชาวเจริญ
เติบโตและออกผลได้เร็วกว่าข้าวไร่ ฉนั้นชาวเขาจึงปลูกข้าวไร่ก่อนชาวในนาเพื่อว่า
ข้าวทั้ง ๒ แห่งจะได้สุกพร้อมๆกัน เพื่อความสะดวกในการเก็บเกี่ยว แต่สาเหตุสำคัญ
ที่ทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านปลูกข้าวในนาและข้าวไร่ให้สุกพร้อมๆกันก็เพื่อป้องกันคนชาว
มีให้สัตว์จำพวก นก หนู หมูป่า ฯลฯ ซึ่งมีอยู่มากมายมารบกวนคนชาวเมื่อถึงฤดู
ข้าวสุก ถ้าหากชาวเขาปลูกข้าวในนาพร้อมๆกับการปลูกข้าวไร่ ชาวในนาก็จะสุก
ก่อนข้าวไร่ เมื่อชาวในนาเริ่มสุกพวกสัตว์ชนิดต่างๆเหล่านี้ก็จะลงมารุมกินข้าวในนา
จนหมดเพราะกว่าข้าวจะสุกพอที่จะทำการ เก็บเกี่ยวได้ก็กินระยะเวลาานพอที่สัตว์
เหล่านี้จะลงกินข้าวจนหมดนา ตัวอย่างเช่นนี้เคยมีเกิดขึ้นมาแล้วในหมู่บ้าน แต่ถา
ชาวเขาปลูกข้าวในนาให้ลาซากกว่าปลูกข้าวไร่ ชาวในน้ำและข้าวในไร่ของทุกคน
ในหมู่บ้านก็จะสุกพร้อมๆกัน เมื่อไรชาวของหมู่บ้านซึ่งมีบริเวณกว้างใหญ่มีข้าวสุกพร้อม
กัน ถึงแนวจะมีสัตว์ต่างๆมารบกวนมากเพียงใด ความเสียหายที่เกิดขึ้นในไรชาว
ของแต่ละครอบครัวก็จะมีไม่มากนัก เพราะความเสียหายถูกเฉลี่ยไปยังครอบครัวต่างๆ

แม้ว่าบางครอบครัวจะไคชวายนอยไปบางแต่ไม่ถึงกับชาวหมกไรเสียเลยทีเดียว และจากสาเหตุต่างๆ เหล่านี้เองที่ทำให้ชาวเข่าในหมู่บ้านไม่ทำนาครั้งที่ ๒ แม้วานาของคุณจะสามารถปลูกข้าวได้มีละ ๒ ครั้งและทั้งๆที่ครอบครัวชาวเข่าส่วนใหญ่ปลูกข้าวได้ไม่พอบริโภคตลอดปี แต่ชาวเข่าในหมู่บ้านก็ยอมซื้อข้าวจากชาวพื้นราบมาบริโภคแทนการลงทุนลงแรงทำนาครั้งที่ ๒ เพราะการทำนาครั้งที่ ๒ มีโชดุกฤกาลปลูกข้าวไร ฉะนั้นถ้าทำนาเพียงอย่างเดียวโดยไม่ปลูกข้าวไรก็จะเป็นการเสียแรงงานไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะจะเหมือนกับการทำนาปลูกข้าวไว้นอก หนุ และสัตว์อื่นๆกินเท่านั้นเอง นอกจากนั้นฤดุกาลปลูกข้าวครั้งที่ ๒ ยังตรงกันกับฤดุกาลปลูกฝิ่นอีกด้วย ฉะนั้นแม้ว่าในหมู่บ้านเข่าจะมีการทำนา แต่ก็ไม่มีการทำนาครั้งที่ ๒ กันเลย

วิธีการทำนา วิธีการทำนาของชาวเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อในระยะ ๒ ปีแรกของการเริ่มทำนา ส่วนใหญ่แล้วจะหาคลายกับที่ชาวพื้นราบทำกัน คือเมื่อเริ่มเข้าฤดูทำนาซึ่งจะตกอยู่ประมาณเดือนมิถุนายน เมื่อฝนตกจนที่ดินชุ่มชื้นดีพอสมควรแล้ว ชาวเข่าก็จะเตรียมทำที่ไถสำหรับ หวานกลา และปลูกข้าว การทำนาของชาวเข่าจะเริ่มตนจากการไชจอบซุดดินบนหน้าให้ทั่ว แล้วปล่อยให้เขาไปถึงไถในหน้าประมาณ ๗-๘ วัน เพื่อให้ดินที่ไถซุดเนาเปื่อย หลังจากนั้นแล้วก็จะทำการไถแล้วทิ้งไว้อีกประมาณ ๒-๓ วัน แลถาที่ไถแห้งไคที่เตรียมไว้สำหรับการหวานกลา หลังจากไถแล้ว ๒-๓ วันก็จะทำการคราด ส่วนบริเวณไคที่จะทำเป็นที่ปลูกข้าวหลังจากไถเสร็จแล้วก็จะทิ้งไว้เรื่อยๆไปจนกว่าจะได้มีการหวานกลาเสร็จแล้วถึงจะไคกลับมาไถคราดอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะทำการปักดำส่วนที่ไคที่เตรียมไว้สำหรับการหวานกลานั้น หลังจากทำการไถคราดแล้วก็จะทิ้งที่นั้นไว้อีก ๗-๘ วันแล้วกลับมาคราดอีกครั้งหนึ่งหลังจากทำการคราดครั้งที่ ๒ เสร็จแล้วเขาจะใช้ไม้ไผ่กลมๆ ยาวประมาณ ๒ วา กวากพื้นที่ไคให้เรียบแต่ให้คิระ พนขึ้นเล็กน้อย เหมือนกับการยกรอง หลังจากการเตรียมที่ไคเสร็จเรียบร้อยแล้วทำการหวานกลา พันธุ์ข้าวที่ชาวเข่าใช้หวานหรือใช้ปลูกในนาส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพันธุ์ช่อ พันธุ์ยาง ส่วนพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในไร่ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพันธุ์เข่า เมื่อหวานกลาแล้ว เขาก็จะกลับมาไถคราด เพื่อเตรียมที่ไถสำหรับการปักดำ หลังจากการหวานกลาไคประมาณ ๔ อาทิตย์ ต้นกล้าก็ เจริญเติบโตพอที่จะทำการถอนเพื่อนำมาปักดำ วิธีการทำนาเช่นนี้

เป็นวิธีที่ชาวเยาเอี้ยนแบบมาจากชาวพันราบ แต่ชาวเยากทำวิธีเช่นนี้เพียง ๒ ปี
 แรกเท่านั้นเพราะในระยะต่อมา ชาวเยาได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการหวานกลาเสียใหม่
 เพราะการเตรียมที่ดินไว้สำหรับหวานกลาตลอดจนการถอนกลาแบบชาวพันราบเป็นสิ่งที่ยัง
 ยากมากสำหรับชาวเยา โดยเฉพาะการถอนกลาเขามักจะถอนกลาได้ไม่กี่คือส่วนใหญ่จะ
 ทำไร่รอกของต้นกล้าขาดเสียก่อน ฉะนั้นชาวเยาจึงเปลี่ยนวิธีการหวานกลาเสียใหม่
 เพื่อให้สะดวกสบายขึ้น โดยเปลี่ยนจากวิธีการหวานกลามาเป็นการหยอดกลา วิธีการทำ
 ก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเหมือนกับการหวานกลา กล่าวคือ หลังจากที่ทำกรซุกที่ดินควยจอบ
 เพื่อพลิกหน้าดินแล้ว เขาก็จะใช้ไม้ปลายแหลมซุก แล้วมีผู้ชายถือถุงเมล็ดพันธุ์ตามหยอด
 เมล็ดข้าวลงไปหลุม ละประมาณหลุมละสิบกว่าเมล็ด หลุมที่ซุกก็อยู่ห่างกันเพียง เล็กน้อย
 ประมาณ ๒ นิ้วเท่านั้น ในขณะที่หยอด เมล็ดพันธุ์แล้วจะไม่มีการกลบหลุมหรือปล่อยให้
 เขามาในแปลงที่ใช้หยอดเมล็ดพันธุ์เลย การเจริญเติบโตของต้นกล้าที่หยอดไว้จะขึ้นอยู่กับ
 กับน้ำฝนที่ตกลงมาเท่านั้น เมื่อหยอดเมล็ดพันธุ์เสร็จแล้ว เขาก็จะรอไปอีกประมาณ
 ๔ อาทิตย์ เมื่อต้นกล้าเจริญเติบโตขึ้นมาสูงพอที่จะถอนได้แล้ว เขาก็จะทำการถอนกล้า
 เพื่อนำไปปักดำต่อไป วิธีการหยอดกล้าและถอนกล้าเช่นนี้เป็นวิธีที่ชาวเยาในหมู่บ้านคิด
 หาวิธีกันเอง เพื่อให้การหวานกลาและถอนกล้าสะดวกสบายขึ้น เพราะวิธีการหวานและ
 ถอนกล้าแบบชาวพันราบ เขาทำให้ดินร่วน ละเอียดยกและปล่อยให้เขาไปในนามากทำให้ต้น
 กล้ามียากยาวและหยิ่งลึดยากต่อการถอนส่วนวิธีใหม่ที่ชาวเยาคิดทำกันนั้น ไม่มีการใส่
 น้ำลงในที่นา ไม่มีการทำให้ดินร่วนละเอียดเสียก่อน ฉะนั้นรากของต้นกล้าจึงไม่หยิ่งลึก
 ทำให้สะดวกในเวลาถอนกล้าและรากก็ไม่ขาด ส่วนวิธีการเตรียมที่ดินสำหรับการปักดำ
 หรือการดูแลรักษาอื่นๆก็ยังคงทำคล้ายกับที่ชาวพันราบทำกันอยู่ คือหลังจากการปักดำแล้ว
 ไม่นาน ประมาณว่าต้นข้าวเริ่มแตกกอเจริญเติบโตแล้ว ก็ทำการปล่อยให้เขาไปหลอไว้
 ในที่นาอีกเพื่อป้องกันมิให้วัชพืชอื่นๆออกขึ้นมาแยงอาหารต้นข้าวและไม่ค่อยเสียเวลาไป
 เอาหญ้าในนา เช่นเดียวกับการไปเอาหญ้าในไร่ข้าว นอกจากนี้การหลอนายังช่วยให้ต้น
 ข้าวในนาปลอดภัยจากการรบกวนของหนู หรือแมลงอื่นๆที่จะมากัดกินต้นข้าวเพราะมีน้ำ
 หลอไว้ที่โคนต้นข้าว การปลูกข้าวในนาจะใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ ๕ เดือนกว่าคือข้าวจะ
 เริ่มสุกและแก่จัดประมาณปลายเดือนตุลาหรืออย่างช้าก็ต้นเดือนพฤศจิกายน ขณะที่ชาวกำลัง

สกลโลกที่จะเก็บเกี่ยวไถ่แล้วนั้น ชาวเขาแทบทุกคนจะไปในอนเฝ้าไร่ของตน เพื่อ
 ป้องกันขโมยที่จะมาขโมยเก็บเกี่ยวข้าวในไร่หรือในนาของตนและจะเฝ้าไปเรื่อยจนกว่า
 ชาวเขาจะแกจืดพอที่จะเก็บเกี่ยวไถ่แล้ว เมื่อชาวเขาแกจืดแล้วเขาจะทำกาเก็บเกี่ยว การ
 เก็บเกี่ยวในนา และชาวไร่ของชาวเขาจะใช้เกี่ยวที่ต่างกัน การเก็บเกี่ยวในนา
 เขาจะใช้เกี่ยวแบบคนพื้นราบแต่การเก็บเกี่ยวข้าวไร่ซึ่งมีลำต้นที่เหนียวกว่าคนชาวในนา เขา
 ก็จะใช้เกี่ยวแบบของเขา ซึ่งเกี่ยวไถ่ที่ละน้อยแล้วมัดไว้ที่ต่างหากเพราะชาวไร่ที่ออก
 ยากกว่าชาวในนา เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็จะทำการตากและตีข้าวกันที่ไร่ การตีข้าว
 ของชาวเขาจะแตกต่างจากการตีข้าวของคนพื้นราบบางเล็กน้อย คือชาวพื้นราบจะใช้มัด
 ข้าวที่ลงไปตีมัดข้าวซึ่งกองไว้ ส่วนชาวเขาเขาจะนำมัดข้าวมากองไว้แล้วใช้ไม้ตีให้เมล็ด
 ข้าวหลุดออกจากรวง เมื่อตีข้าวเสร็จแล้วเขาก็จะนำข้าวกลับมาไว้ยังยั้งฉางในหมู่บ้าน
 ในระหว่างที่มีการเก็บเกี่ยว ตากข้าวและตีข้าวอยู่นั้นชาวเขาส่วนใหญ่จะไปอนเฝ้าไร่ชาว
 ของตนที่ไร่ทุกวันเพื่อป้องกันขโมย จนกว่าจะขนข้าวกลับหมู่บ้านเสร็จเรียบร้อย เมื่อ
 ขนข้าวเสร็จแล้วชาวเขาก็จะเตรียมตัวไปปลูกใหม่ที่ห้วยหมกต่อไป โดยในช่วงหลังจากการ
 เก็บข้าวเขายั้งฉางแล้วจะไม่มีใครหยุดพักผอนกันเลย และถ้าครอบครัวใดที่เก็บข้าวช้า
 เมื่อเก็บข้าวเสร็จแล้ว วันรุ่งขึ้นก็ต้องรีบไปปลูกคืนทันที

๒. วิธีการทำไร่เลื่อนลอย วิธีการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขามันเฝ้าคือ
 ในปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นระบบการเพาะปลูกแบบเลื่อนลอยที่เป็นไปตามแนวทางที่แน่นอน
 กล่าวคือ การทำไร่เริ่มขึ้นจากการออกไปพื้นที่เดิมที่เพิ่งทำการเพาะปลูกไปเมื่อปีที่แล้ว
 หรือไร่ที่ทิ้งร้างไว้ ๒-๓ ปีมาแล้ว การที่ชาวเขามันเฝ้าเริ่มตนการเพาะปลูกจากการ
 พื้นที่เดิมแทนการไปบุกเบิกแสวงหาป่าใหม่ นั้น ก็เป็นเพราะว่าป่าใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ใน
 บริเวณหมู่บ้านใดหมดไปเมื่อประมาณ ๑๒ ปีมาแล้ว ดังนั้นการเพาะปลูกแบบโค่นไม้ทำลาย
 ป่าในหมู่บ้านเขาจึงหมดไปพร้อมกับการหมดลงของป่า ในปัจจุบันนี้จะมีก็เพียงแต่การฟัน
 และเผาไร่เดิมเพื่อต่อสู้กับพวกหญ้าคา หญ้าเลา ซึ่งมีเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นและหยิ่ง
 รากลึกยากแก่การกำจัดให้หมดสิ้นไป นอกจากนี้ก็หญ้าเลาแต่ละกอก็มีขนาดใหญ่ เท้าๆ
 กับกอไผ่ขนาดเล็ก ส่วนหญ้าคา ก็มีต้นสูงและใบก็มีความคมมาก ชาวเขาแทบทุก
 ครอบครัวในหมู่บ้านต่างแสดงความพอใจในการทำไร่ที่ต้องต่อสู้กับพวกหญ้าคา หญ้าเลา

แต่เนื่องจากความจำเป็นในการครองชีพของชาวเย้า จึงทำให้เขาไม่สามารถที่จะหยุด
 ยั้งการทำอะไรเลื่อนลอยนี้ได้ เพราะอย่างน้อยที่สุดการทำอะไรเลื่อนลอยก็ก่อประโยชน์ให้กับ
 ชาวเย้า กล่าวคือการทำอะไรเลื่อนลอยสามารถผลิตอาหารได้พอเลี้ยงครอบครัว และยัง
 อาจจะใช้ให้เกิดประโยชน์ในค่านอื่นๆ ได้อีก และตามข้อเท็จจริงแล้วการทำอะไรเลื่อนลอย
 ก็มีใ้ก่อให้เกิดปัญหาแก่ชาวเย้ามากนัก เพราะชาวเย้าในหมู่บ้านมีใ้ทำอะไรเลื่อนลอยชนิด
 ที่โยกย้ายไปเรื่อยๆ โดยไม่กลับที่เดิม คือทำการเพาะปลูกแบบซ้ำที่เดิม เป็นเวลาติดต่อกัน
 หลายๆ ปี เท่าที่จะสามารถทำได้ จนที่ดินจืดหรือจนกว่าจะปรามวิเศษไม่ไหวแล้ว จึงได้
 อพยพย้ายถิ่นและทำการโค่นต้นไม้หักร้างวางพง เผาป่า ในที่แห่งใหม่เรื่อยๆ ไป ซึ่งเป็น
 เหตุให้ชาวเขาที่ใช้วิธีการเพาะปลูกในลักษณะนี้ต้องอพยพหมู่บ้านหรือโยกย้ายครัวเรือนอยู่
 เนื่อง ๆ ยากที่จะมีถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวร และในขณะเดียวกันชาวเย้าในหมู่บ้านก็มีใ้
 ทำอะไรเลื่อนลอยในลักษณะที่ต้องอพยพครอบครัวไปอยู่ตามไร่ซึ่งค่อยๆ ขยายห่างออกไป
 จากหมู่บ้าน กล่าวคือก่อนที่จะมีการอพยพมักจะมีการขยายแปลงเพาะปลูก ในบริเวณใกล้
 เคียงหมู่บ้าน ไปทำอะไรห่างจากหมู่บ้านออกไป ก็จะมีการปรับปรุงบ้านชั่วคราวเหล่านั้น
 ให้กลับกลายเป็นบ้านถาวร ทำให้หมู่บ้านเดิมแตกกระจายไปตั้งเป็นหลังๆ ตามบริเวณที่
 เพาะปลูก และหลังจากนี้แล้วก็จะมีการอพยพครั้งใหญ่ทั้งหมู่บ้านออกไปจากบริเวณแห่งนั้น
 เพื่อไปเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ณ บริเวณอื่นที่ห่างไกลออกไป

การทำอะไรเลื่อนลอยทั้ง ๒ แบบข้างต้นนี้ส่วนใหญ่มักจะได้รับ ความสนใจจากผู้ที่สนใจ
 เรื่องของชาวเขาอย่างมาก จนกระทั่งทำให้คนเป็นจำนวนมากเชื่อว่า การทำอะไรเลื่อน
 ลอยทั้ง ๒ ชนิดนี้เป็นลักษณะประจำของชาวเขาทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตามการทำอะไรเลื่อน
 ลอยของชาวเย้าที่หมู่บ้านผาเคือกมีใ้มีลักษณะของการทำอะไรเลื่อนลอยทั้ง ๒ แบบนี้อยู่เลย กล่าว
 คือชาวเย้าในหมู่บ้านจะตั้งบ้านเรือน อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่และอยู่ประจำเป็นที่ ส่วน
 พื้นที่ดินที่ใช้ทำการเพาะปลูกนั้นก็อยู่ติดจากหมู่บ้านออกมา และแม้ว่าชาวเย้าในหมู่บ้านจะ
 ทำการเพาะปลูกแบบไร้เลื่อนลอย แต่ก็เป็นการทำไร้เลื่อนลอยในบริเวณอันจำกัดและมี
 ขอบเขตที่แน่นอน มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนเพื่อพักที่ดินสลับกับการปลูกพืชหมุนเวียน เพื่อ
 ถนอมและรักษาดินให้ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่เรื่อยๆ ไป ซึ่งก็มีผลทำให้สามารถอยู่อาศัยใน
 หมู่บ้าน และทำมาหากินบนที่เดิมได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานติดต่อกันมาถึง ๒๕ ปี

แต่ถ้าเราจะมองย้อนกลับไปถึง การเริ่มตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของชาวเข่าในหมู่บ้านแล้ว เราก็จะพบว่า การทำไร่ เลี้ยงของชาวเข่าในระยะแรกนั้นก็คล้ายๆกับการทำไร่ เลี้ยงของชาวเขาทั่วไป คือมีการตัดโค่นต้นไม้แล้วเผาป่า เพื่อทำเป็นไร่ เพาะปลูก พืชเมื่อที่ดินเริ่มเค็มค่อยๆเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลง ก็มีการแสวงหาที่เพาะปลูกใหม่ไปเรื่อยๆ โดยไม่มีการย้ายที่อยู่อาศัย จนกระทั่งป่าใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ในบริเวณเขตหมู่บ้านหมดลง เมื่อป่าที่อุดมสมบูรณ์หมดลง ประกอบกับที่ดินที่ไ้ทำการเพาะปลูกก็ค่อยๆเสื่อมความ อุดมสมบูรณ์ลง แทนที่ชาวเข่าในหมู่บ้านจะอพยพโยกย้ายหมู่บ้าน ไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ แต่ชาวเข่ากลับยังคงทำการเพาะปลูกอยู่บนที่ดินเดิม พร้อมกับทำการหมุนเวียนผลัด เปลี่ยนที่ดินและปลูกพืชหมุนเวียนสลับกันไป มีผลทำให้ชาวเข่าสามารถอาศัยทำมาหากิน อยู่ในหมู่บ้านมาได้จนกระทั่งบัดนี้

การทำไร่ เลี้ยงชนิดที่มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนเพื่อพักที่ดินนี้ ชาวเข่าใน หมู่บ้านต่างก็เคยทำการเพาะปลูกชนิดนี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่การที่จะทำการเพาะปลูก ติดต่อกัน หรือพักที่ดินเป็นเวลานานเท่าใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าที่ดินผืนนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เพียงใด กล่าวคือถ้าพื้นที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูงชาวเข่าอาจจะทำการเพาะปลูกติดต่อกัน ๗-๘ ปี โดยไม่มีการพักที่ดินเลยก็ได้ แต่ถ้าที่ดินผืนนั้นเป็นที่ดินที่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ชาวเข่าอาจ จะทำการเพาะปลูกเพียง ๒-๓ ปีแล้วพักที่ดินไปก็ได้ ส่วนระยะเวลาในการพักที่ดินใน หมู่บ้านเข่านั้นเรามักจะไม่พักที่ดินนานเกิน ๖ ปี เพราะบริเวณที่ใช้ทำการเพาะปลูกมีจำกัด

การทำการเพาะปลูกในระยะ ๑๓ ปีแรกของการอพยพ ชาวเข่าในหมู่บ้านมัก จะไม่ค่อยทำการพักที่ดินที่ใช้ทำการเพาะปลูกบ่อยนัก เพราะพื้นที่ดินในบริเวณหมู่บ้านเป็น ดินดีและอุดมสมบูรณ์มาก ฉะนั้นชาวเข่าจึงมักจะทำการเพาะปลูกติดต่อกันบนที่ดินเดิมเก่าไป เรื่อยๆ เช่นมีการปลูกข้าวโพดในไร่เดิมติดต่อกันนานถึง ๖-๗ ปี โดยไม่มีการพักที่ดินหรือ เปลี่ยนพืชที่ปลูกเลยหรือมีการปลูกข้าวบนพื้นที่ดินเดิมติดต่อกันนานถึง ๑๐ ปีโดยไม่มีการพัก ที่ดินเลยเช่นกัน แต่เมื่อหลังจากป่าใหญ่ได้หมดลงประกอบกับจำนวนสมาชิกในหมู่บ้านก็เพิ่ม จำนวนมากขึ้น มีผลทำให้ที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์เริ่มขาดแคลน ที่ดินเดิมที่ชาวเข่าใช้ทำ การเพาะปลูกกันมากก็ค่อยๆเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงเรื่อยๆ ฉะนั้นช่วงเวลาในการเพาะปลูก และพักที่ดินจึงเปลี่ยนไป กล่าวคือชาวเข่าจะทำการเพาะปลูกในที่ดินที่ยังคงอุดมสมบูรณ์

อยู่ประมาณ ๓-๕ ปี แล้วพื้ที่คืนไว้ประมาณ ๒-๕ ปีแล้วจึงกลับมาทำการเพาะปลูกใหม่ ส่วนพื้นที่ที่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ชาวเขาอาจจะทำการเพาะปลูกเพียง ๑-๒ ปีแล้วพื้ที่คืนไป ๒-๕ ปีการเพาะปลูกในช่วงระยะหลังจาก ๑๓ ปีแรกของการอพยพคือ หลังจากที่ป่าใหญ่ ไค้หมดลง ผลผลิตที่ได้รับเริ่มลดน้อยลงเพราะนอกจากพื้นที่ดินจะค่อยๆเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงไปแล้ว ชาวเขายังเริ่มประสบกับปัญหาหญาคา หญาเลา และศัตรูพืชรบกวน และถึงแม้ว่าชาวเขาจะไค้ทำการปลูกพืชสลับกันไปมา แต่ช่วยไม่ได้มากนัก ต่อมาเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ชาวเขาในหมู่บ้านไค้ทราบข่าวจากญาติพี่น้องที่อยู่บ้านหนองแวนว่าที่หมู่บ้านนั้นมีการปลูกถั่วเหลืองขาย ไค้เงินกันเป็นจำนวนมากชาวเขาที่บ้านผาเคื่อจึงเริ่มปลูก ถั่วเหลืองขายบ้าง แต่โดยปกติแล้วชาวเขาในหมู่บ้านต่างก็เคยปลูกและปลูกถั่วเหลืองกัน นานแล้ว แต่ปลูกเพียงเล็กน้อยเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัวเท่านั้น เมื่อมีการปลูก ถั่วเหลืองมากขึ้น ชาวเขาจึงไค้ทำการปลูกถั่วเหลืองหมุนเวียนสลับกับการปลูกข้าว และ ชาวโพค ซึ่งก็มีผลทำให้ผลผลิตของพืชทั้ง ๓ ชนิดนี้มีปริมาณเป็นที่น่าพอใจ เมื่อมีการ ปลูกถั่วเหลืองสลับกับการปลูกข้าว และชาวโพคแล้วมีผลทำให้ระยะเวลาในการปลูกพืช บนพื้นที่ดินเดิมและการพื้ที่คืนเปลี่ยนไปกล่าวคือ ถ้ามีการปลูกข้าวโพคบนที่คืนเดิม คิคคอกันมา ๓ ปีจะมีผลทำให้หน้าดินแห้งและค่อนข้างแข็ง ลักษณะของดินเช่นนี้เมื่อเป็นใน ระยะก่อนที่จะมีการปลูกถั่วเหลือง ที่คืนผืนนี้ก็จะต้องถูกพื้ที่ไค้ไว้ แต่เมื่อมีการปลูกถั่วเหลือง ขายในหมู่บ้าน เขาก็จะปลูกถั่วเหลืองลงบนที่คืนแปลงเดิม ซึ่งปลูกข้าวโพคคิคคอกันมาถึง ๓ ปีไค้ไค้โดยผลผลิตของถั่วเหลืองก็มิไค้ลดลง (แล้วกลับไปปลูกข้าวหรือชาวโพคในแปลง ถั่วเหลืองเก่า) เมื่อปลูกถั่วเหลืองไค้ประมาณ ๒-๓ ปี ที่คืนผืนนั้นก็จะสามารถปลูกข้าว ไค้คิคคอกันไปอีกอย่างน้อย ๒ ปีก่อนที่จะทำการพื้ที่คืนไป สรุปแล้วเมื่อมีการนำถั่วเหลือง มาปลูกสลับเช่นนี้ มีผลทำให้ชาวเขาสามารถทำการเพาะปลูกบนที่คืนผืนเดิมคิคคอกันไค้นาน ถึง ๔ ปี เพราะการนำถั่วเหลืองมาปลูกสลับกับข้าวและชาวโพคนั้น ถั่วเหลืองจะช่วยให้ พื้นที่ที่ไค้กลับชุ่มชื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แต่พื้นที่ดินบางแห่งที่เสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงไป มากแล้ว เขาก็สามารถทำการเพาะปลูกบนที่คืนแปลงเดิมไค้อย่างน้อย ๒-๔ ปีก่อนที่ จะพื้ที่คืนผืนนั้นไว้ ระยะเวลาในการพื้ที่คืนในปัจจุบันนี้ก็ยังคงเหมือนกับการพื้ที่คืนเมื่อ สิบกว่าปีก่อนนี้ คือที่คืนแปลงหนึ่งๆชาวเขาจะทำการพื้ที่ไค้ไม่เกิน ๖ ปีคือระหว่าง ๒-๕ ปี

เป็นส่วนมาก

ในช่วงระยะเวลา ๑๐ กว่าปีมานี้ชาวเข่าในหมู่บ้านได้รับประโยชน์อย่างมากมาจากการปลูกถั่วเหลืองเพราะนอกจากจะปลูกถั่วเหลืองขายได้แล้ว ถั่วเหลืองยังใช้ปลูกเป็นพืชหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกับการปลูกข้าว และชาวโศคเพื่อช่วยรักษาคืน และยังมีผลโดยตรงต่อปริมาณผลผลิตของพืชทั้ง ๒ แม้ว่าในบางปี ผลผลิตข้าวจะได้ผลไม่พอเลี้ยงครอบครัวได้ตลอดปีแต่ส่วนหนึ่งของสาเหตุนี้เนื่องมาจาก การถูกสัตว์อนาถมารบกวน มีโซเพราะว่ามีสาเหตุมาจากพื้นดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ทั้งหมด ฉะนั้นชาวเข่าในหมู่บ้านจึงยังคงอยู่อาศัยและทำการเพาะปลูกในหมู่บ้านผาเคื่อเรื่อย ๆ ไป โดยไม่อพยพย้ายหมู่บ้านไปอยู่ยังแห่งอื่น

ชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก วิธีการ และฤดูกาลเพาะปลูก

เนื่องจากสังคมเข่าเป็นสังคมเกษตรกรรม ฉะนั้นอาชีพหลักที่สำคัญของชาวเข่าจึงได้แก่ การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ สภาพทางเศรษฐกิจของสังคมเข่าโดยทั่วไปเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้ ชาวเข่าเหล่านี้เคยอาศัยทำมาหากินอยู่ตามภูเขาสูงหลายชั่วอายุคนมาแล้ว ดังนั้นเขาจึงสามารถปรับปรุงการเพาะปลูกให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะขาดหลักการทางด้านเกษตรแผนใหม่ หรือเครื่องทุ่นแรงที่จำเป็นบางชนิดก็ตาม เนื่องจากความสามารถในการปรับตัวทางด้านเกษตรให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป มีผลทำให้สังคมเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อยังคงดำรงความเป็นหมู่บ้านอยู่ได้ แม้ว่าการปรับตัวทางด้านเกษตรจะเป็นเพียงปัจจัยที่เกื้อหนุนให้สังคมเข่าดำรงอยู่ได้ แต่เราอาจจะถือได้ว่าการปรับตัวทางด้านเกษตรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด

ชนิดของพืชที่ปลูก พืชหลักสำคัญที่ชาวเข่าทำการเพาะปลูกมี ข้าว ข้าวโศค ถั่วเหลือง เป็นต้น พืชอื่นที่รองๆ ลงมาได้แก่ พักทอง พักเขียว (พักหม่น) น้ำเต้า ถั่วต่างๆ งา ข้าวฟ่าง ข้าวเหนียว ผักกาด ผักชี แดงกวา ฯลฯ ผลผลิตต่างๆ ที่ชาวเข่าผลิตได้เหล่านี้ส่วนใหญ่มุ่งเพื่อการยังชีพ และใช้สอยภายในครัวเรือน หากเหลือจากบริโภคก็ขายบ้าง แต่สำหรับถั่วเหลืองและฝิ่นถือได้ว่าเป็นพืชสินค้าที่นำเงินมาให้แก่ชาวเข่าเป็น

จำนวนมาก ฉะนั้นสังคมเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อจึงเป็นสังคมที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้พอสมควร แต่ถึงแม้ว่าสังคมเขาจะเป็นสังคมที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้แต่ชาวเขาก็ก็น่ามีความต้องการที่จะติดต่อค้าขายกับคนไทยพื้นราบเพราะชาวเขาต้องการสินค้าหลายอย่างจากคนไทย และในขณะเดียวกันเขาก็ต้องการที่จะขายสินค้าซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ตนผลิตได้ให้กับคนพื้นราบเช่นกัน เมื่อชาวเขายขายสินค้าได้แล้วก็นำเงินมาซื้อสินค้าที่ตนต้องการ หรือสิ่งที่ตนเห็นว่ามีความจำเป็นสินค้าสำคัญที่ชาวเขาต้องการจากชาวพื้นราบ มี น้ำมันก๊าด เกลือ ไม้ขีด ไฟฉาย รองเท้า เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

วัฏจักรของการทำงานในรอบ ๑ ปี การดำเนินชีวิตในรอบปีหนึ่งของชาวเขาที่บ้านผาเคื่อส่วนใหญ่แล้วจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักของชาวเขา ในแต่ละปีชาวเขาจะต้องทำงานกันอย่างเต็มที่เพื่อผลิตอาหารให้พอเลี้ยงครอบครัว และขายเพื่อนำเงินที่ได้มาซื้อสิ่งของที่จำเป็น วัฏจักรการทำงานของชาวเขาในรอบปีหนึ่งๆ มีดังนี้คือ

เดือนมกราคม

ตีข้าว ขนข้าวกลับหมู่บ้านเก็บใส่ยุ้งฉาง
เอาหญ้าในไร่ผืน

กุมภาพันธ์

กรีดยีน ฝนไร่ เพื่อขยายเนื้อที่ปลูกผืนในปีต่อไป
หรือเพื่อใช้ผลิตเปลี่ยนกับไร่ผืนแปลงเก่าที่ปลูก
ติดต่อกันมาหลายปีแล้ว

มีนาคม

ฝนไร่ เพื่อเตรียมที่กินไว้สำหรับปลูกข้าว ข้าวโพด
ถั่วเหลือง หางพริก ฝรั่ง

เมษายน

เผาไร่ ขุดเอารากหญ้าคาที่ยังเหลือหลังจากที่
เผาไร่แล้วแคะและตากเมล็ดพันธุ์พืชที่จะนำไป

พฤษภาคม

ปลูก เผาไร่ผืน
ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าว งา ตามลำดับ และ
ปลูกพืชจำพวกผักทอง พักเขียว น้ำเต้า ถั่วต่างๆ
ผัก ฯลฯ ไปพร้อมๆกัน

มิถุนายน	ทำนาเอาหญ้าในไร่ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง
กรกฎาคม	เอาหญ้าในไร่ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง
สิงหาคม	เฝ้าไร่ และเริ่มมีการเก็บถั่วเหลือง ข้าวโพด
กันยายน	เก็บถั่วเหลือง ข้าวโพด งา พร้อมกับชนกลับหมูบ้าน
ตุลาคม	บางครอบครัวจะปลูกถั่วเหลืองครั้งที่ ๒ ไปถางในไร่นา
พฤศจิกายน	ถางหญ้าในไร่นา ซุกคอกไม้ที่อยู่ในไร่นา ปลูกถั่ว
ธันวาคม	ปลูกถั่ว เอาหญ้าในไร่นา
ธันวาคม	เอาหญ้าในไร่นา เก็บเกี่ยวข้าวไร่ ข้าวในนา

การเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูกพืชหลัก ซึ่งได้แก่ ข้าว ข้าวโพดและถั่วเหลืองของชาวเข่า เริ่มขึ้นจากการฟันไร่ซึ่งจะมีในเดือนมีนาคม ในระหว่างเดือนนี้จะมีการฟันไร่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นระยะเวลาที่ชาวเข่าต้องทำงานหนักที่สุดในรอบปี เพราะการฟันไร่ โดยเฉพาะไรที่ถูกพักทิ้งไว้เป็นระยะเวลา ๒-๓ ปีขึ้นไป จะมีวัชพืชจำพวกหญ้าคา หญ้าเลา ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นเป็นพิเศษการฟันไร่จึงเพิ่มความยากลำบากขึ้นเป็นเท่าตัว พร้อมทั้งสูญเสียแรงงานและเวลามากขึ้นด้วย เมื่อการฟันไร่เพิ่มความยากลำบากต้องสูญเสียแรงงานและเวลาไปมาก ชาวเข่าที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อย บางครอบครัว จึงไม่สามารถที่จะฟันไร่ของตนที่มีอยู่ให้หมดก่อนที่จะมีฝนตกได้ เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก พื้นที่ดินที่ใช้ทำการเพาะปลูกก็น้อย ผลผลิตที่ได้นับก็น้อยลง และอาจจะไม่พอบริโภคไปตลอดปี ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะการมีข้าวไม่เพียงพอบริโภคตลอดปีนั้นอาจจะนำไปสู่การเป็นหนี้สินได้ ถ้าเป็นครอบครัวที่ยากจน ฉะนั้นการฟันไร่หรือแผ้วไร่จึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญจากการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่าผู้ที่ไปฟันไร่นั้นส่วนใหญ่มักจะเป็นคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาว หรือผู้ใหญ่ที่อยู่ในวัยที่ยังแข็งแรง กระฉับกระเฉง เพราะการฟันไร่เป็นงานหนักที่จะต้องใช้แรงงาน และออกแรงมากเป็นพิเศษ ฉะนั้นผู้มีอายุโศจึงมักจะไม่ทำงานนี้ ก่อนที่ชาวเข่าจะไปฟันไร่ทุกครั้งเขาจะเตรียมลัมมีคี่ให้คมที่สุดเพราะ การฟันไร่ของชาวเข่าจะใช้มีดซึ่งมีปลายงอกคล้ายขอเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว ส่วนการออกไปฟันไร่นั้น เขาจะออกไปหลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วคือประมาณ ๗.๐๐-๗.๓๐ นาฬิกา พร้อมกับ

หออ่าวและอาหารกลางวันซึ่งห่อไว้ควยใบตองพร้อมกับน้ำที่ใส่ไว้ในน้ำเต้า อาหารกลางวันของชาวเขาที่เข้าไปรับประทานในไร่ นี้ มักจะไม่มื่อะไรมากนัก คืออาจจะมีน้ำพริก หรือเนื้อหมูคิบเพียงเล็กน้อย เพราะเขาถือว่าเมื่อไปพันไร่ กว่าจะถึงอาหารกลางวันเขาก็จะพบแมลงบางชนิด หรือผักบางชนิดที่สามารถนำมาเป็นอาหารรับประทาน เมื่อถึงเวลาอาหารเที่ยง พวกที่พันไร่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงนั้นก็จะหยุดพักและรับประทานอาหารร่วมกัน การพันไร่ของชาวเขาเขาเป็นไรบนไหล่เขา เขาจะพันจากเชิงเขาขึ้นมาเรื่อยๆ คือพันจากที่ต่ำขึ้นไปสู่ที่สูงในระยะเวลาที่มีการพันไร่ นี้ ในตอนกลางวันที่หมู่บ้าน จะมีเพียงเด็กและคนแก่ที่ไม่สามารถจะทำงานได้อยู่เฝ้าบ้านเท่านั้น แต่เมื่อถึงเวลาเย็นพวกที่ไปพันไร่ก็จะกลับ เพราะไร่ของชาวเขาอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก ฉะนั้นการไปพันไร่จึงสามารถไปเขาเย็นกลับได้ ชาวเขาส่วนใหญ่จะกลับจากพันไร่ประมาณ ๕-๖ โมงเย็น ในตอนขากลับนี้ เขามักจะหาคนกล้วยพื้น ผัก หรืออาหารบางชนิดเช่น รังผึ้ง ปลาหรือแมลงบางชนิด กลับมาบ้านเพื่อนำมาทำเป็นอาหารรับประทานส่วนคนกล้วยก็ใช้เป็นอาหารของหมู เมื่อกลับจากพันไร่ถึงบ้านแล้วไม่ว่าหญิงหรือชายเขาจะรับอาบน้ำ สระผมทันที ทุกครั้งที่กลับจากพันไร่ เพราะในภูเขา หญาเลา หรือใบไม้บางจำพวกทำให้เกิดการคันตามเนื้อตัว ฉะนั้นผู้ที่กลับจากการพันไร่จึงมักจะต้องอาบน้ำกันทุกคน แม้ว่าในเวลาปกติเขาอาจจะไม่อาบน้ำทุกวัน

การไปพันไร่ของชาวเขา สำหรับครอบครัวที่มีไร่อยู่ติดกันหรือใกล้เคียงกัน หรือเป็นญาติพี่น้องกัน จะมีการช่วยกันทำไร่โดยร่วมกันช่วยให้เสร็จเป็นครอบครัวๆ ไป แต่เจ้าของไร่จะตองพันไร่ของตนเองไปบ้างแล้วบางส่วน ผู้ที่มาช่วยทำก็จะได้รับการตอบแทนคือการช่วยทำเมื่อถึงเวลาที่ตนจะพันไร่ของตนเอง ผู้ที่ไปช่วยพันไร่จะตองเตรียมอาหารกลางวันไปเองเพราะจะไม่มีการเลี้ยงอาหาร หรือนำอาหารไปเผื่อสำหรับผู้ที่ไปช่วยพันไร่ จากการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่า การช่วยเหลือกันทำงาน ในกิจกรรมทางการเกษตรของชาวเขา จะมีก็แต่การช่วยกันพันไร่เท่านั้น การเพาะปลูก การดูแลรักษา ตลอดจนการเก็บเกี่ยวผลผลิตไม่ปรากฏว่ามี การช่วยเหลือกันทำที่เป็น เช่นนี้ เพราะชาวเขาจำเป็นจะต้องลงมือทำการเพาะปลูกให้พร้อมๆกัน เพื่อป้องกันความเสียหายที่

เกิดขึ้นจากสัตว์บางชนิดที่มารบกวน ดังนั้นเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ชาวเขาแต่ละครอบครัวจึงต่างลงมือทำการเพาะปลูกในที่ดินของตนเองพร้อมกับเพื่อนบ้าน โดยไม่มีเวลาที่จะไปช่วยครอบครัวอื่นทำ นอกจากนี้ งานพันไร่ก็เป็นงานที่หนักมากเพราะชาวเขาจะต้องพันไร่เพื่อเตรียมที่คืนไร่สำหรับปลูกพืชหลักถึง ๓ ชนิดคือ ข้าว ข้าวโพด และถั่วเหลือง ดังนั้นการเตรียมที่ไร่สำหรับการเพาะปลูกพืชหลักทั้ง ๓ ชนิดนี้จึงมีขนาดใหญ่มาก ที่ดินขนาดใหญ่ๆ เช่นนี้ถ้าไปพันไร่กันเพียง ๑-๒ คนก็ไม่สนุกและเหนื่อยเร็ว แต่ถ้าไปพันไร่กันทีละ ๓-๔ คนก็สนุกเพราะทำงานไปด้วยคุยกันไปคุยทำให้ลืมหินเหนื่อย และยังถ้าเป็นหนุ่มๆสาวๆที่รักกันก็จะถือโอกาสนี้ไปช่วยกันพันไร่ เพื่อจะได้มีโอกาสคุยกัน และถ้าคูใดที่เป็นคู่รักกันบุคคลอื่นๆที่ไปพันไร่อยู่ด้วย ก็จะเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวคูนี้ไต่พันไร่อยู่ใกล้ๆกัน ส่วนคนอื่นๆก็จะไปพันในที่ห่างออกไป แมวากการพันไร่จะเป็นงานสำคัญที่ต้องทำให้เสร็จโดยเร็ว แต่เนื่องจากการพันไร่เป็นงานหนัก ฉะนั้นผู้ที่ไปพันไร่จึงไม่สามารถไปทำงานติดต่อกันได้หลายวัน ส่วนใหญ่แล้วชาวเขาจะไปพันไร่ ๑ วันแล้วหยุดพัก ๑ วันหรือไปพัน ๒ วันหยุดพัก ๑ วันเช่นนี้เรื่อยไปไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย

เมื่อพวกวัชพืชต่างๆที่อยู่ในไร่ถูกแผ้วถางลงจนหมดแล้ว เขาก็จะทิ้งไว้ให้แห้งชั่วระยะเวลาหนึ่ง เมื่อพวกวัชพืชที่ถูกแผ้วถางนั้นแห้งไต่ไต่แล้วเขาก็จะจุดไฟเผา การเผาไร่นี้มักจะทำกันในระหว่างเดือน มีนาคม-เมษายน การเผาไร่นี้จะกินเวลาอยู่หลายวันคืออาจจะเป็นอาทิตย์หรือสองอาทิตย์ก็แล้วแต่ และบางครั้งก็ต้องเลิกไปเองเมื่อมีฝนตก เพราะเกิดมีมรสุม ในระหว่างที่มีการเผาไร่นั้นเขาจะเผาทั้งกลางวันและกลางคืน และเมื่อแต่ละครอบครัวต่างเผาไรของตน ในระยะนั้นเราจะพบว่าในอากาศจะมีแต่หมอกควันและละอองซึ่งเกาะปลิวอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง เมื่อการเผาไร่นี้สิ้นสุดลง ชาวเขาก็จะทำการจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์พืชที่จะใช้ทำการเพาะปลูกเป็นต้นว่า นำเมล็ดข้าวและถั่วเหลืองมาตาก และเมล็ดข้าวโพดออกจากฝักเพราะเมล็ดข้าวโพดที่ชาวเขาเก็บไว้ทำพันธุ์ เขาจะเก็บไว้ทั้งฝัก แล้วหอยเป็นพวงไว้ในครีวเพื่อป้องกันมิให้แมลงมากัดกิน เพราะในครีวจะมีควันไฟอยู่เสมอ แมลงไม่กลามารบกวน

พืชหลักที่ทำการเพาะปลูก เมื่อถึงเดือนพฤษภาคมฝนจะตกมาระยะหนึ่ง เมื่อมีฝนตกติดต่อกันจนกระทั่งพื้นดินชุ่มชื้นและอากาศมีความเย็นพอสมควร ชาวเขาก็มจะเริ่มทำการเพาะปลูกทันที พืชหลักที่ชาวเขากทำการเพาะปลูกมี ถั่วเหลือง ข้าวโพด และข้าวตามลำดับ บนพื้นที่ที่ใดก็ได้เตรียมไว้เฉพาะสำหรับปลูกพืชแต่ละชนิด ส่วนวิธีการเพาะปลูกพืชทั้ง ๓ ชนิดนั้นก็วิธีทำการเพาะปลูกที่แตกต่างกันออกไปคือ

๑. การปลูกถั่วเหลือง ชาวเขาจะใช้ไม้ปลายแหลมหรือชะแลงที่ผ่าก้นและคล้ายเคียวเล็กๆแทงดินให้เป็นหลุมเล็กๆห่างกันประมาณ ๑ ศอก ไปเรื่อยๆโดยมีผู้ถือถุงเมล็ดพันธุ์เดินตามเพื่อหยอดเมล็ดพันธุ์ลงไปหลุม ประมาณหลุมละ ๓-๔ เมล็ด เมื่อหยอดเมล็ดพันธุ์เสร็จแล้วก็จะไม่มีการกลบหลุม

๒. การปลูกข้าวโพด ก็คล้ายกับการปลูกถั่วเหลืองแต่จะแตกต่างกันที่การปลูกข้าวโพดเขาจะใช้จอบขุดดินให้เป็นหลุมลึกพอสมควรห่างกันประมาณหลุมละ ๒ ศอก แล้วหยอดเมล็ดพันธุ์ควยตนเองหลุมละ ๓-๔ เมล็ด เมื่อหยอดเมล็ดพันธุ์แล้วก็จะไม่มีการกลบหลุมเช่นกัน

๓. การปลูกข้าว การปลูกข้าวของชาวเขา เขาจะใช้ไม้สับปลายแหลมแทงดินให้เป็นหลุมเล็กๆ ห่างกันประมาณคืบเศษ ไปเรื่อยๆโดยมีผู้ถือถุงเมล็ดพันธุ์เดินตามเพื่อหยอดเมล็ดพันธุ์ลงไปหลุม ประมาณหลุมละ ๑๐ เมล็ด เมื่อหยอดเมล็ดพันธุ์แล้วก็จะไม่มีการกลบหลุม

ส่วนการปลูกพืชอย่างชนิดอื่นเขาก็จะนำมาปลูกในไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด กล่าวคือชาวเขาจะทำการปลูกผักเขียว ข้าวเหนียว ขางฟ่าง งา แดงควา ในไร่ข้าว ปลูก ฟักทอง ฝรั่งต่างๆในไร่ข้าวโพด

ในการเพาะปลูกแบบไรเดือนลอยของชาวเขานี้ จะไม่มีการไถหรือพลิกหน้าดินควยจอบ รวมทั้งไม่มีการใส่ปุ๋ยหรือรดน้ำควยวิธีการใดๆทั้งสิ้น การเจริญเติบโตของต้นพืชขึ้นอยู่กับ น้ำฝน ความชุ่มชื้นของอากาศ และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดินตามธรรมชาติ

ในระหว่างที่มีการหยอดเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อทำการเพาะปลูกนั้นชาวเขาแทบทุกคนรอบครัวจะเผชิญกับศัตรูพืชที่สำคัญซึ่งได้แก่ มด หนู ศัตรูพืชทั้ง ๒ ชนิดนี้มักจะมาเจาะกินเมล็ดพืช

ทำให้เมล็ดพืชเสียไม่สามารถงอกขึ้นมาได้ โดยเฉพาะเมล็ดข้าวและข้าวโพคจะได้รับความเสียหายมาก ชาวเขาแทบทุกครอบครัวประสบกับปัญหานี้ จนบางครั้งครัวถึงกับต้องหยอดเมล็ดพันธุ์เพิ่มเติมลงไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็ทำให้สิ้นเปลืองเวลาไปอีกมาก แต่ชาวเขาสวนใหญ่ก็ไม่รู้จักวิธีการป้องกันเมล็ดพืชให้พ้นจากการรบกวนของสัตว์เหล่านี้ได้ จะมีก็แต่เพียงบางครั้งครัวเท่านั้นที่รู้จักวิธีป้องกันเมล็ดพืชให้พ้นจากการรบกวนของสัตว์จำพวกหนูและมด โดยการใส่ คี.คี.ที. ซึ่งเขาขอมมาจากพนักงานอนามัยอำเภอที่ขึ้นมาพบ คี.คี.ที. ในหมู่บ้าน โดยครั้งแรกที่มีการพญา คี.คี.ที. ในหมู่บ้าน ชาวเขาย่างครอบครัวได้สังเกตเห็นมดและแมลงต่างๆในบานถูก คี.คี.ที. ตาย เขาจึงขอแบ่งยาจากเจ้าพนักงานโดยเล่าถึงปัญหาที่เขาประสบอยู่ให้ฟัง เจ้าพนักงานจึงแบ่งยา คี.คี.ที. ให้กับเขาที่เขาขอเพื่อทดลองนำไปใช้ที่ไร่ ซึ่งก็ปรากฏว่าได้ผลดีคือหนูกินอาหารที่ผสมยาล่อไว้ตายไปเป็นจำนวนมาก ส่วนมดนั้นก็ปรากฏว่ามารบกวน แต่เนื่องจากว่า คี.คี.ที. ที่ชาวเขาย่างครอบครัวขอแบ่งมานั้นมีจำนวนน้อย ไม่พอที่จะใช้ไล่ตัวทั้งไร่ และการใช้ คี.คี.ที. ไล่เพียง ๑๐ ครอบครัวเท่านั้นเพราะครอบครัวอื่นๆไม่กล้าที่ขอแบ่ง และยาที่นำมาก็มีจำนวนจำกัด และถ้ามีโคที่เจ้าพนักงานอนามัยอำเภอมีโคขึ้นมาพญา ก็เป็นอันว่าในปีนั้นไม่มีการใช้ยา ชาวเขาย่างครอบครัวมีความประสงค์ที่จะซื้อยา คี.คี.ที. มาใช้แต่เขาก็ไม่ทราบที่จำหน่ายยาชนิดนี้ ฉะนั้นความเสียหายต่างๆที่เกิดขึ้นจากสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดนี้จึงยังคงมีอยู่อย่างสม่ำเสมอตลอดมา และยิ่งนับวันก็ยิ่งจะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในปีคือในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ชาวเขาที่หมู่บ้านต่างต้องเผชิญกับหนูเป็นพิเศษกว่าทุกๆปี มีผลทำให้ชาวโพคเสียหายอย่างมากมายไร ชาวโพคของชาวเขาย่างครอบครัวถูกหนูกินจนหมดในปีนั้น นอกจากชาวเขาในหมู่บ้านจะประสบกับปัญหานี้แล้ว ชาวเขาเผ่าอื่นๆที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงก็ได้รับผลเสียหายมากเช่นกัน ในปีนี้ แม้แต่ชาวพื้นราบเอง ชาวเขาเล่าใหญ่ศึกษาฟังว่าเมื่อ ๑๕ ปีก่อนนี้ในหมู่บ้านไม่เคยปรากฏว่าจะมีแมลงหรือสัตว์ชนิดใดมารบกวนคนพืชเลย ชาวเขาจะปล่อยให้ชาวโพคให้แห้งอยู่ในไร่แล้วถึงทำการเก็บเกี่ยว ซึ่งก็ไม่ปรากฏว่ามีสัตว์ชนิดใดมารบกวนศัตรูของพืชชนิดต่างๆเริ่มมีขึ้นเมื่อประมาณ ๑๐ ปีมาแล้วและมีเพิ่มมากขึ้นเมื่อประมาณ ๕-๗ ปีมาแล้ว ชาวเขาต่างแสดงความสงสัยว่าสัตว์ชนิดต่างๆเหล่านี้มาจากไหน และอยู่ที่ไหน ขอสงสัยเหล่านี้ทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านบางคนมีข้อสันนิษฐานไปไต่ถามๆนานๆ บางคนก็ว่า

หนที่มีมากในปีนี้เป็นเพราะหนเข้ามาจากประเทศลาว บางกว่าที่หนมีมากขึ้นๆ เพราะปลา
 จากกลายเป็นหน ฯลฯ ในขณะที่ชาวเข่าประสบกับปัญหาอันเนื่องมาจากการถูกศัตรูที่รบกวน
 อยู่นั้นก็มี เรื่องที่น่าสงสัยและประหลาดใจอยู่เรื่องหนึ่งกล่าวคือ มีครอบครัวชาวฮ่ออยู่ครอบครัว
 หนึ่งซึ่งทำการเพาะปลูกพืชเช่นเดียวกับชาวเข่าในหมู่บ้าน แต่พืชไรที่เข่าปลูกไว้นั้น ไม่ได้
 ได้รับความเสียหายจากสัตว์อื่นๆ เลยนอกจากนก เมื่อผู้ศึกษาซักถามถึงวิธีการป้องกันของเขา
 ก็ได้ทราบว่า ชาวฮ่อครอบครัวนั้นทำการป้องกันสัตว์ต่างๆ โดยการวางป่าที่อยู่ใกล้กับไร
 ของตนให้ห่างออกไป ๗ - ๘ วา แล้วพืชไรของเขาก็ปลอดภัยจากสัตว์ที่มารบกวน วิธีการ
 เช่นนี้เขาเคยทำมาตั้งแต่ครั้งอยู่เมืองจีน แต่ชาวเข่าในหมู่บ้านไม่รู้จัก ฉะนั้นจึงไม่มีการ
 ป้องกันสัตว์ที่มารบกวนโดยวิธีเช่นนี้เลย

เมื่อการเพาะปลูกพืชไรสิ้นสุดลง ชาวเข่าที่มีนาจะทำนาต่อคือ เขาจะทำนาใน
 เดือนมิถุนายน แต่สำหรับผู้ที่ไม่มีนาหลังจากที่เขาปลูกพืชไรแล้วก็มีระยะเวลาว่างระยะ
 หนึ่ง แต่หลังจากนั้นแล้วเขาก็จะไปดูแลไร่ เอาหญ้าในไร่ ชาวโศกและถั่วเหลือง
 ส่วนการทำงานในเดือนกรกฎาคมนี้ก็มีอะไรมากนอกจาก ไปเอาหญ้าในไร่ คอยตัดกิ่ง
 ไม้ที่งอกขึ้นมาจากกอไม้ที่ยังไม่ได้ขุดออก เพื่อมิให้เป็นร่มเงาบังต้นพืชในไร่ การเอาหญ้า
 ในไร่เขาจะเอาเป็นระยะๆ ไปเรื่อยๆ โดยไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ ว่าเมื่อไรถึงจะไปเอาหญ้าในไร่
 ชาวเข่าจะไปเอาหญ้าในไร่เมื่อเขาเห็นว่าในไรมีหญ้าขึ้นมากแล้ว แต่การวางหญ้าครั้งสุดท้าย
 ของชาวเข่าจะอยู่ในระยะเวลาที่ต้นพืชเริ่มจะออกผล ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ชาว
 เข่าจะต้องเผชิญหลังจากที่ต้นพืชได้เริ่มเจริญเติบโตขึ้นมาสักระยะหนึ่ง แต่ยังคงเป็นต้นอ่อน
 อยู่ก็จะมีสัตว์จำพวก หนอนกอก ต๊กแตน หนู มากัดกินโคนต้นและยอดอ่อนของตน ชาวโศก
 ทำให้ต้นพืชตาย ชาวเข่าแทบทุกครอบครัวได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก เพราะชาวเข่า
 ไม่สามารถหาวิธีป้องกันตน ชาวโศก หนีพ้นจากการรบกวนของสัตว์เหล่านี้ได้ จนกว่า
 ต้นพืชเหล่านี้จะโตเต็มที่หรือแก่ จึงจะพ้นจากการรบกวนของสัตว์ต่างๆ เหล่านี้ นอกจากนี้ใน
 ระหว่างเดือนกรกฎาคมจนถึงเดือนตุลาคม ชาวเข่าในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะออกมาของป่า
 เช่น เห็ด และหน่อไม้ ของป่าทั้ง ๒ ชนิดนี้มีอยู่อย่างมากมายโดยเฉพาะเห็ด ชาวเข่า
 เก็บมารับประทานเป็นอาหารได้ทุกวัน ส่วนหน่อไม้ก็มีมาก ถ้าออกไปหาสักพักหนึ่งก็จะได้เป็น

กระสอบ ชาวเขาจะคองหนอไม้ไว้รับประทานในฤดูแล้ง อาหารทั้ง ๒ ชนิดนี้จะมีไปเรื่อยๆ
เกือบจะตลอดฤดูฝน

เมื่อถึงเดือนสิงหาคมชาวเขาและครอบครัวต่างก็เตรียมตัวไปตัดไม้ และเตรียม
ไม้เพื่อไปซ่อมแซมกระท่อมในไร่ไว้สำหรับไปนอนเผ่าไร่ เพราะประมาณปลายเดือนสิงหาคม
พืชผลในไร่ก็จะเริ่มสุกใกล้ที่จะทำการเก็บเกี่ยวได้แล้ว ชาวเขาก็มักจะไปนอนเผ่าไร่เพื่อ
ป้องกันขโมย และสัตว์ป่าจำพวกหมูป่าที่จะมากินพืชผลที่ปลูกไว้ การไปนอนเผ่าไร่ของ
ชาวเขาสวนมากก็ไม่ได้ไปนอนทุกวัน บางครั้งไร่ ชาวโศก ตัวเหลืองอยู่คนละแห่ง ๕ และ
แต่ละแห่งก็มีเนื้อที่กว้างขวางไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ฉะนั้นพืชผลของชาวเขามักจะถูก
ขโมยและถูกสัตว์มาแอมกินได้รับความเสียหายอยู่เสมอโดยเฉพาะไรที่อยู่ห่างจากหมู่บ้าน
ในบริเวณที่อยู่ใกล้ๆกับไร่ของชาวเขานั้นมีหมู่บ้านใหญ่ตั้งอยู่คือหมู่บ้านปางป๋เลย ชาวเขา
ในหมู่บ้านต่างระบุว่าขโมยที่มาจากขโมยที่ไร่ของตนอยู่ในหมู่บ้านนี้ และมีอยู่ด้วยกัน ๕ คน
เป็นคนไทยใหญ่ ๒ คนและเป็นชาวไทยพื้นราบที่อยู่ในหมู่บ้านนี้อีก ๓ คน ชาวเขาเล่าว่า
พวกขโมยเหล่านี้จะแอมมาขโมยเกี่ยวข้าวและหักข้าวโศกในไร่ของชาวเขาอยู่เสมอ ถ้า
หากวันใดไม่ได้ไปนอนเผ่าไร่ หรือแม้แต่ว่าบางครั้งที่มีคนไปนอนเผ่าไร่ก็ยังมีขโมย เพราะ
ถ้ากระท่อมอยู่หลายไร่ ขโมยก็จะแอมไปขโมยทางข้าวไร่เป็นเช่นนี้อยู่เสมอ ชาวเขาทุกๆ
ครอบครัวที่ทำการเพาะปลูกจะได้รับความเดือดร้อนจากขโมยเหล่านี้เป็นอย่างมาก นอก
จากพืชไร่ของชาวเขาจะถูกรบกวนจากขโมยแล้ว ยังถูกรบกวนจากสัตว์ป่าอื่นๆ เช่น หมูป่า
หนู นก ไก่ป่า สัตว์ป่าเหล่านี้จะมากินพืชไร่ขณะกำลังสุกใกล้ที่จะทำการเก็บเกี่ยวได้แล้วให้
ได้รับความเสียหาย นกและหนูที่มากินข้าว ข้าวโศกชาวเขาไม่สามารถหาทางป้องกัน
ได้ แต่หมูป่าและไก่ป่าชาวเขามีทางป้องกันได้โดยการก่อไฟทิ้งไว้ในไร่ ชูมยิง หรือทำ
หลุมดัก ชาวเขาเล่าว่าหมูป่าที่มากินข้าว ข้าวโศกในไร่นั้นมักันคราวละ ๓-๖ ตัวขึ้นไป
ถ้าหมูป่ามากินพืชไร่ใครก็นับว่าผู้นั้นโชคร้ายมากเพราะหมูป่าจะมากินข้าว ข้าวโศกหมด
เป็นไร่ๆ ทำให้พืชผลเสียหายมาก พืชผลที่ได้รับความเสียหายจากสัตว์ป่าและขโมยมาก
ที่สุดก็คือ ข้าวและข้าวโศก ฉะนั้นเมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวชาวเขามักต้องรีบเก็บเกี่ยว แล้ว
นำไปเก็บไว้ในยุ้งฉางให้เร็วที่สุดเพื่อความปลอดภัยของพืชผล การเก็บเกี่ยวข้าวของ
ชาวเขาเขาทำกันอยู่ ๒ แบบคือ แบบแรกเมื่อเก็บข้าวเสร็จแล้วก็ตีข้าวแล้วถึงเก็บใส่ไว้

ในยุ้งฉาง ส่วนแบบที่สองนั้นเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก็เก็บข้าวไว้ทั้งรวงหอยไว้ในยุ้งฉาง
 แล้วนำมาตีภายหลังเมื่อต้องการรับประทาน สำหรับข้าวโพคนั้นเขาจะปอกเปลือกออกแล้ว
 เก็บไว้ทั้งฝักในยุ้งฉาง ส่วนตัวเหลืองนั้นเมื่อตีเสร็จแล้วก็ตากแดดไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง
 แล้วก็ขายไป เหลือเพียงเมล็ดพันธ์ที่จะเก็บไปปลูกในปีต่อไป การเก็บเกี่ยวที่ผลของ
 ชาวเขาจะสิ้นสุดลงภายในเดือนกันยายนยกเว้นชาว และหลังจากนั้นแล้วบางครั้งก็
 จะทำการปลูกตัวเหลืองเป็นครั้งที่ ๒ แล้วเริ่มไปดางหญ้าในไร่ผืน และซุกคอกไม้ในไร่ผืน
 การไปดางหญ้าในไร่ผืนชาวเขาจะไปกันมากในตอนเดือนตุลาคม เมื่อดางไร่ผืนเสร็จแล้ว
 เขาก็จะปล่อยให้พืชที่ดางทิ้งไว้ให้แห้งสักระยะเวลาหนึ่งก่อน แล้วก็จุดไฟเผาไร่ผืน เมื่อเผา
 ไร่ผืนเสร็จแล้วชาวเขาก็จะเริ่มปลูกฝิ่น ซึ่งฤดูกาลปลูกฝิ่นจะตกอยู่ระหว่างปลายเดือนตุลาคม-
 ต้นเดือนพฤศจิกายน เมื่อปลูกฝิ่นเสร็จแล้ว ชาวเขาก็จะวางจากงานชั่วระยะเวลาหนึ่ง
 แต่พอประมาณปลายเดือนพฤศจิกายน เขาก็จะไปเอาหญ้าในไร่ผืน เมื่อถึงเดือนธันวาคม
 ชาวเขาก็จะทำการเก็บเกี่ยวข้าว ตากข้าว และไปเอาหญ้าในไร่ผืน เมื่อกลับจากไร่ผืน
 ชาวเขาก็จะทำการตีข้าวและเก็บข้าวกลับหมอบาน เก็บใส่ไว้ในยุ้งฉางซึ่งกว่าจะเสร็จก็ตก
 อยู่ระหว่างเดือนมกราคม ต่อจากนั้นชาวเขาก็จะไปไร่ผืนอีกครั้งประมาณปลายเดือนมกราคม
 ต่อจากนั้นชาวเขาก็จะไปไร่ผืนอีกครั้งประมาณปลายเดือนมกราคมเพื่อเอาหญ้าในไร่ผืนเป็น
 ครั้งสุดท้ายก่อนที่จะทำการกรีดยัง ในช่วงการทำงานระหว่างเดือนธันวาคม-มกราคมนี้
 ชาวเขาต้องทำงานกันหนักมากเพราะระยะเวลาการเกี่ยวข้าว และการไปเอาหญ้าในไร่
 ผืนคาบเกี่ยวกัน ชาวเขามักจะแบ่งสมาชิกในครอบครัวให้ไปทำงานทั้งสองอย่างนี้พร้อมๆกัน
 แต่เมื่อการเกี่ยวข้าว และเก็บข้าวสิ้นสุดลง ชาวเขาส่วนใหญ่จะไปอยู่ที่ไร่ผืนกันเพื่อทำ
 การกรีดยัง การกรีดยังของชาวเขาในหมอบานส่วนใหญ่จะเริ่มทำกันเมื่อประมาณต้นเดือน
 กุมภาพันธ์ และกว่าจะทำการกรีดยังเสร็จประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์ เมื่อกรีดยังเสร็จ
 แล้วชาวเขาก็จะทำการเผาวางไร่ผืนให้ขยายกว้างออกไป หรือเผาวางไร่ใหม่เพื่อใช้ผลิต
 เปลี่ยนกับไร่ผืนไร่เดิม นอกจากการทำงานในระหว่างช่วงเดือนธันวาคม-มีนาคมจะมีงาน
 มากมายล้นมือ แต่ชาวเขาโดยเฉพาะคนแก่และเด็กๆที่อยู่เฝ้าบ้าน หรืออาจจะเป็นหนุ่มสาว
 ที่พอมีเวลาว่างบ้าง เขาจะปลีกเวลาไปตัดต้นไม้กวาด มาตากและตีขายให้กับชาวพื้นราบ
 ซึ่งรายได้จากการขายคอกไม้กวาด (ตองกุง) นี้ก็มีจำนวนมากพอสมควร

การปลูกฝังของชาวเขา ไร่ฝิ่นของชาวเขาจะถูกแผ้วถางก่อนที่จะลงมือทำการ
 เพาะปลูกถึง ๒ ครั้งคือในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม และในระหว่างเดือนกันยายน-
 ตุลาคม ส่วนการไปปลูกฝังของชาวเขานั้นจะเริ่มขึ้นในราวเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน เมื่อ
 เริ่มฤดูกาลปลูกฝังชาวเขาในหมู่บ้านประมาณ ๔๗ ครอบครัวจะไปไร่ฝิ่นเพื่อทำการปลูกฝัง
 ผู้ที่ไปปลูกฝังในแต่ละครอบครัวจะไปกันเพียง ๑-๒ คน เพราะการปลูกฝังใช้แรงงานเพียง
 เล็กน้อยที่เป็นเช่นนี้เพราะการปลูกฝังเขาใช้วิธีหวานเมล็ดฝิ่นให้กระจายไปทั่วๆ แล้วจาก
 หวานเมล็ดฝิ่นแล้ว เขาก็จะใช้ไม้เกลี่ยดินไปทั่วๆ หลังจากนั้นก็กลับบ้าน การไปปลูกฝัง
 ของชาวเขาเขาจะใช้เวลาเพียง ๒-๕ วัน เป็นอย่างมากเพราะขึ้นอยู่กับขนาดของไร่
 เมื่อกลับมาหมู่บ้านได้อีกประมาณสัก ๗ วันเขาก็จะกลับไปไร่ฝิ่นอีกครั้งหนึ่งว่า เมล็ดฝิ่น
 ที่หวานไว้ออกมากหรือน้อยอย่างไร ถ้าแห้งใดที่ยังไม่ออกเขาก็จะทำการหวานซ้ำ แต่ถา
 บริเวณใดที่ออกมาก เขาก็จะค้ำคั้นทิ้งให้แห้งกันประมาณตนละคืบเศษๆ หลังจากนั้นเขาก็
 จะกลับมาหมู่บ้านโดยปล่อยให้ฝิ่นทิ้งไว้เช่นนั้นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งประมาณปลายเดือนพฤศจิกา
 เขาก็จะไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่น การไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่นนี้ชาวเขาจะไปกันประมาณเดือนละ
 ๑ ครั้ง รวม ๓ ครั้ง ฉะนั้นเมื่อถึงเดือนธันวาคมและมกราคม ชาวเขาก็จะไปเอาหญ้า
 ในไร่ฝิ่นอีก การไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่นครั้งสุดท้ายจะไปเอาเมื่อฝิ่นออกดอกคือ ในเดือนมกราคม
 การไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่นของชาวเขาแต่ละครอบครัวจะไปกันครั้งละประมาณ ๓-๔ วัน แต่
 อยากรู้ก็ว่าการจะเอาหญ้าหรือเร่วก็ขึ้นกับแรงงานที่ไปทำ ขึ้นกับขนาดของไร่และหญ้า
 ที่ขึ้นว่ามีมากหรือน้อยแต่ส่วนใหญ่การไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่นเขาจะไปกันครอบครัวละ ๑-๓ คน
 เท่านั้น หลังจากการไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่นครั้งสุดท้ายแล้วเขาก็จะกลับมาฉลองปีใหม่ในหมู่บ้าน
 ปลายเดือนมกราคมซึ่งถือว่าเป็นปีใหม่ของชาวเขา ในระหว่างปีใหม่นี้ ในหมู่บ้านจะมีผู้คน
 มากมายเพราะคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะไปทำไร้อยู่ที่ไหนต่างกลับมาพร้อมหน้ากัน ในระหว่าง
 ปีใหม่ทุกคนจะไม่ทำงานในไร้อยู่หลายวัน แต่พอหลังจากปีใหม่ผ่านไปแล้ว ชาวเขาก็จะ
 กลับไปไร่ฝิ่นอีกครั้งหนึ่งเพื่อทำการกรีดฝิ่น การไปกรีดฝิ่นนี้ถือว่าเป็นงานสำคัญต้องใช้คน
 ทำงานเป็นจำนวนมาก แต่งานกรีดฝิ่นมีชั่วโมงหนักแต่เป็นงานที่ต้องใช้เวลา ฉะนั้นสมาชิก
 ในครอบครัวจึงไปทำงานกันทุกคน จะเหลืออยู่เฝ้าบ้านก็แต่คนแก่และเด็กๆ ซึ่งนอกจาก
 จะอยู่เฝ้าบ้านแล้วยังจะคอยให้อาหารกับ หมู และไก่ ในระยะเวลาที่มีการกรีดฝิ่นนั้น

จะมีคนในหมู่บ้านเพียงเล็กน้อย จนดูเจียมเหงา

การไปไ้ร่ดินแต่ละครั้งไม่ว่าจะเป็นการไปขึ้นไร่เพื่อเตรียมที่คินไว้สำหรับปลูกฝิ่น หรือการไปปลูกฝิ่น การไปเอาหญ้าในไร่ดิน การกรีดฝิ่น ฯลฯ ชาวเข้าในหมู่บ้านส่วนใหญ่ จะไปในเวลาที่ไล่เรียงกัน และไปกันครั้งละหลายๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะไร่ดินของชาวเข้า อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านมาก คือห่างจากหมู่บ้านไปตามทางรถยนต์ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร ถึงคอยแมสสอง(กองพล ๕๓ กกมิมคัง) แล้วเดินตามทางเดินในป่าเข้าไปอีกประมาณ ๓ ชั่วโมงจึงจะถึงไร่ดินของชาวเข้า ในบริเวณที่ชาวเข้ามาปลูกฝิ่นนี้เป็นบริเวณที่อยู่ในเขต ของบ้านห้วยหมัก (บ้านชาวสิขอ) ซึ่งอยู่ใกล้กับพรมแดนประเทศพม่า ถ้าเราเดินออกจาก บริเวณไร่ดินของชาวเข้าไปอีกประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษก็จะถึงเขตพรมแดนพม่า เมื่อไร่ดิน ของชาวเข้าอยู่ห่างไกลเช่นนี้ ดังนั้นการไปไร่ดินของชาวเข้าแต่ละครั้ง จึงต้องไปกัน ครั้งละหลายๆคนเพื่อความปลอดภัย จากโจรผู้ร้ายซึ่งอาจจะมาดักปล้นที่กลางทางได้ ประกอบ กับการเดินทางในช่วงแรก จะต้องขึ้นรถยนต์เล็กสองแถววิ่งรับส่งผู้โดยสารจากหมู่บ้าน ไปยังคอยแมสสองอยู่เสมอโดยเฉพาะในระหว่างฤดูที่มีการทำไร่ดิน แต่ผู้โดยสารจะต้อง มีจำนวนมากพอสมควร เพราะระยะทางที่ไปยังคอยแมสสองเป็นทางไกลและทุรกันดาร ดังนั้นชาวเข้าที่จะไปไร่ดินแต่ละครั้งจึงต้องนัดแนะกันไว้ก่อน เพื่อจะได้มีรถไปเพราะถ้า มีผู้โดยสารน้อยกว่า ๕ คน รถโดยสารก็จะไม่ยอมไป อัตราค่าโดยสารขาไปนี้ ถ้าไม่มี สัมภาระมากก็เก็บคนละ ๑๕ บาท แต่ถ้ามีสัมภาระมากก็จะเก็บคนละ ๒๐-๓๐ บาท แต่ การไปพักไร่ดินครั้งที่ ๒ ของชาวเข้าในเดือนกันยายนนั้นชาวเข้าจะต้องเดินไปจากหมู่บ้าน เพราะในเดือนนี้ฝนตกหนัก ถนนลื่นและเป็นหลุมเป็นบ่อ รถสองแถวธรรมดาไม่สามารถวิ่งได้ การไปขึ้นไร่ซึ่งต้องเดินไปจากหมู่บ้านนี้ชาวเข้าก็จะไปกันครั้งละหลายๆคนเช่นกัน เพราะ เขาเดินทางในป่าซึ่งเป็นทางลัดและเป็นทางเดินเก่าที่พวกเขาเคยเดินไปปลูกฝิ่นในสมัย ที่ยังไม่เป็นทางรถยนต์

เมื่อฤดูการกรีดฝิ่นเริ่มขึ้น ภายในหมู่บ้านจะมีรถยนต์สองแถว ประมาณ ๒-๓ คัน วิ่งรับชาวเข้าที่หมู่บ้านผาเคือ และบ้านเลาซิปไปยังคอยแมสสองวันละหลายๆเที่ยว ที่เป็น เช่นนี้เพราะการไปกรีดฝิ่นของชาวเข้าจะต้องใช้เวลาานาน จึงต้องขนที่นอน หมอน มุ้ง

ผ้าหม่ ตลอดจนเสมี้งอาหาร ข้าวสาร ฯลฯ ไปเป็นจำนวนมาก ฉนั้นรถยนต์รับจ้าง
คนและสัมภาระต่างๆมากมาย ส่วนรถเตี้ยกลดนั้นก็มีชาวเขาที่เข้าไปก่อน เมื่อเสมี้ง
อาหาร ข้าวสารหมด ก็โดยสารรถกลับมาขังหมุ่บ้านเพื่อเตรียมข้าว และอาหารไปไว้สำหรับ
รับประทานอีกเช่นนี้เรื่อยไปจนสิ้นฤดูการกรีดฝืน

ไรฝืนของชาวเขาคือบ้านห้วยหมักมีเนื้อที่กว้างใหญ่มาก ชาวเขาทำการปลูกฝืน
บนเขาทั้งลูก ไม่วาภูเขาลูกนั้นจะมีความสูงชันเพียงใดก็ตาม ถ้าพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์
ชาวเขาก็สามารถที่จะทำไค ไรฝืนของชาวเขาจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละประมาณ
๔-๕ ครอบครั้ว แต่ละกลุ่มจะอยู่ห่างกันเป็นระยะทางที่ไม่ไกลนักสามารถเดินคิดต่อถึงกันได้
ภายในเวลาเพียงครึ่งชั่วโมง เหตุที่ชาวเขาต้องแบ่งกลุ่มแยกกันทำการปลูกฝืนนั้นก็เพราะว่า
แต่ละครอบครั้วต่างก็เลือกที่ดินในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่
การปลูกฝืนที่สุดเป็นสำคัญ บริเวณไรฝืนของชาวเขาแต่ละครอบครั้วมีเนื้อที่ไม่สูงจะกว้างใหญ่
นักเมื่อเทียบกับไรฝืนของชาวลื้อที่อยู่ในลุ่มเตี้ย ทั้งนี้เพราะชาวเขาทำการกรีดฝืนหลายครั้ง
ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการกรีด และเก็บมากขึ้น ฉนั้นอาณาบริเวณที่ใช้ปลูกฝืนของชาวเขา
จึงมีอยู่ไม่มาก ประกอบกับบริเวณที่ใช้เพาะปลูกฝืนของหมุ่บ้านห้วยหมักก็มีอยู่จำกัด เพราะ
ชาวลื้ออยู่ในหมุ่บ้านนี้ก็ทำการปลูกฝืนเช่นกัน และดูเหมือนว่าไรฝืนของชาวลื้อแต่ละครอบครั้ว
จะมีมากกว่าชาวเขา แม้ว่าไรฝืนของชาวเขาจะมีไม่กว้างใหญ่นัก แต่เมื่อถึงฤดูการกรีด
ฝืนชาวเขาจะต้องใช้แรงงาน และเวลามากเป็นพิเศษ เพราะชาวเขาทำการกรีดฝืน
๒ ครั้ง การกรีดฝืน ๒ ครั้งหมายถึงการใช้แรงงานและเวลาเพิ่มจากเดิมอีกเท่าตัว บาง
ครอบครั้วที่มีไรฝืนค่อนข้างกว้างขวางส่วนใหญ่มักจะต้องจ้างชาวเขาคอยกันมาช่วยกรีดและ
เก็บก่อนที่ฝืนจะแก่เกินไป การไปกรีดฝืนนั้น นอกจากจะใช้เวลาและแรงงานที่มากเป็น
พิเศษแล้ว ชาวเขายังจะต้องคอยระมัดระวังดูแลลูกฝืนอยู่เสมอว่าลูกไหนควรที่จะกรีดไค
เพราะถ้ากรีดลูกที่อ่อนเกินไปก็จะมีฝ้ายออกหรือมีแต่ฝ้ายน้อยมาก ฉนั้นชาวเขาจึง
ต้องคอยเฝ้าดูอยู่เสมอว่า ลูกฝืนลูกไหนพอที่จะกรีดไปก่อน แล้วคอยๆ หะยอยกรีดลูกอื่น
ไปเรื่อยๆ คนฝืนคนหนึ่งๆปกติจะมีลูกตั้งแต่ ๑-๕ ลูก และบางคนที่อาจจะไปถึงคนละ ๑๐-
๑๒ ลูกก็มี แต่ชาวเขากล่าวว่าคนฝืนคนหนึ่งๆถ้ามีลูกมากเกินไปก็ไม่ได้ เพราะเมื่อก่อนหนึ่ง

ซึ่งชาวเข่าในหมู่บ้านเป็นผู้นำมาขาย ของที่ขายในร้านก็มี ปลากระป๋อง เนื้อหมู ขนมหเล็ก บัหรื น้ำมันข้าว เทียนไข ฯลฯ ร้านขายของในไร่นาของชาวเข่าจะมีอยู่เพียงร้านเดียว ผู้ที่นำของขายก็จะขายของไปควยกรีกเงินไปควย และในขณะเดียวกันก็ยังรับซื้อเงินจากเพื่อนบ้านรายย่อยๆ ไปขายอีกตอหนึ่งควย ในตอนกลางวัน ร้านนี้จะทำอาหารจำพวกกวยเตี๋ยวขาย ส่วนในเวลาากลางคืนก็จะขายไสยให้กับผู้ที่มาชุมนุมกัน ตั้งวงเล่นไฟ เล่นไฮโลกัน ๒-๓ วงซึ่งเจ้าของร้านก็เปิดบริการเต็มที่ โดยจุดตะเกียงเจ้าพายุให้ตลอดคืน อาหารสำหรับผู้ที่เล่นไฟ เล่นไฮโลก็ทุกๆ ไค่แก ไช้ตมและขนมซึ่งก็ปรากฏว่าขายดี เพราะมีชาวเข่าผัดคัเป่เรียนกันมาเล่นเกือบตลอดคืน (มีเฉพาะผู้ชาย) ชาวเข่าที่เล่นการพนันที่ร้านนี้ส่วนใหญ่เขาจะเล่นกันไม่เกินครั้งละ ๑๐ บาท คือเล่นตั้งแต่ ๑-๑๐ บาท สิ่งที่น่าสนใจที่มีอยู่ในวงการพนันก็คือ กระป๋องสำหรับใส่เงินคางของเจ้าของร้าน ร้านที่ไปเปิดขายของในไร่นานี้แต่ก่อนๆ ไม่เคยมี แต่เริ่มมีมาเมื่อประมาณ ๕ ปีมานี้ นอกจากนี้ก่อนที่จะถึงไร่นาของชาวเข่าประมาณสัก ๑ กิโลเมตร ก็มีร้านขายของชาวฮ่อมมาตั้งขายอยู่ ๒-๓ ร้านและก็มีการเล่นการพนันแทบทุกชนิดทั้งกลางวันและกลางคืน

หลังจากถูกกล่าวหาว่าเป็นสินสอดลงชาวเข่าทุกคนจะชนสัมพันธ์ทุกอย่างของตนกลับหมู่บ้าน ยกเว้นเครื่องครัว ชาวเข่าจะเอาเครื่องครัวซ่อนไว้ในคางหญ้าเพื่อว่าจะได้ไม่ต้องขนไปชนมา เมื่อมีการมาเก็บเมล็ดเงิน การพันไร การปลูกฝิ่น ฯลฯ สำหรับชาวเข่าที่เก็บเงินได้ไม่มาก คือได้ไม่ถึงจอยเขาจะมารอขึ้นรถที่หมู่บ้านบนคอยแม่สอดลง ส่วนผู้ที่เก็บเงินได้เป็นจอยเขาก็จะเดินกลับหมู่บ้านโดยทางลัด เพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจจนและการจับกุมของเจ้าหน้าที่ไทย และทหารจีนตามี เมื่อกลับหมู่บ้านแล้วประมาณสัก ๑ อาทิตย์ ชาวเข่าก็จะกลับมาที่ไร่นาอีกเพื่อเก็บเมล็ดพันธ์ไว้สำหรับปลูกในปีต่อไป

ในสมัยเมื่อ ๑๐ กว่าปีหลังจากการตั้งหมู่บ้านครั้งแรก ไร่นาของชาวเข่าก็มีอยู่ในบริเวณหมู่บ้านนั้นเองแต่ต่อมา เมื่อรัฐบาลไทยประกาศนโยบายห้ามการปลูกฝิ่นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ชาวเข่าในหมู่บ้านจึงต้องย้ายไร่นาของตนไปอยู่ที่บ้านห้วยหมัก สาเหตุที่ชาวเข่าย้ายไร่นาของตนไปอยู่ที่ห้วยหมักก็เพราะ มีเพื่อนบ้านที่อยู่ไกลเคียงมาชักชวนให้ไปปลูกฝิ่นที่นั่นด้วยกัน เมื่อชาวเข่าบางครอบครัวไค่ลองไปปลูกดูแล้ว ก็ปรากฏว่าไค่ผลดี

ดังนั้นชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อจึงไ้ปลูกฝิ่นที่บ้านห้วยหมักติดต่อกันมานานถึง ๑๘ ปี โดยไม่โยกย้ายไปที่แห่งอื่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะบริเวณพื้นที่ดินที่บ้านห้วยหมักเป็นดินดำร่วน อยู่ในที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๑๕๐๐ เมตรขึ้นไปอากาศเย็นและมีน้ำค้างลงจัด ซึ่งพืชชนิดนี้ต้องการมาก นอกจากนั้นบริเวณพื้นที่เหล่านี้ยังปลอดภัยจากสายตาของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอีกด้วย

ความสำคัญของพืชแต่ละชนิดที่ปลูกเป็นประจำ

๑. ข้าว ข้าวเป็นพืชหลักที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของชาวเขา ชาวที่ชาวเขาปลูกกันในหมู่บ้านคือชาวเขา ทั้งนี้เพราะข้าวเขารับประทานชาวเขาเป็นอาหารหลัก การปลูกข้าวของชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะเป็นการปลูกข้าวไร่ คือทำการปลูกข้าวในไร่เลื่อนลอยบนภูเขา ฉะนั้นปริมาณของข้าวที่ผลิตได้ในแต่ละปีจึงไม่แน่นอน เพราะผลผลิตของข้าวขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดิน ขนาดของไร่ และสัตว์ที่มารบกวนต้นข้าว การปลูกข้าวในช่วงระยะ ๑๐ กว่าปีแรกของการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเขาสามารถผลิตข้าวได้มากจนเกือบบริโภค อัตรามผลผลิตของข้าวต่อไร่ในขณะนั้นได้ประมาณ ๘๐-๑๐๐ ถึง ฉะนั้นในปีหนึ่งๆชาวเขาจะลงแรงปลูกข้าวเพียงแปลงเล็กๆ สักแปลงหนึ่งเขาก็จะมีข้าวบริโภคไปตลอดปี หรือปีใดที่ลงแรงปลูกข้าวแปลงใหญ่ๆ เขาก็จะมีข้าวเหลือบริโภคไปได้อีก

๑-๒ ปี เช่นนี้เสมอ เพราะปกติแล้วชาวเขามิบริโภคข้าวโดยเฉลี่ยคนละประมาณ ๓๐ ถึง (ข้าวเปลือก) ตอปี สามเหตุที่ชาวเขาปลูกข้าวได้ผลดีในระยะแรกๆของการอพยพก็เพราะว่าพื้นดินในบริเวณหมู่บ้านเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์มาก ประกอบกับในขณะนั้นสัตว์ต่างๆซึ่งเป็นศัตรูของคนพืชก็ไม่มี สุนัขก็ไม่มี ชาวเขาจะปล่อยให้ข้าวในไร่ ของคนแห้งกับคนแล้วถึงทำการเก็บเกี่ยว แต่พอหลังจาก ๑๐ กว่าปีนั้นเป็นต้นมาพื้นดินก็ค่อยๆเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงผลผลิตของข้าวต่อไร่ก็ค่อยๆลดลง จนในปัจจุบันนี้ผลผลิตของข้าวต่อไร่จะลดลงเหลือเพียงไร่ละประมาณ ๔๐-๕๐ ถึง ซึ่งก็ลดลงเกือบครึ่งของผลผลิตเดิมที่เคยผลิตได้ในระยะแรกๆ

ในระยะหลังๆมานี้นอกจากพื้นดินจะเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงแล้ว พืชไร่ของชาวเขายังประสบกับการรบกวนจากศัตรูพืช ซึ่งทำความเสียหายให้กับพืชผลในไร่อย่างมาก ฉะนั้นผลผลิตข้าวในแต่ละปีก็จึงไม่แน่นอน บางปีได้ข้าวมาก บางปีได้ข้าวน้อย แต่ไม่ว่าจะได้น้อยหรือมาก ปริมาณข้าวที่ผลิตได้เหล่านี้ก็ยังน้อยกว่าที่เคยผลิตได้เมื่อ ๑๐ กว่าปีแรกของ

การอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านผาเคื่อ ผลผลิตของชาวที่ปลูกไค้ในหมู่บ้านเริ่มลดลงเมื่อประมาณ ๑๔-๑๕ ปีมาแล้ว และก็ทยอยลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งปัจจุบันชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ๕๐ % ปลูกชาวไค้ไม่พอบริโภคตลอดปี กล่าวคือบางครอบครัวปลูกชาวบริโลกไค้เพียง ๓-๖ เดือน ชาวทั้งหมด หรือบางครอบครัวก็ปลูกชาวบริโลกไค้ ๓-๑๐ เดือน ฯลฯ แต่อย่างไรก็ดี ปริมาณ ชาวที่ผลิตไค้ในแต่ละปีก็ไม่แน่นอน ผู้ที่ปลูกชาวไค้ในหมู่บ้านนี้ ปีหน้าก็อาจจะปลูกไค้มาก หรือ ผู้ที่ปลูกชาวไค้มากในปีหน้าก็อาจจะปลูกชาวไค้ในน้อยไค้เช่นกัน ฉะนั้นในระยะ ๑๔-๑๕ ปี ที่ผลผลิตชาวเริ่มตกต่ำ ะมาณนี้ ชาวที่ผลิตไค้ในแต่ละปีของแต่ละครอบครัวก็ขึ้นๆลงๆอยู่เสมอ บางปีอาจจะปลูกชาวไค้พอบริโภค แต่บางปีก็อาจจะปลูกไค้ไม่พอบริโภคเช่นนี้เรื่อยมา จนกระทั่งในระยะ ๓-๔ ปีติดต่อกันมานี้ชาวของชาวเขาถูกรบกวนจากสัตว์จำพวก นก หนู ไค้รับ ความเสียหายมากติดต่อกันเรื่อยมา และยิ่งในปีคือปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ชาวของชาวเขาไค้ได้รับความเสียหายมากกว่าทุกปีที่ผ่านมามี เมื่อปลูกชาวไค้ไม่พอบริโภค ชาวเขาก็จะไปซื้อ ชาวอีกครึ่งจากชาวพื้นราบมาบริโภคแทน ซึ่งอาจจะซื้อมาเป็นกระสอบหรือเป็นถังก็ได้แล้วแต่ แต่สำหรับครอบครัวที่ยากจน เมื่อชาวหมดเขาก็จะไปขอยืมชาวจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ไกลเคียงมารับประทานก่อน การขอยืมชาวในหมู่บ้านเขานั้นไม่ว่าจะเป็นการขอยืมจะต้อง เสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้ยืม กล่าวคือถ้ายืมชาวไป ๒ ถังก็จะต้องใช้คืน ๓ ถังหลังจากการ เก็บเกี่ยวชาวแล้ว แต่ถ้ายืมเงินเขาก็จะคิดดอกเบี้ยร้อยละ ๕ บาทต่อเดือน แม้ว่าดอกเบี้ย จะสูงแต่ชาวเขาก็นิยมยืมเงินไปซื้อชาวมากกว่ายืมชาวนอกจากผู้ให้ยืมเงินจะคิดดอกเบี้ย ที่สูงแล้ว เขายังเลือกให้ยืมเฉพาะครอบครัวที่เขาเห็นว่ามีความสามารถที่จะชดใช้หนี้สิน ที่ยืมไปพร้อมกับดอกเบี้ยไค้ ถ้าเป็นครอบครัวที่ยากจนก็จะมีผู้ไค้ให้ยืมแม่แต่ญาติพี่น้อง ชาวเขาบางครอบครัวในหมู่บ้านซึ่งเป็นครอบครัวที่ยากจนจริงๆ เมื่อชาวหมด เขาก็จะ ออกกันทั้งครอบครัว บางวันไม่ได้รับประทานอะไรเลยจนกว่าจะไปรับจ้างไค้เงินมาซื้อชาว รับประทานไปวันๆหนึ่ง

เมื่อผลผลิตของชาวตกต่ำลง จนกระทั่งชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านปลูกชาวไค้ไม่พอบริโภคตลอดปีเช่นนี้ ก็ทำให้ชาวเขาคิดถึงเรื่องการอพยพย้ายถิ่น เพื่อไปแสวงหาที่ดิน ที่อุดมสมบูรณ์แห่งใหม่ต่อไป ในหมู่บ้านผาเคื่อนี้ถ้าไม่มีการปลูกถั่วเหลืองหรือปลูกเป็น ไร่แล้ว ผู้ศึกษา ก็เชื่อว่าชาวเขาในหมู่บ้านคงจะอพยพย้ายหมู่บ้านไปอยู่ยังที่แห่งใหม่มา

นานแล้ว เพราะผลผลิตของที่ไร่แต่ละชนิดต่างก็ลดลงทั้งสิ้น โดยเฉพาะข้าวซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต แต่สาเหตุที่ทำให้ชาวเขาย่างงอาศัยทำมาหากินอยู่ในหมู่บ้านต่อไป โดยไม่โยกย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่นั้นก็เพราะ

๑. ชาวเขาส่งสามารถปลูกข้าวเหลืองและเงินขายได้ เมื่อขายสินค้าเหล่านี้ได้เงินมาแล้ว ก็นำเงินไปซื้อข้าวมาบริโภค

๒. ความเป็นญาติพี่น้อง กล่าวคือถ้าญาติพี่น้องของคนที่อยู่ในหมู่บ้านไม่ย้ายถิ่นก็ไม่ย้ายเพราะถ้าย้ายไปเพียงครอบครัวเดียว ก็จะไม่มีความสัมพันธ์ เวลาไม่มีเงินหรือเวลาเจ็บป่วยก็จะมีผู้ช่วยเหลือดูแล แม้ว่าญาติของคนที่ไม่ยอมอพยพไปนั้นจะเป็นผู้มีฐานะค่อนข้างดี ส่วนคนนั้นมีฐานะที่ค่อนข้างดี สวมครุที่จะย้ายไปเพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ซึ่งอาจจะดีกว่า แต่เขาก็ไม่ยอมไป เพราะความผูกพันกันทางญาติพี่น้อง

๓. ขาดเงินและไม่แน่ใจในโอกาสใหม่ มีชาวเขียบางครอบครัวที่อยากจะอพยพโยกย้าย แต่เนื่องจากครอบครัวของคนไม่มีเงินพอเป็นค่าใช้จ่ายในการอพยพ และบางพวกก็ยังไม่แน่ใจในที่จะอพยพไปว่าพื้นที่ดินในแห่งใหม่นั้นจะเพาะปลูกได้ดีกว่าที่เก่า ฉะนั้นบุคคลพวกนี้จะเป็นพวกที่รอดผลของการเพาะปลูกของพวกที่อพยพไปก่อนสัก ๑-๒ ปีว่าการเพาะปลูกในแห่งใหม่จะไ้ผลดีเพียงใด ถ้าไ้ผลดีก็คนก็จะอพยพตามไป แต่ถ้าไม่ไ้ผลดีก็คนก็จะอยู่ที่หมู่บ้านเก่าต่อไป

๔. เชื่อหัวหน้าหมู่บ้าน ชาวเขียบางครอบครัวโดยครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างดี เมื่อถูกถามถึงการอพยพเขามักจะบอกว่า แล้วแต่ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าผู้ใหญ่บ้านไปเขาก็จะไป แต่ถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่ไปหรือบอกไม่ให้ไป เขาก็จะไม่ไป

จากเหตุผลต่างๆ เหล่านี้เองที่ทำให้ชาวเขียบางส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ไม่อพยพไปกับกลุ่มผู้ที่อพยพออกไปอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร (เพราะการขาดแคลน) ทั้งๆที่ชาวเขียบางหมู่บ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าวได้ไม่พอบริโภคตลอดปี การทำไร่ก็เพิ่มความยากลำบากมากขึ้นเพราะชาวเขียบางคนต้องต่อสู้กับป่าหยาบคาย หยาบคาย ซึ่งเป็นป่าใหม่ที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของชาวเขีย

๒. ข้าวโพค ข้าวโพคนับว่าเป็นพืชที่มีความสำคัญมากชนิดหนึ่ง ชาวเขาใน
 หมู่บ้านทั่วไปชาวโพคก็มีละครั้งและปลูกกันทุกครอบครัว จะขาดเสียมิได้เพราะชาวเขา
 จะต้องปลูกข้าวโพคไว้เพื่อเลี้ยงสัตว์คือ หมูและไก่ ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงที่ถือว่ามีความสำคัญ
 มากเพราะ ชาวเขาใช้สัตว์ทั้ง ๒ ชนิดนี้ทำพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งใน
 บางพิธีก็ต้องใช้สัตว์ทั้ง ๒ ชนิดนี้เป็นจำนวนมากๆ และอาจจะกล่าวได้ว่า พิธีกรรมของ
 ชาวเขาแทบทุกพิธีจะต้องมีการฆ่าสัตว์ ไม่นับถึงชนิดหนึ่ง หรือทั้ง ๒ ชนิดทั้งสิ้นเมื่อสัตว์
 เลี้ยงทั้ง ๒ ชนิดนี้มีความสำคัญเช่นนี้แล้ว ข้าวโพคซึ่งเป็นอาหารที่สำคัญที่สุดของสัตว์ทั้ง ๒ ชนิด
 นี้จึงมีความสำคัญมาก จำนวนของสัตว์เลี้ยงเหล่านี้จะมีมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับปริมาณ
 ของอาหารที่สำคัญคือข้าวโพค ถ้าชาวเขาสามารถปลูกข้าวโพคได้มากๆ เขาก็จะนำข้าวโพค
 มาเลี้ยงสัตว์โคกราวละหลายๆควยเช่นกัน ทำให้สัตว์เหล่านี้เจริญเติบโตเร็ว และขยายพันธุ์
 ได้มาก เช่นในสมัยที่ชาวเขาอพยพเข้ามาอยู่หมู่บ้านในระยะแรกๆ (คือในระยะ ๑๐ กว่า
 ปีแรก) ผลผลิตของข้าวโพคที่ปลูกได้มีปริมาณที่สูงมาก สามารถที่จะใช้เป็นอาหารของสัตว์
 โคได้อย่างเพียงพอ ฉะนั้นปริมาณของสัตว์เลี้ยงทั้ง ๒ ชนิดนี้ในแต่ละครอบครัวจึงมีอยู่เป็น
 จำนวนมาก กล่าวคือชาวเขาบางครอบครัวสามารถเลี้ยงหมูโคกราวละ ๕๐-๑๐๐ ตัว
 และเลี้ยงไก่โคกราวละหลายร้อยตัว ในขณะที่ชาวเขามักจะทำกรคอนหมของตนเองไป
 ขายยังพื้นราบโคกราวละหลายๆ แต่ในระยะ ๑๔-๑๕ ปีมานี้ผลผลิตของข้าวโพคที่ได้ลดน้อย
 ลงซึ่งก็มีผลทำให้จำนวนของสัตว์เลี้ยงลดน้อยลงด้วยเพราะขาดแคลนอาหาร และนอกจาก
 จำนวนของสัตว์เลี้ยงจะลดน้อยลงแล้ว สัตว์เลี้ยงแต่ละตัวยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่

นอกจากชาวเขาจะนำข้าวโพคมาใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์แล้ว ข้าวโพค
 ยังถูกนำมาต้มกลั่นทำเป็นเหล้าข้าวโพคไว้เพื่อการทำพิธีต่างๆ หรือเพื่อดื่มในเทศกาลพิเศษ
 คือก่อนการรับประทานอาหาร ใช้รับแขกและเพื่อขาย นอกจากชาวเขาจะนำข้าวโพคมา
 ใช้ประโยชน์ต่างๆดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีการนำข้าวโพคไปขาย ข้าวโพคที่ปลูกขายนี้เป็น
 ข้าวโพคคนละชนิดกับที่ชาวเขาเคยปลูกไว้เลี้ยงสัตว์ ข้าวโพคที่ไร่เลี้ยงสัตว์พวกเขาเขา
 เรียกว่า ข้าวสาลีซึ่งมีเมล็ดสีเหลืองและสีขาว ส่วนข้าวโพคที่ชาวเขาปลูกขายมาได้
 ๗-๘ ปีมานี้จะมีเมล็ดสีแดง มีกใหญ่ แข็ง ชาวเขาเรียกว่า ข้าวโพค ชาวเขาในหมู่บ้าน

ที่ปลูกข้าวโพดขายมีประมาณ ๒๒ % ของชาวเขาทั้งหมด สาเหตุที่ชาวเขาไม่นิยมปลูกข้าวโพดขายก็เพราะเขาต้องการเก็บข้าวโพดไว้เลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ข้าวโพดยังขายได้ราคาไม่ได้อีกด้วย ส่วนผลผลิตของข้าวโพดในแต่ละปีที่ชาวเขาปลูกได้นั้น ชาวเขาไม่สามารถที่จะบอกปริมาณได้ว่าเขาปลูกข้าวโพดได้กี่ถึงเพราะชาวเขาเก็บข้าวโพดไว้ทั้งคักโดยแกะเอาเฉพาะเปลือกภายนอกออก เมื่อนำข้าวโพดมาเลี้ยงสัตว์เขาก็จะแกะเมล็ดออกจากคัก ฉะนั้นผลผลิตของข้าวโพดในแต่ละปีที่ชาวเขามผลิตได้จึงไม่สามารถที่จะทราบได้

๓. ถั่วเหลือง ถั่วเหลืองได้ชื่อว่า เป็นพืชสินค้าชนิดใหม่ที่ดีที่สุดในชนิดหนึ่งของชาวเขา ชาวเขาในหมู่บ้านรู้จักปลูกถั่วเหลืองขายมาเมื่อ ๑๒ ปีนี้เอง แต่ก็มีได้หมายความวาก่อนหน้านั้นชาวเขาจะไม่รู้จักการปลูกถั่วเหลืองเลย ชาวเขาในหมู่บ้านต่างเคยปลูกถั่วเหลืองกันมาแล้วทั้งสิ้น แต่เขาปลูกไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น และเมื่อชาวเขารูข่าวจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่ปลูกถั่วเหลืองขายได้เงินปีละมากๆ เขาก็เริ่มปลูกถั่วเหลืองขายบ้างซึ่งก็ปรากฏว่าการปลูกถั่วเหลืองในหมู่บ้านโดยลัดก็มาก แนวว่าจะปลูกลงในที่ดินแปลงที่ดิน เสื่อมความอุดมสมบูรณ์แล้วแต่ผลผลิตของถั่วเหลืองก็ยังมีปริมาณเป็นที่น่าพอใจ นอกจากนี้ราคาถั่วเหลืองใน ๓ ตลาดก็มีราคาดี คือชาวเขาจะขายถั่วเหลืองได้ประมาณถึงละ ๒๕-๓๐ บาท ในปีนี้คือในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ชาวเขาบางครอบครัวขายถั่วเหลืองได้ถึง ๑๑,๐๐๐ บาท ส่วนครอบครัวอื่นๆต่างก็ขายได้ลดหลั่นกันลงมาซึ่งขึ้นอยู่กับปริมาณของถั่วเหลืองที่แต่ละครอบครัวปลูกได้มากน้อยเท่าใด เมื่อชาวเขาปลูกและเก็บถั่วเหลืองเรียบร้อยแล้ว เขาก็จะนำถั่วเหลืองไปใส่กระสอบบรรทุกไปขายให้แก่พ่อค้าที่รับซื้อที่อำเภอแม่จัน แต่ในบางครั้งพ่อค้าชาวพื้นราบก็ขึ้นมาซื้อถั่วเหลืองถึงในหมู่บ้าน แต่ชาวเขาก็ไม่นิยมขายให้แก่พ่อค้าเหล่านี้เพราะเขาหวั่นการขนส่งมากเกินไป แต่อย่างไรก็ตามชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ๘๔ % จะปลูกถั่วเหลืองขายได้ราคาดีแต่ชาวเขาส่วนใหญ่ก็ทำการปลูกถั่วเหลืองเพียงปีละครั้งและปลูกเท่าที่แรงงานในครอบครัวมีอยู่เท่านั้น ชาวเขาไม่คิดที่จะทุ่มเทปลูกถั่วเหลืองให้ไ้มากๆทั้งที่ปลูกมาได้เท่าใดก็ขายไ้มาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะถ้าลงทุนปลูกถั่วเหลืองมากๆและในปีนั้นเกิดมีมรสุม ทำให้ฝนตกในขณะที่เขากำลังแก่ถั่วเหลืองที่แก่เหล่านั้นเมื่อถูกฝนหลายวันเขา เมล็ดถั่วก็จะดำและเน่าขายไ้มได้ ฉะนั้นแม้ว่าถั่วเหลืองจะขายได้ราคาดีแต่ชาวเขาก็มักไม่ทุ่มเทปลูกถั่วเหลืองครั้งละมากๆ และ

แม้ว่าชาวเข่าในหมู่บ้านจะปลูกถั่วเหลืองขายไม่มากนัก แต่เงินที่ได้จากการขายถั่วเหลืองในแต่ละปีของแต่ละครอบครัวก็มีปริมาณมากพอที่จะสามารถซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นได้ และอาจจะยังเหลือเก็บไว้สำหรับซื้อข้าวสารหรือเพื่อการรักษาพยาบาลอื่น ๆ ที่จำเป็นได้อีกด้วย นอกจากนี้ชาวเข่าจะปลูกถั่วเหลืองไว้ขายแล้วเขายังเก็บถั่วเหลืองบางส่วนไว้สำหรับทำอาหารแห้งเก็บไว้รับประทานตลอดปีได้อีกด้วย เช่นทำเป็นถั่วเน่า

๔. ฝิ่น ฝิ่นโคคือว่าเป็นพืชหลักที่เป็นสินค้าสำคัญ และนำรายได้ที่เป็นเงินสดมาให้แก่ชาวเข่า เช่นเดียวกับถั่วเหลือง แต่เนื่องจากถั่วเหลืองเป็นพืชที่เพิ่งจะเป็นที่นิยมปลูกกันในหมู่บ้านเขามาไม่นานนี้เอง ฉะนั้นก่อนหน้านั้นฝิ่นจึงเป็นพืชเงินสดที่สำคัญและเป็นแหล่งแห่งรายได้ชนิดเดียวของชาวเข่า ครอบครัวชาวเข่าแทบทุกครอบครัวในหมู่บ้านต่างก็เป็นผู้ผลิตฝิ่นด้วยกันทั้งสิ้น ชาวเข่าในหมู่บ้านจำนวน ๘๔ % ต่างยึดอาชีพการปลูกฝิ่น ซึ่งเป็นอาชีพที่ชาวเข่าชำนาญและทำกันมาเป็นเวลาช้านานหลายชั่วอายุคนแล้ว ไร่ฝิ่นแปลงหนึ่งของชาวเข่าจะใช้เวลาทำการปลูกฝิ่นไคนานระหว่าง ๑-๒ ปีโดยผลผลิตที่ได้มีได้ค่อนข้างสูง ทั้งนี้เพราะชาวเข่ามีโคปลูกพืชชนิดอื่นใดลงในไร่ฝิ่นเลย ไร่ฝิ่นก็ใช้ปลูกเฉพาะฝิ่นอย่างเดียวและก็ปลูกกันเพียงปีละครั้งเท่านั้น พันธุ์ฝิ่นที่ชาวเข่าในหมู่บ้านใช้ปลูกกันมีอยู่ ๔ ชนิด คือ พันธุ์คอกขาว พันธุ์คอกแดง พันธุ์คอกสีม่วง และพันธุ์คอกสีขาบเป็นสีชมพู พันธุ์ฝิ่นทั้ง ๔ ชนิดนี้ต่างให้ผลผลิตโคเท่าๆกัน แต่ชาวเข่าส่วนใหญ่ปลูกฝิ่นพันธุ์คอกขาวและคอกสีม่วงมากกว่า เมื่อฝิ่นเป็นพืชสินค้าชนิดเดียวที่ทำเงินรายได้ให้แก่ชาวเข่า ฉะนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่า ในระยะเวลาที่ชาวเข่ายังมีโคมีการปลูกถั่วเหลืองขายนั้น ชาวเข่าทำมาหาเลี้ยงชีพได้ด้วยการปลูกฝิ่นเป็นอาชีพยิ่งกว่าการค้าขายพืชชนิดอื่นๆ เพราะฝิ่นนอกจากจะทำรายได้ให้ที่สุกแล้วฝิ่นยังจำหน่ายโคตลอดที่สุกอีกด้วย เพราะที่หมู่บ้านจะมีชาวพื้นราบและชาวเข่าบางเผ่าขึ้นไปซื้อฝิ่นถึงในหมู่บ้าน ชาวเข่าไม่ต้องการกังวลเรื่องตลาดและการขนส่ง เนื่องจากชาวเข่าอาศัยรายได้จากการขายฝิ่นเป็นปัจจัยในการดำรงชีพ ฉะนั้นฝิ่นจึงเป็นพืชที่ชาวเข่าส่วนใหญ่ปลูกกันอยู่ สมอตลอดคามมีโคซากจนกระทั่งบัดนี้

หมู่บ้านผาเคื่อในอดีตซึ่งหมายถึงเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีแรกหลังการอพยพ โคคือว่าเป็นแหล่งที่ผลิตฝิ่นโคมากที่สุดหมู่บ้านหนึ่ง คือ ผลิตโคปีละประมาณ ๒๐-๓๐ จอย แต่ใน

ปัจจุบันนี้ปริมาณของดินที่ผลิตได้ลดลงเหลือปีละประมาณ ๓๐-๔๐ จอย จนกระทั่งบางครอบครัวปลูกดินได้ไม่พอสูบลอดปี การลดปริมาณของดินที่หมู่บ้านนี้มีผลเนื่องมาจากการกอบสนองอย่างรวดเร็วต่อการห้ามปลูกดินของทางราชการ ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวเขาในหมู่บ้านมีการติดต่อกับชาวพื้นราบและเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนอยู่เสมอ คือมีตำรวจตระเวนชายแดนมาประจำเป็นครูสอนหนังสือที่หมู่บ้าน และบางพวกก็ไปๆมาๆประกอบกับที่ตั้งของหมู่บ้านก็มีได้อยู่ในป่าลึกยากแก่การเข้าถึง เช่นหมู่บ้านชาวเขาอื่นๆ ดังนั้นเมื่อมีประกาศของทางราชการห้ามการปลูกดิน ชาวเขาจึงย้ายไร่นาของตน ซึ่งปกติมีอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ไปอยู่ในที่ที่ทางไกลออกไป มีป่าละทิวเขากลับอยู่พ้นจากสายตาของเจ้าหน้าที่ และยากแก่การที่จะเข้าถึงคือที่บ้านห้วยหมัก เมื่อไร่นาย้ายไปอยู่ในที่ทางไกลเช่นนี้ชาวเขาในหมู่บ้านบางครอบครัวจึงไม่สามารถที่จะไปทำการปลูกดินได้เพราะแรงงานที่จะแบ่งไปทำงานในไร่นานั้นมีไม่พอ ประกอบกับสมาชิกในครอบครัวของตนไม่มีผู้สูบลอด หรือบางครอบครัวก็ไม่มีเงินค่ารถโดยสารไปมาระหว่างหมู่บ้านและไร่นา ฉะนั้นครอบครัวชาวเขานางครอบครัวจึงมิได้ไปปลูกดิน แต่ก็มีเพียงส่วนน้อยและเป็นเพียงบางปีเท่านั้นที่ไม่ได้ไป

แม้ว่าดินที่ชาวเขาย้ายผลิตได้ในปัจจุบันนี้จะมีปริมาณไม่มากนักเหมือนเมื่อก่อนๆ แต่ดินก็ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของชาวเขายู้อย่างมาก เพราะในบางกรณีการอุดหนุนของพวกเขาส่งขึ้นอยู่กับดิน เพราะนอกจากชาวเขาจะปลูกดินไว้เพื่อขายสำหรับครอบครัวที่ไม่มีสมาชิกในครอบครัวสูบลอด แต่ก็มีสมาชิกในครอบครัวสูบลอดแล้ว ดินส่วนใหญ่ที่ปลูกได้จะถูกเก็บไว้ทั้งหมดไม่มีการนำไปขาย หรือจะแบ่งขายบ้างก็เพียงขายปลีกเล็กน้อยเท่านั้น และแม้ว่าผู้ที่มิได้ขายดินจะไม่มีรายได้ที่เป็นเงินสดมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นได้ แต่ก็เป็นที่มั่นใจได้ว่า เขาจะไม่ตองหาเงินโดยทางอื่นมาซื้อดินสูบลอด หรือซื้อดินให้แก่บิดามารดาที่คิดดินสูบลอด นอกจากนี้ดินบางส่วนยังใช้เป็นคางจางหมอบีที่นำมาทำพิธีต่างๆ หรืออาจจะใช้จางแรงงานบางอย่าง หรือใช้เป็นยารักษาโรคบางชนิด เช่นปวดศีรษะ ปวดท้องปวดเมื่อยตามร่างกาย ฯลฯ ส่วนครอบครัวที่ปลูกดินไว้เพื่อขายหรือครอบครัวที่ปลูกดินมากพอที่จะเก็บไว้สูบลอดและแบ่งขายได้บางส่วน ส่วนใหญ่เขาจะขายให้แก่พ่อค้าที่เป็นชาวเขาคายกันเองที่รับซื้อไว้ขายอีกต่อหนึ่ง หรือเขาอาจจะเก็บไว้จนกว่าราคาดินจะมีราคาสูงขึ้นพอสมควรแล้วจึงจะนำไปขายสำหรับซื้อข้าวไวบริโภค หรือซื้อสิ่งของที่จำเป็นเช่นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

แล้วแต่ถ้ายังมีเงินเหลือ ชาวเขาอาจจะซื้อนาฬิกา วิทยุหรือซื้อเงินแท่งไว้สำหรับทำเป็น
 วางแหวนสวมคอ และแขนเพื่อใช้เป็นสินสอดหาภรรยาให้กับบุตรชาย หรือสำหรับหาภรรยา
 ของตนเองแต่ก็ยังคงมีครอบครัวชาวเขามากกว่าจำนวนมากที่เก็บเงินจากการขายเงินไว้เมื่อเวลา
 เกิดเจ็บป่วย หรือเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตนให้ถาวร เช่นซื้อสิ่งกะล๋ี่มาลงหลังคาบ้าน
 แทนหญ้าคา ไขแผนไมกระดานทำเป็นฝาบ้านแทนไม้ไผ่ ฯลฯ การที่ชาวเขาจะตัดสินใจ
 นำเงินไปใช้เพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการ และความจำเป็นในขณะนั้นด้วย
 แต่ก็มีชาวเขามากเหมือนกันที่ได้มีการวางแผน การใช้เงินไว้ล่วงหน้า เช่น ชาวเขา
 บางครอบครัวกล่าวว่า ขายเงินป็นโคเขาจะซื้อนาฬิกาให้ลูกชายเพราะลูกชายเป็นหนุ่มแล้ว
 อยากได้นาฬิกาใส่ หรือจะซื้อวิทยุไว้ฟังสักระยะเพราะอยากมีวิทยุฟังมานานแล้ว หรือ
 ขายเงินป็นโคแล้วก็จะแต่งงานให้ลูกชาย ฯลฯ

แม้ว่าครอบครัวชาวเขาในหมู่บ้านผาเคือแทบทุกครอบครัวจะปลูกฝิ่น แต่ครอบครัว
 แต่ละครอบครัวก็มีความแตกต่างกันในค่านายโคมากไม่ว่าจะเป็นปีที่ปลูกฝิ่นโคด้หรือไม้ค
 ส่วนหนึ่งของความแตกต่างนี้เป็นผลมาจากความแตกต่างในคุณภาพของดิน ขนาดของพื้นที่
 ที่ใช้ปลูก การดูแลเอาใจใส่ ฯลฯ แต่นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งมีผล
 ทำให้รายได้ของผู้ผลิตในหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน ปัจจัยข้อนี้คือความสามารถของผู้ผลิต
 ในการที่จะเก็บเงินไว้จนกระทั่งฝิ่นมีราคาสูงขึ้น เพราะฝิ่นจะมีราคาต่ำที่สุดในระหว่างที่มีการ
 กรี๊ดซึ่งเป็นเวลาที่ฝิ่นในตลาดมาก และราคาฝิ่นก็จะค่อยๆสูงขึ้นเรื่อยๆในช่วงเวลาอื่น
 ของปีราคาฝิ่นในหมู่บ้านเขาขณะที่ยูศึกษาทำการสำรวจคือในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ฝิ่นมีราคา
 จอยละ ๒๐๐๐-๒๕๐๐ บาทแต่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ชาวเขาได้หยุดศึกษาจึงว่าราคาฝิ่นขึ้น
 สูงถึงจอยละ ๔๐๐๐ บาท ฉะนั้นแม้ว่าชาวเขาจะปลูกฝิ่นโคปริมาณเท่ากันแต่ถ้าขายฝิ่นใน
 ระยะเวลาที่แตกต่างกัน รายโคที่โคด้ก็จะแตกต่างกัน ฉะนั้นถ้าครอบครัวใดที่หนี้สิน
 หรือความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องใช้เงิน เมื่อกรี๊ดฝิ่นเสร็จก็ต้องรีบขายทันที เพื่อนำเงิน
 มาใช้หนี้ หรือใช้สอยในสิ่งจำเป็นอื่นๆ ส่วนปริมาณของฝิ่นที่แต่ละครอบครัวในหมู่บ้าน
 ผลิตโครวมกันทั้งหมู่บ้านในปีนั้นคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยเฉลี่ยแล้วจะผลิตโคประมาณ
 ๓๕-๔๐ จอย (๑ จอย = ๑.๖ กิโล) การขังฝิ่นของชาวเขาเขาจะใช้เครื่องขังที่

ลักษณะเป็นเครื่องซึ่งแบบที่มีการวางกุญแจทั้ง ๒ ข้างแต่เป็นเครื่องเล็กๆ มาตราการซึ่งเป็นที่
ของชาวเยา เขาจะใช้เงินเหรียญอังกฤษและเงินเหรียญฝรั่งเศสเป็นเครื่องวัดเงิน

๒	แป	=	๑	มู
๒	มู	=	๑	เดอ
๔	เดอ	=	๑	จาบ
๑๐	จาบ	=	๑	ซัน (๔ คำถึง = ๑ ซัน)
๑๐	ซัน	=	๑	จอย

๕. พืชอื่นๆ ในระหว่างพืชหลักและพืชสิ้นค่านั้นชาวเยาได้ปลูกพืชชนิดอื่นๆปะปน
ไปด้วยกันหลายชนิดที่สำคัญได้แก่ พักเขี้ยว พักทอง น้ำเต้า ขาวเหนียว ขาวฟาง งา พริก
แตงกวา ผักกาด ผักชี ถั่วต่างๆ เผือก มัน ถั่วฝักยาว อ้อย ฯลฯ พืชต่างๆเหล่านี้ชาวเยาจะ
ปลูกไปพร้อมๆกับการปลูกข้าว ข้าวโพดและถั่วเหลือง โดยปลูกไว้ในบริเวณริมไร่นา
ไร่นาข้าวโพด กล่าวคือ ไร่ไร่นาชาวเยาจะปลูก พักเขี้ยว ขาวเหนียว ขาวฟาง งา แตงกวา
ไว้ใกล้ๆ ในไร่นาข้าวโพดนั้นชาวเยาจะปลูกพักทองกับไร่นา แต่อย่างไรก็ดีพืชบางชนิดที่กล่าว
มานี้บางครั้งรอบรั้วก็ได้ปลูกทุกปีเช่น ขาวเหนียว ขาวฟาง งา เผือก มัน ถั่วฝักยาว ส่วน
พืชผักอื่นๆนั้นชาวเยาจะปลูกกันแทบทุกครอบครัว จะขาดเสียมิได้โดยเฉพาะ พักเขี้ยว
พักทอง น้ำเต้า ผักกาด เพราะพืชผักต่างๆเหล่านี้ชาวเยาใช้เป็นอาหาร และเก็บไว้รับประทาน
ได้นานๆ ความสำคัญของพืชต่างๆเหล่านี้มีดังนี้คือ

ก. พักเขี้ยว พักทอง พืชทั้ง ๒ ชนิดนี้ชาวเยาจะปลูกกันปีละครั้งพร้อมๆกับ
การปลูกข้าวและข้าวโพด เพราะสามารถเก็บไว้รับประทานได้หลายปีไม่มีเสีย แต่ถา
ปีใดที่ปลูกพืชทั้ง ๒ ชนิดนี้ได้มาก ก็จะใช้เป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วยโดยเฉพาะหมูชอบมาก
พักเขี้ยวของชาวเยาที่ปลูกได้ มีลูกใหญ่และรสดี แต่ชาวเยาก็ไม่ค่อยนิยมรับประทานพักต้ม
ติดต่อกันหลายวันทั้งนี้เพราะชาวเยาเชื่อว่า ถารับประทานพักต้มติดต่อกันหลายวัน ทำงาน
แล้วจะเหนื่อยเร็ว หมกแรงเร็ว ส่วนพักทองนั้นถึงชาวเยาจะปลูกไว้เป็นอาหารแต่เขาก็ไม่
ค่อยนิยมรับประทานบ่อยนักเพราะพักทองที่ชาวเยาปลูกกัน มีรสไม่คอดีและไม่มัน

ชาวเขาลาวที่พืชทั้ง ๒ ชนิดนี้เขาปลูกไว้เพื่อรับประทานในเวลาที่ไม่ม่อาหารชนิดอื่นใดแล้ว เขาก็รับประทาน ผักเขียวและผักทองลม และพืชทั้ง ๒ ชนิดนี้ก็เก็บไว้รับประทานได้นานๆ ดังนั้นชาวเขาก็ปลูกไว้รับประทานเมื่อเวลาอาหารขาดแคลน

ข. น้ำเต้า น้ำเต้าเป็นพืชที่ชาวเขานิยมปลูกกันทุกๆ ปี ละครั้ง น้ำเต้าที่ชาวเขาปลูกกันนั้นไม่สามารถนำมาใช้ปรุงอาหารได้เพราะมีรสขม ชาวเขาปลูกน้ำเต้าไว้สำหรับทำเป็นภาชนะบางอย่าง เช่น ทำเป็นกระบายตักน้ำ ชัน หรือใช้เก็บเมล็ดพันธุ์พืชชนิดต่างๆไว้ในลูกน้ำเต้า นอกจากนี้ชาวเขายังใช้น้ำเต้าใส่เอาไว้รับประทานที่บ้านหรือไปไร่ได้อีกด้วย ก่อนที่จะนำน้ำเต้าเหล่านี้มาใช้ทำประโยชน์ เขาจะต้องปล่อยให้ลูกน้ำเต้าโตแก่จัดจนเกือบจะแห้งเสียก่อน แล้วจึงนำมาควักเมล็ดออกแล้วหึ่งไว้แห้ง ชาวเขาเลาใหญ่ศึกษาฟังว่า ในสมัยรุ่นพ่อแม่ของตนเมื่อครั้งอยู่เมืองลาว มีการใช้ลูกน้ำเต้ามาทำเป็นภาชนะต่างๆ เช่น ถ้วยชาม ช้อน กระบาย ชัน ทัพพีสำหรับตักอาหาร

ค. ผักกาดเขียว ผักกาดเขียวนับว่าเป็นผักที่ชาวเขานิยมรับประทานกันมาก ไม่แพ้ผักกะหล่ำปลี แต่ชาวเขามักปลูกกะหล่ำปลีไว้รับประทานเพราะใหญ่ลซาและมีรสไม่คืดเท่าผักกาดเขียว ชาวเขาส่วนใหญ่นิยมปลูกผักกาดเขียวไว้ครอบครัวยุคละหลายๆ เพราะชาวเขารู้จักวิธีเก็บผักกาดเขียวไว้รับประทานได้นานๆ เช่นทำเป็นผักกาดคอง ผักกาดแห้ง การคองผักกาดคองของชาวเขาจะแตกต่างไปจากผักกาดคองของชาวพื้นราบคือ ชาวเขาจะหั่นผักกาดให้เป็นชิ้นเล็กๆ เสียก่อนแล้วนำไปคองใส่เกลือ พริก คองเก็บใส่ไห หรือเก็บใส่กระบอกไม้ไผ่ปิดฝาไว้รับประทานได้นานๆ ส่วนผักกาดแห้งนั้นชาวเขาเขาทำคล้ายกับที่คนจีนทำคือ นำผักกาดสดมาลวกน้าร้อนแล้วนำไป ตากแดดไว้แห้ง เมื่อจะใช้ปรุงอาหารก็นำมาต้มอีกครั้งหนึ่ง การปลูกผักกาดเขียวของชาวเขานั้นเมื่อปลูกแล้วจะไม่มีการดูแลรักษาใดๆ ไม่มีการรดน้ำหรือยกทรงทำเป็นแปลงแต่อย่างใด เพียงแต่ใช้เมล็ดหวานตามเนินเขาหรือไหลเขา เมื่อต้นผักเจริญเติบโตเต็ม ที่แล้วเขาก็จะเก็บไปรับประทาน นอกจากนี้ชาวเขายังนิยมปลูกผืนผสมไปกับการปลูกผักกาด เพราะเมื่อปลูกผืนผสมกับผักกาดแล้วจะทำให้ผักกาดมีรสหวาน ส่วนต้นผืนที่ปลูกผสมนั้นก็มิได้ใช้ประโยชน์อะไรนอกจากปลูกไว้เพื่อช่วยให้ผักกาดมีรสขื่นเท่านั้น เมื่อต้นผืนแก่ เขาก็จะดึงทิ้งหรือแกะเมล็ดให้เล็กๆ

รับประทาน ไม่มีการกรีกย่างดิน การปลูกผักกาดเขียวนี้ชาวเขาจะปลูกกันปีละหลายครั้ง
แม้ว่าจะไม่ชุกชุมและไม่มีการร่นนำแคะชาวเขาที่ปลูกผักกาดได้โดยอาศัยความชื้นของ
อากาศและน้ำค้างในตอนเช้า

ง. พริก แดงกวา ผักชี พืชผักทั้ง ๓ ชนิดนี้ชาวเขาใช้เป็นอาหาร แดงกวา
ของชาวเขาเป็นแตงที่มีลูกใหญ่มาก ใหญ่เท่ากับแตงไทยแต่เนื้อเป็นแตงกวา ชาวเขาทั้ง
เด็กและผู้ใหญ่ชอบรับประทาน ส่วนผักชีที่ปลูกนั้นก็เห็นผักชีชนิดใบแหลม ชาวเขาสามารถ
ปลูกผักชีไว้รับประทานได้ตลอดปีเพราะผักชีปลูกง่ายและไม่ต้องดูแลเอาใจใส่มากนัก ส่วน
พริกนั้นชาวเขาในหมู่บ้านเขานิยมปลูกพริกขึ้นกันมากเมื่อก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ชาวเขาที่
บ้านผาเคื่อได้ชื่อว่า เป็นบ้านที่มีการปลูกพริกและผลิตพริกแห้งไ้มากจนสามารถนำไปขาย
เป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้อีกชนิดหนึ่ง แต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ อากาศในฤดูหนาวของปี
หนาวจัดมาก ต้นพริกที่ชาวเขาปลูกไว้ตายหมด และในปีต่อมาชาวเขาในหมู่บ้านก็
ไม่สามารถปลูกพริกได้อีกเพราะปลูกแล้วก็ไม่ค่อยขึ้นงามเหมือนเมื่อก่อน ชาวเขาในหมู่บ้าน
จึงไม่ปลูกพริกขายอีก ในปัจจุบันนี้ชาวเขาซึ่งได้ชื่อว่าเคยเป็นผู้ผลิตพริกรายใหญ่ก็ต้องลง
ไปซื้อพริกแห้งจากตลาดมาไว้รับประทาน

จ. ถั่วต่างๆ ถั่วฝักยาว ถั่วฝักยาว ถั่วฝักยาว พืชชนิดต่างๆเหล่านี้ชาวเขาปลูกไว้
รับประทานเพียงบางครอบครัวที่มีไรอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน สามารถไปดูแลได้ ส่วนครอบครัว
อื่นๆที่มีไรอยู่ไกลจากบ้านหรือไม่มีสวนครัวเล็กๆอยู่ใกล้กับบ้านเขาก็จะไม่นิยมปลูกพืชเหล่านี้
นัก แต่ที่ปลูกไว้ก็ปลูกไว้ไม่มากเพราะเป็นการปลูกทิ้งไว้ ไม่มีการดูแลเอาใจใส่ ถั่ว
ต่างๆที่กล่าวถึงนี้หมายถึงถั่วหลายชนิด เช่น ถั่วฝักยาว ถั่วสันเตา ถั่วแปบ ถั่วลิสง ถั่วไม้
ถั่วคำ ฯลฯ ส่วนถั่วที่ชาวเขาปลูกนั้นก็หลายชนิด เช่น ถั่วย่น้ำว ถั่วเขียว
ถั่วแดง ถั่วฝักยาวเป็นถั่วดำเล็กๆไม่ค่อยหวาน

ฉ. ข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง งา พืชทั้ง ๓ ชนิดนี้ชาวเขาส่วนใหญ่จะปลูกไว้
เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่บางครอบครัวก็มีปลูกทุกปีเสมอไป บางปีก็ปลูก บางปีก็ไม่
ปลูกเพราะพืชทั้ง ๓ ชนิดนี้ชาวเขาปลูกไว้เพื่อทำขนม เช่น ข้าวเหนียว ที่ปลูกก็มีข้าวเหนียวคำ

และชาวเหนียวชาว ซึ่งก็ใช้ทำขนมทั้ง ๒ ชนิด การทำขนมจากชาวเหนียวของชาวเขานี้ก็ทำกันอย่างง่าย ๆ โดยการนำข้าวเหนียว แขนวนำมาตำให้ละเอียดปั้นเป็นก้อนคล้ายชวาละเปาขนาดใหญ่มาก แล้วโรยหน้าด้วยงาหรือเมล็ดพืชที่ทั่วแล้ว ฉะนั้นถ้าชาวเขายปลูกนั้นเขาก็ปลูกไว้เพื่อใส่โรยหน้าขนมนั่นเอง งาที่ปลูกมีทั้งงาคำและงาขาวซึ่งมีเมล็ดที่เล็กมากคล้ายเมล็ดป่าน ส่วนชาวฟ่างนั้นส่วนใหญ่ก็ปลูกไว้เพื่อทำเป็นเหล้าขาวฟ่าง ชาวฟ่างปลูกก็มีรสหวานเค็มๆชอบรับประทานเล่น และเมื่อนำมาทำเป็นเหล้าแล้วจะมีรสดีมากกว่า ชาวเขานิยมดื่มเหล้าขาวฟ่างมากกว่าเหล้าขาวโพลกและเหล้าขาวเปลือก เพราะมีรสหวานกว่า

๗. พืชชนิดอื่นๆ พืชชนิดอื่นๆที่ปลูกกันในหมู่บ้านผาเคื่อนี้คือ มะม่วง มะขาม ขนุน ส้มโอ ลำไย ลิ้นจี่ สับปะรด ส้มเขียวหวาน พุทรา มะละกอ ฝรั่ง ท้อ มะพร้าว ฯลฯ พืชต่างๆเหล่านี้ส่วนหนึ่งชาวเขาได้รับแจกมาจากศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ แต่อีกส่วนหนึ่งชาวเขายกมาปลูกกันเอง พืชชนิดชนิดต่างๆเหล่านี้โดยเฉลี่ยแล้วจะมีปลูกกันเพียงครอบครัวละ ๑-๓ ชนิดเท่านั้น เพราะการแจกพันธุ์ของพืชชนิดต่างๆเหล่านี้ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาได้มีกำหนดแจกให้ไม่เกินครอบครัวละ ๕ คน และเมื่อชาวเขานำพันธุ์ของผลไม้เหล่านี้มาปลูกแล้วบางคนก็ตายไปบ้าง เพราะขาดการดูแลรักษา บางครอบครัวก็ตายไปจนหมดไม่มีเหลือ แต่บางครอบครัวก็ได้ปลูกอะไรเลย และก็ไม่ได้อะไรมาปลูกเลย เช่นคนมะพร้าวที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาแจกมาให้แก่หมู่บ้าน ๒๕ คน ปัจจุบันนี้เหลือเพียงคนเดียว บางครอบครัวก็เหลือเพียงคนขนุน และส้มโอ อย่างละ ๑ คน หรือบางครอบครัวก็เหลือเพียงคนมะม่วงเพียงคนเดียว พันธุ์ไม้ชนิดที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาแจกมาให้แก่ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อนี้ ส่วนใหญ่คนไม่เหล่านี้อย่างคงเหลือปลูกอยู่ในหมู่บ้านอยู่ แต่ยังคงเหลืออยู่เพียงไม่กี่คน ทั้งนี้เพราะชาวเขามิได้ดูแลรักษาไว้ให้ดี เมื่อปลูกลงดินแล้วเขาก็หมกหน้าที คนไม่จะเป็นหรือจะตายก็แล้วแต่ เพราะเขาดีถือว่าปลูกลงไปแล้วก็เป็นอย่างอื่นเสร็จสิ้น ไม่มีการรดน้ำหรือบำรุงรักษาแต่อย่างใด นอกจากนี้ครอบครัวชาวเขาที่ได้รับแจกพันธุ์ไม้ก็ไม่เท่ากัน บางครอบครัวก็ได้มาก บางครอบครัวก็ได้น้อยไม่เท่ากัน พืชชนิดที่ชาวเขาในหมู่บ้านยังคงปลูกอยู่ส่วนใหญ่ได้แก่ มะม่วง มะขาม ขนุน ส้มโอ ลำไย พืชทั้ง ๕ ชนิดนี้มีอยู่ ๒ ชนิดที่ชาวเขายกมาปลูกกันเอง คือ

มะขาม ส้มโอ แต่โดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวที่ปลูกพืชชนิดอื่นต่าง ๆ เหนือนี้มีอยู่ประมาณ ๕๖ % มีอยู่ ๕๕ % ที่ยังคงมีพื้นที่ทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาที่แจกนาให้ปลูกอยู่ ส่วนพื้นที่ในพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานให้กับหมู่บ้านนั้น ยังคงมีเหลืออยู่ครบ ส่วนคนกาแฟและพันธชาวสาธิตที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ส่งเสริมให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อปลูกนั้นปรากฏว่า การปลูกชาวสาธิตนั้นชาวเขาปลูกกัน อยู่เพียง ๒-๓ ปีเท่านั้น เพราะนอกจากชาวเขาจะไม่มีเวลาปลูกและดูแลแล้วพื้นที่ดินที่จะ ไร่ทำการปลูกก็มีไม่พอ ฉะนั้นชาวเขาในหมู่บ้านจึงไม่ปลูกชาวสาธิตกันอีก ส่วนกาแฟนั้นชาวเขา แทบทุกครอบครัวต่างก็ไปปลูกคนกาแฟในพื้นที่ที่ทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจัดให้ ไปปลูก ซึ่งก็ปรากฏว่าโคผลดี แต่เมื่อคนกาแฟเจริญเติบโตพอที่จะมีผลผลิตได้ ไรกาแฟก็ ถูกไฟไหม้หมด ไฟที่ไหม้ไรกาแฟนั้นชาวเขาในหมู่บ้านระบุว่าเกิดจากคนพื้นบ้านจุดไฟที่สาม เขามาตัดไรกาแฟของพวกเขา เมื่อไรกาแฟไหม้หมดแล้วก็ไม่ปรากฏว่ามีการปลูกกาแฟ กันอีกเลย

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญควบคู่ไปกับการ เพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์มีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านชาวเขา ชาวเขาในหมู่บ้าน ๕๖ % ต่างก็มีสัตว์ เลี้ยงทั้งสิ้น สัตว์เลี้ยงที่สำคัญมี หมู ไก่ วัว ควายและม้า สัตว์เลี้ยงชนิดต่างๆที่กล่าวถึง เหล่านี้ต่างก็มีจำนวนและความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป เพราะขึ้นอยู่กับ ความสามารถ และประโยชน์ที่จะได้รับจากสัตว์เลี้ยงชนิดนั้นๆ ซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละครอบครัว เช่น ครอบครัวที่เลี้ยงควายก็มักจะเป็นครอบครัวที่มัว เช่นนี้เป็นคน จากการสำรวจของ ผู้ศึกษาใน ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ พบว่าจำนวนสัตว์เลี้ยงชนิดต่างๆที่มีเลี้ยงกันอยู่ในหมู่บ้านมีดังนี้คือ

สัตว์	จำนวน	ครอบครัวที่เลี้ยง
หมู	๖๕๔ ตัว	๔๘ ครอบครัว
ไก่	๕๕๕ "	๔๕ "

สัตว์	จำนวน	ครอบครัวยี่
วัว	๘๐ ตัว	๕ ครอบครัว
ควาย	๒๒ "	๑๘ "
ม้า	๑๔ "	๗ "

๑. หมู หมูเป็นสัตว์เลี้ยงที่ชาวเขาดูแลมีความสำคัญและจำเป็นมากชนิดหนึ่ง จะขาดเสียมิได้ ครอบครัวชาวเขาแทบทุกครอบครัวจะเลี้ยงหมูทั้งสิ้น เพราะนอกจากจะเลี้ยงหมูไว้สำหรับทำพิธีต่างๆ เป็นต้นว่าการไหว้ การเรียกขวัญ พิธีแต่งงาน ปีใหม่ ฯลฯ โดยเฉพาะพิธีแต่งงาน และพิธีปีใหม่ในพิธีทั้ง ๒ นี้จะต้องใช้หมูเป็นจำนวนครั้งละหลายๆ ตัวแล้ว ชาวเขายังเลี้ยงหมูไว้สำหรับเป็นอาหารและขายบ้างเป็นบางครั้ง เพราะปรากฏว่ามีชาวเขาเผ่าที่อยู่ใกล้เคียงบางเผ่าและชาวพื้นราบขึ้นมาซื้อหมูถึงในหมู่บ้าน และบางครั้งก็เป็นชาวเขากวายนเอง ในกรณีที่หมูที่คนเลี้ยงไว้ยังไม่โตพอที่จะใช้ทำพิธีที่มีการเลี้ยงแขก เพราะพิธีบางพิธีมีการเลี้ยงแขกกันทั้งหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวเขาส่วนใหญ่ยังนิยมรับประทานมาก แม้แต่เวลจรรยาควาไม่มีงานพิธีใดๆ อาหารของชาวเขาทุกหมู่คือสิ่งที่ขาดเสียมิได้เลยคือน้ำมันหมู แม้ว่าชาวเขาจะรับประทานผักต้มใส่เกลือเป็นอาหารหลักประจำ แต่ผักต้มนี้เขาก็จะใส่น้ำมันหมูลงไปควยทุกครั้ง อาหารแทบทุกชนิดที่ชาวเขารับประทานมักจะมีน้ำมันหมูควย น้ำมันหมูเป็นอาหารที่สำคัญที่สุด ถ้าชาวเขาไม่ได้รับประทานน้ำมันหมูติดต่อกันสัก ๗-๘ วันจะรู้สึกว่ามีแรงที่จะทำงานและทำงานก็เหนื่อยเร็ว จะต้องหาน้ำมันหมูมารับประทาน ถ้าไม่หาหมูก็จจะต้องซื้อจากเพื่อนบ้านหรือซื้อจากชาวพื้นราบมารับประทาน ฉะนั้นเมื่อมีงานพิธีต่างๆ ที่ต้องฆ่าหมู หลังจากเสร็จงานพิธีแล้ว ชาวเขาจะเจียวและเก็บน้ำมันหมูใส่ไหเก็บไว้อย่างดี และเมื่อใดก็ตามที่น้ำมันหมูที่เก็บไว้หมดลงชาวเขาก็จะต้องหาซื้อจากเพื่อนบ้านหรือที่อำเภอแม่จัน หรืออาจจะต้องฆ่าหมูอวนตัวใหม่เพื่อนำมาเป็นอาหารแล้วเก็บน้ำมันหมูไว้รับประทาน นอกจากนี้ เนื้อหมูบางส่วนก็ยังแบ่งขายให้กับเพื่อนบ้านได้อีกด้วย ฉะนั้นชาวเขาดูแลหมูเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญมากชนิดหนึ่งซึ่งชาวเขาแทบทุกครอบครัวต้องเลี้ยงเอาไว้ จะขาดเสียมิได้

การเลี้ยงหมู การเลี้ยงหมูของชาวเข่าในหมู่บ้านผาเคื่อนี้ นับว่ามี การเลี้ยง
 คุเอาใจใส่ดีพอสมควร คือมีการให้อาหารหมูวันละ ๒ ครั้ง เขาเห็นแต่ไม่มีการขังหมูไว้ใน
 ในคอก จะมีก็แต่เพียงรั้วกันให้หมูอยู่รวมในบริเวณเดียวกัน ชาวเขาจะกักขังหมูให้อยู่ใน
 รั้วและในคอกเพียงบางฤดูหรือในบางเวลาเท่านั้น เช่น ชาวเขาจะขังหมูตลอดฤดูกาล
 เพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเพื่อมีหมูของตนไปทำสายพีชในไร่ให้ได้รับความเสียหายเพราะ
 งามไปกินของในไร่ที่ปลูกไว้ เจ้าของหมูจะตองชกโชคาเสียหายแทน หรือในบางครั้ง
 ชาวเขาจะขังหมูไว้ในคอกต่างหากแล้วเลี้ยงไว้ให้อ้วนเพื่อเตรียมไว้สำหรับงานพิธีบางอย่าง
 โดยเขาจะขังไว้ประมาณ ๒-๓ เดือนก่อนทำพิธี ส่วนการเลี้ยงในระยะอื่น ๆ นั้น ส่วนใหญ่
 ชาวเขาจะปล่อยหมูให้ออกหากินเองควย อาหารที่ชาวเขาให้เลี้ยงหมูนั้นได้แก่ ต้นกล้วย
 สับละเอียดคั้นผสมกับ ขาวเปลือกหรือขาวโปก ที่ตำละเอียดแล้ว แต่ใน บางฤดูก็มีการ
 ให้อาหารหมูที่แตกต่างกันออกไปโดยเฉพาะในฤดูฝน ในป่าจะมีพืชผักต่างๆที่ใช่เป็นอาหาร
 หมูได้ เช่น ผักสา ผักเพชร ผักหนุคย บอน ฯลฯ ชาวเขาจะนำผักต่างๆเหล่านี้มาผสม
 กับต้นกล้วย ขาวเปลือกหรือขาวโปกที่ตำละเอียด แล้วคลุกให้เข้ากันให้เลี้ยงหมูโดยไม่ตอง
 คม ส่วนในฤดูอื่นๆเขาก็จะใส่ต้นกล้วยคั้นผสมกับขาวหรือขาวโปกเท่านั้น การให้อาหาร
 หมูของชาวเข่านั้นนอกจากเขาจะให้อาหารหมูที่คั้นเตรียมไว้แล้ว บางครอบครวัก็อาจจะ
 มีเมล็ดขาวโปกคั้นหว่านให้กับหมูกินอีกต่างหากโดยเฉพาะ ลูกหมู และหมูแม่ลูกอ่อน ส่วน
 หมูตัวอื่นๆจะถูกกันไว้มีหมากิน ในจำนวนหมูทั้งหมดชาวเข่ามักจะสนใจเอาใจใส่
 หมูแม่ เสียเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อถึงเวลาทำพิธีต่างๆชาวเข่ามักจะไม่ใช่หมูตัวเมียมาฆ่า
 ทำพิธี เพราะเขาคองการเลี้ยงไว้เป็นแม่หมูคองไป และยังถ้าแม่หมูตัวใดให้ลูกตก ชาว
 เข่าก็จะเลี้ยงแม่หมูตัวนั้นไว้เรื่อยๆไป แม่หมูบางตัวมีอายุนานเป็นสิบๆปีจนดูแทบไม่ออกว่า
 หมูแก่ตัวนั้นเหมือนหมูหรือเหมือนสัตว์ชนิดอื่น เพราะมีหนังเดี่ยวขนเหมือนแรดมากกว่า
 แมวชาวเขาจะเลี้ยงดูให้อาหารหมูวันละ ๒ ครั้ง แต่อาหารที่ให้ก็ให้ครั้งละไม่มากนัก
 ทำให้หมูกินไม่อิ่ม ฉะนั้นพอหลังจากอาหาร เขาแล้วหมูเหล่านี้มักจะหาย เขาป่ากันไปหมด
 เพราะคองออกหาอาหารกินในป่าไปเรื่อยๆทั้งวัน แต่ก็มีหมูแก่บางตัวที่ยังคงหาอาหารกิน
 อยู่ตามบริเวณหมู่บ้าน การออกไปหาอาหารกินตามป่าของหมูชาวเขาเหล่านี้ ทำให้หมูมี
 ลักษณะครึ่งสัตว์บ้านและครึ่งป่า คือมีรูปร่างอวบ ยาว ปวดเปรี้ยว ปากแคบ มีขนขึ้นยาว

ตามสันหลัง หากกินเก่งและกินอุจจาระ หมูของชาวเขาสวนใหญ่จะมีลักษณะเช่นนี้เพราะ
 แม่หมูในหมู่บ้านบางตัวเมื่อออกไปหากินในป่าได้ผสมพันธุ์กับหมูป่า ทำให้ลูกที่ออกมามีลักษณะ
 หลายอย่างที่เหมือนหมูป่ามาก ต่อมาหมูเหล่านี้ก็แพร่พันธุ์ออกมาเรื่อยๆ หมูของชาวเขา
 มีความสามารถที่จะหาเลี้ยงตัวในหอคอกได้อย่างน่าประหลาด และถึงแม้ว่าจะไปหาอาหาร
 กินในไกลๆ แต่เมื่อตกตอนเย็นก็จะกลับมาบ้านดู หรือบางครั้งอาจจะเลือกนอนในที่
 ปลอดภัยในป่าจนกระทั่งเช้าจึงจะกลับมากินอาหารก็มี เมื่อหมูหายไปชาวเขามักจะไม่เป็น
 ห่วงออกตามหา แต่เขาจะรอให้หมูกลับมาบ้านเอง เพราะชาวเขามักจะครอบครัวยัง
 หนูไว้เป็นจำนวนมาก จำนวนหมูที่เลี้ยงกันในแต่ละครอบครัวที่มีมากที่สุดคือ ๕๐ ตัว ซึ่ง
 รวมทั้ง หมูเล็ก หมูใหญ่ และลูกหมู จำนวนของหมูนี้จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าแม่หมู
 แต่ละตัวจะมีลูกโคมากเพียงใด แม่หมูของชาวเขาสวนใหญ่จะมีลูกกค ชาวเขาไม่มีความ
 จำเป็นใดๆที่จะต้องซื้อหมูจากที่อื่นมาเลี้ยงไว้มีการขยายพันธุ์อยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม
 อาหารก็นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดต่อจำนวนหมูที่มีอยู่ เพราะถ้าให้ชาวหรือชาวไทคนน้อยหมู
 ก็จะโตช้า หรือถ้าแม่หมูโคอาหารไม่เต็มที่ ลูกหมูซึ่งกินนมแม่ก็อาจจะตายไปโคเช่นเดียว
 กัน ฉะนั้นจำนวนของหมูจึงอาจจะถูกจำกัดลงเนื่องจากการขาดแคลนอาหารได้ นอกจาก
 การขาดแคลนอาหารจะเป็นสาเหตุให้จำนวนหมูลดลงแล้ว ปัญหาโรคระบาดก็นับว่าเป็น
 ปัญหาใหญ่และสำคัญมาก เพราะเมื่อเกิดโรคระบาดหมูแต่ละครั้ง หมูในหมู่บ้านโดยเฉพาะ
 ลูกหมูจะตายลงเกือบหมด บางครอบครัวเหลือหมูรอดอยู่เพียง ๒-๓ ตัว แต่บางครอบครัว
 ก็ตายจนหมด เพราะชาวเขาไม่รู้จักวิธีการรักษาและป้องกันที่ดีพอ นอกจากเพียงการกักขัง
 หมูให้อยู่ในบริเวณรั้ว ซึ่งวิธีการป้องกันเช่นนี้ชาวเขาก็ได้รับคำแนะนำมาจากผู้ใหญ่บ้าน
 ซึ่งเคยเดินทางไปอบรมเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มาแล้ว แต่การกักขังสัตว์ก็มักจะไม่ค่อยได้ผล
 เพราะชาวเขามักได้ทำการกักขังหมูทันทีที่มีโรคระบาดเกิดขึ้น ก่อนหน้าที่ชาวเขาเขาจะกัก
 ขังหมูนั้นเขาจะรอให้โรคระบาดนาใกล้บ้านของคนก่อน กล่าวคือถ้าโรคระบาดเกิดขึ้นที่บ้าน
 ส่วนบน บ้านที่อยู่ส่วนล่างก็จะยังไม่กักขังหมูของตนจนกว่าจะมีหมูของบ้านที่อยู่ข้างล่าง
 หรือหมูของบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับตนตายเสียก่อน เขาจึงจะกักขังหมูไว้ โดยให้เหตุผลว่า
 เขาให้อาหารหมูน้อยถ้าทำการกักขังหมูไว้แค่นี้ๆ หมูก็ไม่มีความจำเป็นต้องไปหากินเองได้ อาหาร
 ที่ให้ก็ไม่มากพอที่จะให้เพิ่ม ดังนั้นเขาจึงต้องปล่อยหมูไว้เรื่อยๆไปก่อน การปฏิบัติเช่นนี้

ของเขาเมื่อเกิดโรคระบาดขึ้น หมูบางตัวอาจจะได้รับเชื้อไปบ้างแล้วแต่อาการยังไม่
 ปรากฏให้เห็น ฉะนั้นแม้ว่าในระยะหลังๆจะมีการกักขังหมูไว้ในรั้วแค่งยังมีการตายเกิดขึ้น
 นอกจากนั้นการกักขังหมุ่ในลูกสุสุลักษณะ ถ้าหมุ่ที่กักขังไว้อย่างตัวใครรับเชื้อเข้าไปแล้วก็จะ
 ทำให้โรคระบาดเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น โรคระบาดที่เกิดขึ้นกับหมุ่ที่เขาเรียก
 กันว่า โรคหาหมู อาการของหมุ่ที่เป็นโรคคือ ไม่กินอาหาร เอาแต่นอน หายใจหอบและถึ
 ต่อจากนั้นก็ตาย ชาวเขาทั้งหมดเชื่อว่าโรคระบาดเหล่านี้เกิดขึ้นจากไปซื้อเนื้อหมูจากพันราบ
 ขึ้นมารับประทาน ถ้าเป็นหมุ่ที่ซื้อโรค เมื่อเวลาล้างหมุ่หรือทิ้งเศษหมุ่ลงไป เชื้อโรค
 ก็จะระบาดไปไถ่กายเพราะหมุ่ชาวเขามักจะมาหากินของเสียที่ล้างทิ้งลงไป แล้วจึงเกิด
 การแพร่เชื้อโรคขึ้น เพราะเมื่อหมุ่ตัวแรกๆคือ เชื้อและตายลงในป่าโดยเจ้าของบ้านไม่รู้เห็น
 หมุ่ตัวอื่นๆก็อาจจะไปหากินซากของหมุ่ที่ตายหรือถึงแม้ว่าเจ้าของบ้านจะรู้ว่าหมุ่ของตนตาย
 แต่ถ้าเป็นลูกหมุ่ตัวเล็กๆ เขาก็มักจะไม่ฝังแค่จะเอาโยนทิ้งในป่า ซึ่งก็เป็นกาแพร่เชื้อโรค
 ไถ่อย่างคี่ยงเช่นกัน และถ้าหมุ่ที่ตายเป็นหมุ่ขนาดใหญ่หรือขนาดกลางชาวเขาก็มักจะไม่ทิ้ง
 แต่เขาจะใช้รับประทาน เมื่อหมุ่ตายลงมากๆ เขาในบางปีผู้ใหญ่มานก็จะลงไปแจ้งแก่
 เจ้าหน่าที่ศูนย์พัฒนาและสังเคราะห์ชาวเขา เจ้าหน่าก็จะแจ้งข่าวไปยังหน่วยสัตวแพทย์
 อำเภอลำปางมาตั้งยาป้องกันให้ แต่ก็เป็นเพียงบางปีเท่านั้นที่ผู้ใหญ่มานลงไปแจ้ง คือตั้งแต่มี
 โรคระบาดสัตว์เริ่มเกิดขึ้น(ปี พ.ศ. ๒๕๐๗) ผู้ใหญ่มานลงไปแจ้งกับศูนย์พัฒนาและสังเคราะห์
 ชาวเขาเพียง ๒ ครั้งเท่านั้น ชาวเขาเล่าว่าโรคหานี้เริ่มมีเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ
 ปีพ.ศ. ๒๕๔๗ คือหลังจากที่มีถนนขึ้นมาถึงหมู่บ้านไถ่ไม่นานนัก สัตว์เลี้ยงก็เกิดตายกันขึ้น
 ทุกๆปีเรื่อยมา แต่เมื่อ ๒ ปีที่แล้วซึ่งหมายถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ ไม่เกิดโรคระบาด
 เลย เพราะผู้ใหญ่มานสั่งห้ามมิให้ผู้ใดซื้อเนื้อหมู หรือไถ่จากพันราบขึ้นมารับประทาน แต่
 ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และในระยะเดือนที่ผู้ศึกษาเขาไปทำการศึกษาในหมู่บ้าน คือเดือนมีนาคม
 ซึ่งเป็นเดือนที่เริ่มเข้าฤดูร้อน ก็ปรากฏว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้นอีก ทั้งโรคระบาดหมู และ
 โรคระบาดไก่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีผู้ไปซื้อหมูและไถ่จากชาวพันราบขึ้นมารับประทาน เมื่อ
 ก่อนที่ยังไม่มีทางรถยนต์ขึ้นมาถึงหมู่บ้าน โรคระบาดต่างๆเหล่านี้ไม่เคยมีเลย ชาวเขามี
 หมุ่เลี้ยงกันครอบครัวละหลายๆ แต่เมื่อมีทางรถขึ้นมาถึงก็มีสัตว์ตายกันทุกปี จนบางครั้งวัว
 ตองย้ายไปอยู่ที่ไร่มคอยแมสสองเพื่อเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ครอบครัวย้ายไปอยู่ที่ไร่นั้นก็ปรากฏ

ว่าไม่มีสัตว์ตายด้วยโรคระบาดเลย ในปัจจุบันนี้อัตราโดยเฉลี่ยของจำนวนหมู ๑ ครอบครัวเท่ากับ ๑๓.๑ ตัว

๒. ไก่อ ไก่เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับชาวเขาคือชนิดหนึ่งไม่แพหมู ชาวเขาในหมู่บ้าน ๕๐ % เลี้ยงไก่นี้เพราะไก่เป็นสัตว์ที่ชาวเขาใช้ทำพิธีต่างๆ ได้เช่นเดียวกับหมู และยังดาเป็นพิธีเล็กๆน้อยๆ ซึ่งมีอยู่เสมอเป็นประจำ เช่นพิธีเรียกขวัญ ชาวเขาจะใช้ไก่เป็นเครื่องเซ่นแทนหมู นอกจากนี้ไก่อังใช้เป็นอาหารได้อีก แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวเขามักจะไม่ฆ่าไก่เพื่อเป็นอาหาร แต่จะใช้ไก่เป็นอาหารหลังจากที่ได้อาทำพิธีเสร็จแล้ว โดยชาวเขาให้เหตุผลว่า ไก่ตัวเล็กถึงจะฆ่าเพื่อเป็นอาหารก็รับประทานได้เพียงวันเดียวหรืออาจจะเพียงมือเดียวเท่านั้น นอกจากชาวเขาจะเลี้ยงไก่ไว้เพื่อเป็นอาหาร และเพื่อทำพิธีต่างๆแล้ว เขาก็ยังขายได้อีกด้วย

การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงไก่ของชาวเขาคือคล้ายๆกับการเลี้ยงไก่ของชาวพื้นราบทั่วๆไปคือ เขาจะให้อาหารไก่อวันละ ๒ ครั้งเช้าเย็น อาหารที่ให้คือ ข้าว และข้าวโพดเพียง ๒ ชนิดเท่านั้น การเลี้ยงไก่ของชาวเขานี้เท่าที่สังเกตพบว่าชาวเขาเอาใจใส่กับไก่ของตนคือพอสมควร คือหลังจากให้อาหารไก่อในตอนเช้าแล้ว เขาก็จะปล่อยให้ไก่อคุ้ยเขี่ยหาอาหารกินเองตามลานบ้านหรือในบ่าน จนกระทั่งเย็น เขาก็จะให้อาหารไก่อีกครั้งหนึ่งแล้วจับไก่ใส่ไว้ในเล้า ส่วนลูกไก่และแม่ไก่ก็จับใส่ในกระจาดบึงฝาเก็บไว้ในเล้าไก่หรือในบ่าน

ชาวเขาสวนใหญ่เลี้ยงไก่นี้เป็นจำนวนมาก บางครอบครัวก็มีไก่อถึง ๑๐๐ ตัว แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลูกไก่เสียเป็นส่วนมาก การที่ชาวเขาเลี้ยงไว้มากๆได้นั้นก็เป็นเพราะว่า การเลี้ยงไก่นี้ไม่ต้องสิ้นเปลืองอาหารมากนัก ประกอบกับไม่ต้องเสียเวลายากลำบากในการเตรียมอาหาร นอกจากนี้ไก่ที่ชาวเขาเลี้ยงไว้เหล่านั้นก็เกิดจากการขยายพันธุ์ของแม่ไก่ที่ตนเลี้ยงไว้ทั้งสิ้น เมื่อแม่ไก่ออกไข่มา ชาวเขาจะเก็บไข่เหล่านั้นไว้ให้แม่ไก่ฟักทั้งหมด พร้อมกับจัดทำรังสำหรับให้แม่ไก่ฟักไข่ไว้อย่างดี เพื่อป้องกันมิให้หนูมากินไข่หรือทำอันตรายลูกไก่ที่ยังอ่อนอยู่ จนกว่าลูกไก่จะแข็งแรง เมื่อแม่ไก่แต่ละตัวต่างมีลูกมากๆ เช่นนี้ ไก่ที่ชาวเขาเลี้ยงไว้จึงมีจำนวนที่ค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ตามแมวไก่ของชาวเขา

จะมีจำนวนมาก แต่จำนวนไก้อาจจะลดลงจนบางครอบครัวที่เคยเลี้ยงไก่ไว้เป็นจำนวนมากๆ ไม่เหลือไก่อยุเลย หรืออาจจะเหลืออยู่เพียง ๒-๓ ตัวก็เป็นได้ เพราะโรคระบาดที่เกิดขึ้นกับไก่ โรคระบาดนี้ชาวเขาเรียกว่า โรคหาไก การเกิดขึ้นของโรคก็คล้ายๆกับโรคหาหมู คือชาวเขาเชื่อว่าโรคเกิดจากการที่คนในหมู่บ้านบางครอบครัวซื้อไก่ที่เป็นโรคจากชาวพื้นราบ ขึ้นมารับประทาน ทำให้เชื้อโรคที่มีอยู่ในตัวไก่ที่ซื่อนั้น แพร่กระจายมาสู่ไก่ตัวอื่นๆในหมู่บ้าน แลก็จะคอยระบาดออกไปที่ละบ้าน โดยเริ่มระบาดจากบ้านที่อยู่ใกล้ๆกันไปก่อนแล้ว ก็จะคอยๆกระจายไปทั้งหมู่บ้าน และเมื่อโรคนี้ระบาดถึงบ้านใครแล้วไก่ที่เลี้ยงไว้ก็จะตายลงอย่างรวดเร็ว โดยชาวเขาแทบจะไม่มีโอกาสได้รักษาเลย อาการของโรคที่ปรากฏก็คือ ไก่จะไม่กินอาหาร เหงาและซีขาว ชาวเขาเล่าว่าเมื่อไก่อมีอาการเหงาเกิดขึ้น บางตัว ก็อยู่ได้ไม่ถึง ๒ ชั่วโมงก็ตาย การป้องกันโรคหาไกของชาวเขาส่วนใหญ่ก็โดยการแยกไก่ตัวที่ยังแข็งแรงออกไปไว้ต่างหากในที่สูงๆ ซึ่งอาจจะจับไก่ใส่ชะลอมแล้วเอาไว้แขวนบนต้นไม้ คอยส่งอาหารและน้ำให้ทุกวันโดยไม่ยอมให้ไก่ลงมาอยู่ที่พื้นดินเลย ซึ่งส่วนใหญ่ก็โดยลี้ คือไปลี้ลี้จากโรคระบาดนั้น แต่ปรากฏว่าในบางครั้ง ชาวเขาได้ซังไก่อ้วนานถึง ๒ เดือนในขณะที่เกิดโรคระบาด แต่เมื่อเขาเห็นว่าโรคระบาดได้หมดไปแล้วเขาก็ปล่อยให้ลงมา แต่ก็ยังปรากฏว่าเมื่อปล่อยให้ลงมาแล้ว ไก่เขาก็ยังตายอีก แต่ในบางครอบครัวก็มีโคสนใจที่จะทำ เช่นนี้เพราะเขาเห็นว่ามันเป็นเรื่องยากลำบาก ฉะนั้นเมื่อเกิดมีโรคระบาดไก่อขึ้นในหมู่บ้านแต่ละครั้ง ไก่จึงตายไปเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจพบว่า มีชาวเขาอยู่ประมาณ ๓-๔ ครอบครัวที่ให้การรักษาไก่โดยวิธีการที่แปลกออกไป กล่าวคือ เมื่อไก่อเริ่มมีอาการของโรคเขาจะโซ้ยยาแก้ปวด แก้ไขผสมกับอาหารและน้ำให้ไก่กิน ซึ่งก็ปรากฏว่าได้ผลพอสมควรคือไก่อบางตัวก็หายแต่บางตัวก็ตาย เมื่อไก่อในหมู่บ้านเกิดตายขึ้น ถ้าเป็นลูกไก่ตัวเล็กๆเขาก็จะทิ้งเขาป่า แต่ถ้าเป็นไก่ตัวใหญ่บางครั้งเขาก็จะฝัง แต่บางครั้งเขาก็จะนำมารับประทาน แต่เนื้อไก่ที่ตายจะมีรสจืด ในเรื่องความอโรยของเนื้อไก่อนี้ ชาวเขามักจะกล่าวอย่างภาคภูมิใจเสมอว่า ไก่คอยซึ่งหมายถึงไก่ของคนมีศรัทธายกกว่าไก่ของคนพื้นราบที่เป็น เช่นนี้เพราะ ไก่เขาส่วนใหญ่กินข้าวโพด ฉะนั้นเนื้อจึงมีรสอโรยกว่า ในขณะที่ผู้ศึกษากำลังสำรวจจำนวนสัตว์เลี้ยงอยู่ในหมู่บ้านเผ่าเดื่อนี้ (ในปีพ.ศ. ๒๕๑๕) ปรากฏว่าชาวเขาในหมู่บ้านมีไก่ทั้งสิ้นอยู่ ๕๕๕ ตัว เฉลี่ยแล้ว

ชาวเขาแต่ละครอบครัวเลี้ยงไก่ไว้ครอบครัวละ ๑๕-๒ ตัว

๓. วัว วัวในหมู่บ้านเขามีอยู่เลี้ยงไว้ไม่มากนัก คือมีชาวเขาเพียง ๕ ครอบครัวเท่านั้นที่เลี้ยงวัวไว้แต่ถึงจะมีอยู่เลี้ยงไว้เพียง ๕ ครอบครัวหรือเพียง ๑๐ % แต่จำนวนที่เลี้ยงเมื่อรวมแล้วก็มีจำนวนที่มากพอสมควรคือมีอยู่ถึง ๘๐ ตัว วัวที่ชาวเขาเลี้ยงไว้ส่วนใหญ่เขาจะเลี้ยงไว้เพื่อขายเพราะเป็นวัวพันธุ์พื้นเมืองธรรมดา ชาวเขาเลวากการเลี้ยงวัวไว้ขายนี้ เคยเลี้ยงไว้ขายตั้งแต่สมัยอยู่ที่เมืองลาว เมื่อครอบครัวอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็มีบางครอบครัวที่ยังคงเลี้ยงวัวอยู่ ทั้งนี้เพราะชาวเขาถือว่า การเลี้ยงวัวไว้ขายนี้ไม่มีทางที่จะขาดทุนเลย เพราะนอกจากจะไม่ต้องไปหาอาหารให้วัวแล้วโรคติดต่อของวัวก็ไม่ค่อยจะมี และทุกๆปีวัวก็จะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ เวลาขายก็ขายได้ราคาดีพอสมควร คือราคาวัวที่ซื้อขายกันถ้าเป็นวัวขนาดใหญ่จะตกอยู่ในราวตัวละ ๒๐๐๐-๓๐๐๐บาท ซึ่งก็เป็นราคาขายที่ขายโคกอนข้างดี และมีกำไรเพราะชาวเขาไม่ต้องลงทุนอะไรเลย นอกจากในตอนเขาก่อนวัวลงไปกินหญ้าในไร่และในตอนเย็นก่อนกลับบ้าน ส่วนคอกที่ชาวเขาใช้ซึ่งวันนั้น ก็ทำเป็นรั้วคล้ายคอกหมูให้วัวอยู่รวมกัน ส่วนการดูแลอื่นนอกจากนี้ ก็ไม่มี แม้ว่าการเลี้ยงวัวขายจะเป็นอาชีพที่นำรายได้มาให้กับชาวเขาเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านก็ไม่ค่อยนิยมที่จะลงทุนเลี้ยงวัวไว้ขาย ที่เป็นเช่นนี้เพราะนอกจากการเลี้ยงวัวในระยะแรกๆ จะต้องลงทุนซื้อวัวมาแล้ว การเลี้ยงวัวก็ยังจะต้องเลี้ยงต่อการขาดทุนเมื่อวัวถูกขโมยไป เพราะแม้ว่าหมู่บ้านเขาจะไม่ได้ตั้งอยู่ในที่ทางไกลซึ่งมีพวกปล้นอาศัยอยู่ชุกชุม ตามชายแดนติดต่อกับประเทศข้างเคียง แต่หมู่บ้านเขาก็ตั้งอยู่ใกล้กับชาวพื้นราบมากเกินไป และมักจะปรากฏอยู่เสมอว่าสัตว์เลี้ยงของชาวเขาที่นำไปปล่อยเลี้ยงไว้ถูกขโมยชาวพื้นราบขโมยไป ฉะนั้นชาวเขาส่วนใหญ่จึงมักไม่กล้าเลี้ยงที่จะลงทุนเลี้ยงวัวไว้ขาย

๔. ควาย ในหมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเขาในหมู่บ้านเลี้ยงวัวมากกว่าควาย แต่มีครอบครัวที่เลี้ยงควายมากกว่าครอบครัวที่เลี้ยงวัว จากการสำรวจของผู้ศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ พบว่าจำนวนควายที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีทั้งสิ้น ๖๒ ตัว ครอบครัวชาวเขาที่เลี้ยงควายมีอยู่ ๑๕ ครอบครัว ชาวเขาส่วนใหญ่จะเลี้ยงควายเอาไว้ไถนาและให้กินพื้นราบหรือ

ชาวเขาควยกันที่ไม่มีควายเขาควยไปไถนา และอาจจะขายได้อีกควย ควยที่ชาวเขาควย
เลี้ยงไว้เป็นควายพันธุ์พื้นเมืองที่ซื้อมาจากตลาดควยของชาวพื้นราบ ชาวเขาควยในหมู่บ้านเลี้ยง
ควยกันมาได้ประมาณ ๒๐ ปีมาแล้ว ในระยะแรกของการเลี้ยงควยนั้นชาวเขาควยเลี้ยงควย
กันไว้เพื่อลากเกวียนหรือล่อที่บรรทุกพื้นและตักถั่ว ฯลฯ จากไร่ลี้ยงหมูบ้าน การเลี้ยง
ควยของชาวเขาควยก็คล้ายกับการเลี้ยงวัว จะฝึกกันบ้างก็ครั้งที่ชาวเขาควยจะไม่นำควยไป
เลี้ยงกลางทุ่งทุกวันเสมอไป แต่ชาวเขาควยจะเก็บฟางข้าว หญ้าไว้เพื่อเป็นอาหารของควย
และผูกควยไว้ที่โคนยุงข้าว หรือในเขตรั้วร่วมกับวัวเพราะชาวเขาควยเลี้ยงควยไว้ครอบครั
วละไม่เกิน ๕ ตัว บางครอบครัวก็มีเพียงตัวเดียว ฉะนั้นการดูแลรักษาจึงไม่สู้จะยากลำบาก
นัก แต่ปรากฏว่าควยของชาวเขาควยมักจะถูกขโมยไปโคเชนกัน ในตอนที่เด็กๆนำควยไป
เลี้ยง เพราะควยที่ชาวเขาควยเลี้ยงไว้นั้นส่วนใหญ่จะเป็นควยขนาดใหญ่ แข็งแรงเพราะเขา
ไม่ค่อยให้ทำงานมาก ฉะนั้นควยแต่ละตัวของชาวเขาควยจึงมีราคาสูงมากคือประมาณ ๓๐๐-
๕๐๐ บาท ผู้ศึกษาสังเกตว่าชาวเขาควยมักจะรักและทะนุถนอมควยมากกว่าวัวเสียอีก

๕. มา มาในหมู่บ้านเขาควยเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีจำนวนน้อยที่สุด เทาที่สำรวจ
พบว่าชาวเขาควยในหมู่บ้านเลี้ยงมาไว้ทั้งหมดรวมกันได้ ๑๔ ตัว ครอบครั้วที่เลี้ยงมามีอยู่
๗ ครอบครั้ว มาส่วนใหญ่ที่ชาวเขาควยเลี้ยงไว้เขาเลี้ยงไว้เพื่อบรรทุกสิ่งของและเลี้ยงไว้ขาย
เท่านั้น ส่วนการเลี้ยงมานั้น ชาวเขาควยเขาจะเลี้ยงแบบปล่อย คือปล่อยให้หมาหากินหญ้า
ตามทุ่งนา หรือตามภูเขาไปเรื่อยๆเหมือนกับมาป่าโดยไม่มีเชือกมัด และพอตกตอนเย็นเขา
ก็จะคอนมากลึงหมูบ้าน การเลี้ยงมาในหมู่บ้านปัจจุบันนี้ค่อยๆเริ่มลดลงแล้วและอาจจะหมด
ไปในไม่ช้านี้เพราะชาวเขาควยหันมานิยมใช้รถยนต์มากกว่ามา

การค้าขายแลกเปลี่ยน

แม้ว่าชาวเขาควยจะรวมตัวกันอยู่เป็นหมู่บ้านบนภูเขา มีการดำเนินชีวิตและมีระบบ
เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้ แต่หมู่บ้านชาวเขาควยก็มิได้รวมตัวกันเป็นชุมชนที่พึ่งตัวเองได้
โดยตัดขาดจากโลกภายนอกอย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นในอดีตหรือปัจจุบัน และยิ่งใน
ปัจจุบันนี้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาควยยังมีความผูกพันรักกับคนภายนอกมากขึ้น เพราะระบบ

การค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างสังคมเข้ากับโลกภายนอกได้ขยายตัวขึ้น และก็โคกกลายมาเป็นความต้องการทางเศรษฐกิจที่จำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบได้เริ่มมีขึ้นภายหลังจากการอพยพของชาวเขาเขามาอยู่ในหุบเขาเมื่อใดก็ไม่ได้มีสินค้าที่ชาวเขาต้องการจากพ่อค้าชาวพื้นราบในขณะนั้นคือ เกล็ดน้ำมันก๊าด เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม สินค้าทั้ง ๓ ชนิดนี้ชาวเขาเป็นผู้ลงไปซื้อจากพ่อค้าที่อำเภอแม่จันด้วยตนเอง โดยได้รับคำแนะนำจากชาวเขาที่อยู่ในหุบเขาใกล้เคียง การซื้อขายสินค้านี้ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบในระยะ ๑๒ ปีแรกเป็นระบบการค้าที่ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการค้าขายแลกเปลี่ยนตั้งแต่ในระยะแรกๆของการติดต่อค้าขาย เงินที่ใช้เป็นสื่อกลางในระยะนั้นได้แก่เงินแถบพม่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวเขาเหล่านั้นเมื่อครั้งสมัยอยู่เมืองลาวก็มีการติดต่อค้าขายกับพวกจีนฮ่อที่มาจากเมืองสิง เมืองยอง ชูเม่า เมืองพง เชียงตุง ซึ่งอยู่ในประเทศลาวและพม่า การติดต่อค้าขายกับชาวจีนฮ่อซึ่งเป็นพวกพ่อค้าเร่เหล่านี้เขาก็ใช้เงินแถบพม่า เงินหมั้นฝรั่งเศส เงินกอบ เงินแหงเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ฉะนั้นเมื่อชาวเขากลับมาอยู่ในประเทศไทย เขาก็ยังกอบใช้เงินแถบ เงินแหงเป็นสื่อกลางในการค้าขายกับชาวไทยพื้นราบ ราคาเงินแถบในขณะนั้น ๑ แถบมีค่าเท่ากับเงินไทย ๕ บาท (เงินแถบพม่าก็คือเงินเหรียญของอังกฤษ) แต่ในปัจจุบันนี้เงิน ๑ แถบมีค่าเท่ากับเงินไทย ๒๕-๓๐ บาท การค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบตั้งแต่แรกเริ่มติดต่อกันจนถึงปัจจุบันนี้มิได้มีการพึงประโยชน์จากตลาดไม่ว่าจะเป็นตลาดในรูปใดๆ

ในระยะปีแรกของการติดต่อค้าขาย นานๆครั้งชาวเขาในหุบเขาจึงจะลงมาซื้อสินค้าจากชาวพื้นราบ แต่ต่อมา เมื่อชาวเขาเริ่มมีผลิตผลและสินค้าบางอย่างซึ่งเป็นที่ต้องการของชาวพื้นราบ เช่นหมู พริกแห้ง ชาวเขาก็จะนำสินค้าเหล่านี้ลงไปขายให้กับชาวพื้นราบ การไปมาระหว่างหุบเขาและอำเภอแม่จันก็บ่อยขึ้น เพราะชาวเขาจะนำพริกแห้งและหมู ตอนลงไปขายอยู่เสมอและก็ไปกันครั้งละหลายๆ ทั้งนี้เพราะระยะทางเดินจากหุบเขาถึงอำเภอแม่จันทางกันประมาณ ๒๐ กิโลเมตร ทางที่เดินก็เป็นทางเดินในป่าเล็กๆ นอกจากนั้นการตอนหมูหรือนำสินค้าลงมาขาย ยังจะต้องพักค้างคืนกลางทางอีกด้วย

กล่าวคือ ชาวเขาจะออกเดินทางจากหมู่บ้านในตอนเช้าหลังจากรับประทานอาหารแล้ว เขาก็จะเตรียมอาหารหามาไว้สำหรับรับประทานกลางทาง เมื่อตอนหามาได้สักระยะหนึ่ง แล้วก็หยุดให้ หมูปักเพราะถาดตอนหามาเรื่อยๆโดยไม่หยุดพักหมูกี่จะตายเพราะถูกแดด รอนมาก เมื่อแดดเริ่มอ่อนลงบ้างแล้วเขาก็จะตอนหมูให้เดินทางต่อไป และหยุดพักกางคิน กลางทาง ในตอนเช้าวันรุ่งขึ้นก็จะออกเดินทางอีก จนไปถึงอำเภอมะจันในตอนสาย เมื่อ ถึงอำเภอมะจันแล้วก็มีพ่อค้าหมามาจับซื้อหมูจากชาวเขาทั้งหมดโดยชาวเขาไม่คองคอยขาย ทีละ ๑-๒ ตัว ราคาหมูที่ชาวเขาขายในขณะนั้นถ้าเป็นหมูขนาด ๘๐ กิโลกรัม ก็จะได้ราคา ประมาณตัวละ ๓๐ แดบหรือ ๑๘๐ บาท ส่วนพริกแห้งนั้นเขาก็ขายเป็นหมื่น หมื่นหนึ่งมีประมาณ ๑๓ กิโลกรัมราคา ๕ แดบ(๕๕ บาท) เมื่อขายสินค้าเสร็จแล้ว ชาวเขาก็มักจะซื้อสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่ตนต้องการ เช่น เกลือ น้ำมันก๊าด เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ เมื่อซื้อสินค้า ได้ตามความต้องการแล้วก็เดินทางกลับหมู่บ้านและถึงหมู่บ้านในวันเดียวกันนั้น รวมระยะเวลา เดินทางไปกลับ ๒ วัน การติดต่อค้าขายระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบจะเป็นการติดต่อ ค้าขายโดยตรง เพราะมีโคยานพ่อค้าคนกลางและการติดต่อค้าขายในลักษณะเช่นนี้ก็ยังคง ดำเนินมาเรื่อยๆโดยชาวเขาจะเป็นผู้ลงไปขายและซื้อสินค้า ในหมู่บ้านเขาผาเคื้องี้แต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีพ่อค้าเร่ขึ้นมาขายสินค้าในหมู่บ้านชาวเขาอื่นๆ ทั้งนี้เพราะ หมู่บ้านเขาเคื้องี้อยู่ใกล้กับอำเภอมะจัน ฉะนั้นจึงไม่ปรากฏว่ามีพ่อค้าเร่คนไหนนำสินค้าขึ้นไป ขายที่หมู่บ้าน จะมีบ้างก็แต่พ่อค้าชาวพื้นราบและชาวฮ่อขึ้นไปติดต่อซื้อหมู และเป็นจาก ชาวเขาในฤดูเก็บฝิ่นโดยพ่อค้ามีไคนำสินค้าอื่นใดขึ้นไปขายเลย ฉะนั้นเมื่อชาวเขาต้องการ สินค้าหรือเครื่องอุปโภคบริโภคชนิดใดเขาจะต้องเป็นผู้ลงมาซื้อด้วยตนเอง ชาวเขาที่มา ติดต่อซื้อขายสินค้าในระบายนี้นั้นมักจะโคแก หัวหนาครอนกริว(สามี่) และบุตรชาย ส่วนผู้หญิง และเด็กนั้นจะต้องอยู่ดูแลบ้าน การติดต่อค้าขายระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบในช่วง ๑๕ ปีแรกนี้ดำเนินมาในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ และแม้ว่าการติดต่อค้าขายจะค่อยๆขยาย วงกว้างขึ้นแต่ก็เป็นไปในลักษณะที่ช้ามาก จนกระทั่งในปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ก็มีการจัดตั้งนิคม สร้างตนเองและส่งเสริมให้ชาวเขาจังหวัดเชียงรายขึ้นในบริเวณที่ลุ่มไม่ไกลจากหมู่บ้าน มีการตัดถนนจากปากทางใหญ่ผ่านหมู่บ้านคนเมือง ๓-๔ หมู่บ้านเข้ามาถึงบริเวณนิคม รวม ระยะทางประมาณ ๑๒ กิโลเมตร และในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ก็ทำการตัดถนนจากที่ทำการของ

นิคม เขามาถึงหมู่บ้านผาเคื่อเป็นระยะทางอีก ๕ กิโลเมตร เมื่อมีถนนเข้าถึงหมู่บ้านก็มี
 รถยนต์สองแถววิ่งรับส่งผู้โดยสารจากปากทางนิคม ผ่านหมู่บ้านต่างๆและขึ้นไปถึงหมู่บ้าน
 ผาเคื่อ เมื่อมีรถยนต์เข้าถึงหมู่บ้าน การติดต่อซื้อขายและการขนส่งสินค้าก็สะดวกขึ้น
 ชาวเขาในหมู่บ้านทุกคนมีโอกาสที่จะได้ออกไปซื้อสิ่งของต่างๆได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น เพราะ
 การเดินทางจากหมู่บ้านถึงอำเภอแม่จันใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงและเสียค่าโดยสารเที่ยว
 ละ ๒ บาท เมื่อการติดต่อคมนาคมสะดวกสบายและรวดเร็วเช่นนี้ ชาวเขาในหมู่บ้าน
 จึงมีการติดต่อกับชาวพื้นราบบ่อยขึ้น และมีการติดต่อในหลายๆด้านซึ่งนอกเหนือจากการ
 ติดต่อกทางการค้า เมื่อชาวเขาเข้ามาในตัวอำเภอบ่อยเข้า ทำให้เขาได้รู้ได้เห็นถึงสิ่งที่
 แปลกๆใหม่ๆ รวมทั้งความแตกต่างในการดำเนินชีวิตของชาวพื้นราบและของพวกตน ได้
 เห็นถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ทำให้ชาวเขาเกิดความต้องการและความคาด
 หายในบางสิ่งบางอย่างของชีวิตเพิ่มขึ้น ฉะนั้นการดำเนินชีวิตของชาวเขาในบางส่วนจึง
 ได้รับอิทธิพลจากสิ่งภายนอกมากขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้มีทหารจีนฮ่อ และครอบครัวของทหารได้มาตั้งกองทหารและ
 หมู่บ้านอยู่อาศัยกันบนคอกแม่สลอง(กองพล ๕๓ กกมณฑล) เป็นหมู่บ้านใหญ่ กองทหารจีน
 ฮ่อและคนในหมู่บ้านมีการติดต่อซื้อขายสินค้าจากคนพื้นราบคือ ที่จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่จัน
 อำเภอแม่สาย ฯลฯ สินค้าต่างๆที่จะส่งไปยังคอกแม่สลองจะต้องผ่านหมู่บ้านผาเคื่อ และ
 หยุดพักเพื่อขนถ่ายสินค้าจากรถยนต์ขึ้นใส่มาตัง และลาตังเพื่อเดินทางต่อไปยังคอกแม่สลอง
 ทั้งนี้ เพราะทางรถยนต์ได้มาสิ้นสุดลงที่หมู่บ้านนี้ ฉะนั้นในระยะนี้หมู่บ้านผาเคื่อจึงมีผู้คน
 พลุกพล่าน เพราะมีพ่อค้าชาวฮ่อขึ้นมาตั้งร้านค้าเพื่อขายอาหารและสินค้า แต่ก็มีบางครอบครัว
 ที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเพื่อเลี้ยงมาและลาไว้รับจ้างตางของขึ้นไปบนคอก ทุกๆวันในหมู่บ้าน
 จะต้องการขนถ่ายสินค้า มีมาตังและลาตังมาขนสินค้าวันละ ๕๐-๑๐๐ ตัว ในแต่ละปีๆ
 สินค้าต่างๆที่ไปหยุดพักไว้ที่หมู่บ้านผาเคื่อก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทั้งนี้เพราะ ที่หมู่บ้านบนคอกแม่สลอง
 (หมู่บ้านสันติคีรี) ได้ขยายใหญ่ขึ้นทุกๆปี มีพ่อค้าชาวฮ่อขึ้นไปตั้งบ้านเรือน ทำการค้าขาย
 เพิ่มมากขึ้นมีโรงเรียนเปิดสอนภาษาจีน มีเด็กนักเรียนจากจังหวัดต่างๆมาเรียนภาษาจีนที่
 หมู่บ้านคอกแม่สลองนี้กว่า ๒๐๐ คน มีโรงแรมและร้านค้าต่างๆมากมาย เมื่อมีการพักสินค้า
 ที่หมู่บ้านผาเคื่อมากขึ้น พืชผลต่างๆที่ชาวเขามีอยู่ เป็นต้นว่า ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง

ฝัน พักเขียว พักทอง ถั่วฝักยาว หมู ไก่ วัว มา ฯลฯ ซึ่งไม่เคยขายได้มาก่อน ก็ขายได้
 และขายไคราคากี่ ฉะนั้นชาวเขาในหมู่บ้านบางครอบครัวจึงคิดที่จะตั้งร้านค้าขึ้นเพื่อขาย
 สินค้า และเครื่องอุปโภคบริโภคบางชนิด ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ชาวเขาในหมู่บ้านอยู่
 ๒ ครอบครัวได้เปิดร้านขายของขึ้นซึ่งก็ปรากฏว่าขายได้ดีพอสมควร นอกจากร้านค้าต่างๆ
 เหล่านี้แล้ว ครอบครัวต่างๆของชาวเขาที่มีได้เปิดร้านค้าขาย แต่ตามมีสินค้าจำพวก ข้าว
 ข้าวโพด ถั่วเหลือง หมู ไก่ ฯลฯ ต่างก็ขายได้ทั้งสิ้น มีผลทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของ
 หมู่บ้านดีขึ้น ครอบครัวชาวเขาหลายครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยในปัจจุบันนี้ ก็เนื่องมาจาก
 การค้าขายในระยะนั้นนั่นเอง การค้าขายเช่นนี้ในหมู่บ้านผาเคือกดำเนินมาเรื่อยๆ จน
 กระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ได้ทำการตัด
 ถนนจากหมู่บ้านผาเคือกขึ้นไปจนถึงคอยแม่สลอง รถยนต์ขนส่งสินค้าสามารถบรรทุกสินค้า
 ขึ้นไปจนถึงคอยแม่สลองโดยไม่มี การหยุดพักสินค้า เพื่อขนถ่ายใส่มาตรางอีก ดังนั้นการ
 ค้าขายในหมู่บ้านจึงยุติลง ครอบครัวชาวเขาที่มาตั้งบ้านเรือน ร้านค้า เพื่อค้าขายและ
 เพื่อรับจ้างต่างมาขนส่งสินค้าก็แยกย้ายกันไปทำมาหากินที่อื่น ๆ จนหมด บางครอบครัวก็ย้าย
 ขึ้นไปค้าขายบนคอยแม่ สลอง บางครอบครัวก็กลับไปอยู่ที่ฝางหรือที่แม่สายตามเดิม ส่วน
 ร้านค้าขายสินค้าของชาวเขาก็กเลิกลกิจการค้าไปจนเกือบหมด คงเหลือเพียงอยู่ร้านเดียวใน
 หมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันนี้ยังคงเหลืออยู่ สินค้าต่างๆที่มีขายอยู่ในร้านมีหลายชนิดด้วยกัน
 เป็นต้นว่า ข้าวสาร เกลือ น้ำมันก๊าด รongเทา เทียนไข ถ่านไฟฉาย บุหรี่ ปลาดกระป๋อง
 นมกระป๋อง ฝูม ผงซักฟอก ยาสระผม น้ำหอม เข็มขัด ฝาเซ็คหน้า คาย เข็ม ยา เลื่อ
 ขนมน้ำอัดลม ตะเกียง น้ำตาล น้ำปลา ผงชูรส ฯลฯ

ในช่วงระยะเวลา ๗ ปีที่หมู่บ้านผาเคือกกลายเป็นแหล่งพักเพื่อขนถ่ายสินค้านั้น
 การค้าขายระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบนั้นก็ยังคงดำเนินไปเรื่อยๆ กล่าวคือ เมื่อ
 ชาวเขาขายผลิตผลของตนได้แล้วก็จะนำเงินมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค ที่พื้นราบ โดย
 ชาวเขาไม่มีสินค้าใดๆที่จะนำลงมาขายให้กับชาวพื้นราบ แม้แต่หมูซึ่งแตกชนชาวเขาเคย
 ตอนลงมาขายทั้งนี้เพราะสินค้าต่างๆที่ชาวเขาเคยนำลงมาขายให้กับชาวพื้นราบนั้น เขา
 ได้ขายให้กับพวกจีนฮ่อแทน แต่เมื่อมีการตัดถนนขึ้นไปถึงคอยแม่สลอง สิ่งของต่างๆที่

ชาวสอเคยซื้อจากชาวเขาก็จะถูกซื้อขึ้นมาจากพันราบแทนเพื่อไม่ต้องเสียเวลาหยุดพัก ฉะนั้น
 สินค้าต่างๆที่ชาวเขาเคยขายให้กับพวกจีนฮ่อจึงต้องนำไปขายให้กับพ่อค้าที่พันราบอีก สินค้า
 ที่เขานำลงไปขายให้กับพ่อค้าที่อำเภอแม่จันมี ถั่วเหลือง ข้าวโพด หน่อไม้กวาด ฯลฯ
 การนำสินค้าเหล่านี้ลงไปขายให้กับพ่อค้าชาวเขาจะใช้รถบรรทุกผลิตผลต่างๆเหล่านี้ลงไป
 โดยเสียการะวางกระสอบละ ๑๐ บาท แต่ในบางครั้งก็จะมีพ่อค้าชาวพันราบขึ้นมารับซื้อ
 สินค้าต่างๆเหล่านี้ถึงหมู่บ้าน แต่ชาวเขาส่วนใหญ่ก็ไม่นิยมขายให้ ทั้งนี้เพราะพ่อค้าที่มารับ
 ซื้อเหล่านี้มักจะหักค่าขนส่งแพงกว่าที่ชาวเขาจางรถยนต์สองแถว ให้นำผลิตผลของตนเข้าไป
 ขายยังอำเภอแม่จันโดยตรง เมื่อชาวเขาขายสินค้าของตนได้แล้ว เขาก็จะนำเงินไปซื้อ
 สินค้าที่เขาต้องการ ส่วนสินค้าจำพวกสัตว์เลี้ยงและฝิ่นจะมีชาวพันราบและชาวเขามบางเผ่า
 ที่อยู่ใกล้เคียงขึ้นมาซื้อถึงหมู่บ้าน โดยเฉพาะฝิ่นเป็นพืชสำคัญที่ปลูกพอคาให้ขึ้นไปทำการ
 ซื้อขายถึงในหมู่บ้าน ผู้ที่ไปซื้อฝิ่นในหมู่บ้านเขามทั้ง ชาวไทยพันราบ ชาวเขามบางเผ่าเช่น
 อักอ จีนฮ่อ มูเซอ

แม้ว่าการค้าขายในหมู่บ้านเผ่าเผ่าจะไม่มีพ่อค้าเร่ขึ้นมาขายสินค้า แต่ก็ยังมีการค้า
 อีกชนิดหนึ่งซึ่งอาจจะจัดให้เขาอยู่ในประเภทพ่อค้าเร่ได้ เช่น มีแม่ค้าคนพื้นเมืองจากหมู่บ้าน
 แม่ฮ่องสอนในหามอาหารเป็นต้นว่า ผัก ไข่ ปลาทุ ขนม ผลไม้ ยาเส้น หามขายจากหมู่บ้าน
 ที่อยู่ไกลๆแล้วนำมาขึ้นมายังหมู่บ้านเผ่าเผ่าทุกวัน วันละ ๓-๔ หาบ เมื่อขายหมดแล้ว
 แม่ค้าเหล่านี้ก็กลับโดยมีใครซื้อสินค้าใดๆจากชาวเขาลงไปขายที่พันราบเลย

อาชีพอื่นๆ

อาชีพอื่นๆที่ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้ เราอาจจะจัดว่าเป็นอาชีพหรือไม่ได้
 เพราะกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ เป็นงานที่ทำกันในยามว่าง หรืองานที่มีให้ทำตามฤดูกาล แต่
 การกล่าวถึงกิจกรรมต่างๆเหล่านี้จะทำให้เราได้ทราบและเข้าใจถึงภาวะทางเศรษฐกิจ
 ภายในครอบครัวเขาและหมู่บ้านเขาได้เป็นอย่างดี เพราะกิจกรรมเหล่านี้เป็นเสมือน
 เครื่องเสริมระบบเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของชาวเขาในหมู่บ้าน กิจกรรมเหล่านี้
 ได้แก่ การล่าสัตว์ การหาของป่า อุตสาหกรรมภายในครอบครัว หมอผี อาชีพหรือ

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ นอกจากจะทำการใช้สอยและบริโภคภายในครอบครัวแล้ว ยังสามารถนำไปขายหารายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย

๑. การล่าสัตว์ โดยทั่วไปแล้วชาวเขาส่วนใหญ่นิยมการไปล่าสัตว์กันมาก ชาวเขาเขาว่าล่าสัตว์ป่า ในบริเวณหมู่บ้านและป่าที่อยู่ใกล้เคียงมีอยู่มากมายมากในระยะ ๑๐ ปีแรกของการอพยพ ชาวเขาในหมู่บ้านต่างก็มีเนื้อสัตว์ป่าบริโภคกันตลอดปีไม่มีขาด สัตว์ป่าที่มีอยู่มากในบริเวณหมู่บ้านขณะนั้นได้แก่ หมูป่า ไก่ป่า ลิง ชนี แล่น ชิ่น เม่น กระรอก นก ส่วนสัตว์ป่าชนิดใหญ่ๆ เช่น เสือ หมี เก้ง กวาง วัวกระทิง ควายป่า ก็พอจะมีอยู่บ้าง แต่ไม่สู้จะมีมากนัก ชาวเขาในหมู่บ้านสามารถหาเลี้ยงสัตว์ชนิดเล็กๆ เหล่านี้ได้ทุกวัน โดยเฉพาะ นก ไก่ป่า หมูป่า แต่เมื่อถึงฤดูแล้งสัตว์ป่าชนิดใหญ่ๆ มักจะหนีเขาไปอาศัยอยู่ในป่า เขตชายแดนประเทศพม่า ดังนั้นในระยะฤดูแล้งของทุกๆ ปีในขณะนั้น ชาวเขาที่นิยมการล่าสัตว์หรือกล่าวยาวๆ ก็คือผู้ที่ เป็นนายพราน จะพากันเตรียมเสบียงอาหารเพื่อออกไปล่าสัตว์ชนิดใหญ่ๆ ในป่าลึก ซึ่งมีอยู่มากในเขตป่าประเทศพม่า การเดินทางไปล่าสัตว์ในเขตของประเทศพม่าครั้งหนึ่งๆ จะไปกันครั้งละ ๒-๓ คน โดยใช้เวลาเดินทางไปประมาณ ๒ วันก็จะถึงเขตประเทศพม่า ชาวเขาเขาว่าเมื่อเข้าไปในเขตป่าของประเทศพม่า ก็จะเริ่มได้ยินเสียงสัตว์ป่าร้องโดยเฉพาะ ลิง ชนี และนกชนิดต่างๆ สัตว์ที่ชาวเขาต้องการและตั้งใจที่จะไปล่าก็คือ เก้ง กวาง ทั้งนี้เพราะสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดนี้เป็นสัตว์ใหญ่และเนื้อมีรสอร่อยสามารถขายได้ราคาดีเพราะชาวเขานิยมรับประทานกันมาก ในขณะนั้นผู้ที่ออกไปยิงสัตว์แทบทุกคนที่ไปมักจะไม่ผิดหวัง คือแต่ละคนมักจะได้อะกวางหรือกวางมาอย่างน้อยคนละ ๑ ตัว และสัตว์ชนิดอื่นๆ อีก เมื่อยิงได้แล้วก็จะทำการแลเนื้ออย่างกวนหรือหอบตากแดดไว้ให้แห้งแล้วหามาต้มที่บ้าน เก็บไว้รับประทานและแบ่งให้ญาติพี่น้อง หรือแบ่งขายให้กับเพื่อนบ้านคนอื่นๆ การออกไปล่าสัตว์ชนิดนี้กันแทบทุกปี บางครั้งก็ไปกันปีละ ๒ ครั้ง ส่วนในฤดูอื่นๆ ชาวเขาสามารถยิงสัตว์เล็กๆ ได้ในบริเวณหมู่บ้าน ชาวเขาในหมู่บ้านมีเนื้อสัตว์ป่าไว้รับประทานอยู่เสมอมีไขสาบโดยแทบจะไม่ขาดสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้กินเลย ในระยะนั้นชาวเขาจะล่าสัตว์เลี้ยงของตนก็เฉพาะในเวลาที่ว่างพิธีซึ่งจะต้องล่าสัตว์เลี้ยงเพื่อทำตามประเพณีเท่านั้น แต่ต่อมาในระยะหลังจาก ๑๕ ปีแรกของการอพยพผ่านไปแล้ว ก็ไม่มี

ชาวเขาคันคินในหมู่บ้านกลาเข้าไปล่าสัตว์ในเขตประเทศพม่าอีก แม้ว่าสัตว์ป่าในเขตประเทศพม่าจะยังคงมีเหลืออยู่อีกมาก ทั้งนี้เพราะทางการของประเทศพม่าเริ่มกวัดขุ่นในเรื่องนี้มาก เมื่อชาวเขาไม่กล้าที่จะเข้าไปล่าสัตว์ในเขตของประเทศพม่า เขาก็หันกลับมาล่าสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบริเวณป่ารอบๆหมู่บ้าน หรือที่ริมคอยเมสสอง ซึ่งสัตว์ที่ล่าได้ส่วนมากก็ได้แก่ หมูป่า ลิง นก ไก่ป่า เมื่อล่าได้แล้วส่วนใหญ่ก็ขายบริเวณกันภายในครอบครัว แต่ถาเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ เช่นหมูป่าตัวใหญ่ๆ ก็จะมีการแบ่งให้กับญาติพี่น้องหรือแบ่งขายบางส่วนเล็กน้อย แต่ในปัจจุบันนี้กิจกรรมในคานนี้ลดน้อยลงมาก เพราะสัตว์ป่าชนิดต่างๆลดจำนวนลงทุกที จนแทบจะไม่มีสัตว์ป่าเหลืออยู่ในบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านเลย จะมีบ้างก็เพียงไก่ป่าและนกบางชนิดเท่านั้น ดังนั้นการล่าสัตว์ซึ่งเคยมีอยู่เสมอทั้งหมดไป ไม่มีชาวเขาคันคินที่จะเตรียมเสบียงอาหารและหาสมัครพรรคพวกออกไปล่าสัตว์ในป่าอีก จะมีการยิงสัตว์โดยบังเอิญขณะที่ออกไปหาของป่า หรือขณะที่ไปนอนเฝ้าไร่ เพราะเมื่อพืชผลในไร่สุกใกล้ที่จะเก็บเกี่ยวได้ มักจะมีสัตว์จำพวก หมูป่า ไก่ป่ามาแอบขโมยกินข้าว ข้าวโพด ในช่วงเวลานี้ชาวเขาในหมู่บ้านมักจะยิงหมูป่ากันไต่บ่อยๆ ราคาเนื้อหมูป่าที่ซื้อขายกันในหมู่บ้านจะตกประมาณกิโลกรัมละ ๒๐-๒๕ บาท

เครื่องมือที่ชาวเขาใช้สำหรับล่าสัตว์ในสมัยเมื่อ ๑๐-๑๕ ปีก่อนนั้นส่วนใหญ่จะไดแก หน้าไม้ ลูกดอก บ่วง ตาข่าย หลุมพราง ไม้เลี้ยมปลายแหลม เป็นไฟและมีใบคามสีลา แต่ในปัจจุบันนี้เครื่องมือที่เขากันก็มีเฉพาะเป็นแก๊ป เป็นลูกของเพียง ๒ ชนิดเท่านั้น เครื่องมือเครื่องมืออื่นๆที่เคยใช้กันมาในอดีตก็มิได้นำมาใช้อีก เพราะสัตว์ป่าในวันนี้ก็จะหายากและหมดไปทุกที การล่าสัตว์ก็มีไต่ทำกันเป็นประจำ ฉะนั้นเมื่อไปเฝ้าไร่หรือไปหาของป่า ชาวเขาจึงมักจะนำอาวุธติดตัวไปเพื่อป้องกันตัวเสมอเพราะไม่คนเคียว และถ้าบังเอิญไปเจอสัตว์ป่าก็ถือว่าเป็นโชคดี แต่อย่างไรก็ตามการล่าสัตว์โดยวิธีเก่าๆ เพื่อป้องกันมิให้สัตว์ป่ามากินพืชผลในไร่ก็ยังมิทำกันอยู่เป็นบางครั้งรอบครัว เช่นการขุดหลุมพราง การปักควยบ่วงไว้ระหว่างทางที่สัตว์จะเข้ามาในไร่ แก้วไม้สูจะไต่ผานัก

๒. การหาของป่า การออกหาของป่าของชาวเขาโดยปกติแล้วเขาจะออกหาทุกฤดูกาลซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการออกไปหาผักต่างๆมารับประทาน แต่การออกหาของป่า

บางชนิดที่สำคัญจะมีเฉพาะบางฤดู เช่น เพราะของป่าเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วจะออกตามฤดูกาล เช่น เห็ด หน่อไม้ หวาย ฝรั่ง คอกไม้กวาด จิ้งหรีด หนอนหน่อไม้ เปลือกไม้ ไม้ไผ่ ผักชนิดต่างๆ ฯลฯ สำหรับเปลือกไม้ที่ใช้ทำสีย้อมและเคลือบสีผ้า ไม้ไผ่และผักชนิดต่างๆ นั้นจะมีอยู่ทุกฤดูกาล ส่วนเห็ด หน่อไม้ หนอนหน่อไม้ จิ้งหรีดจะมีในฤดูฝน โดยเฉพาะ เห็ดและหน่อไม้ ชาวเขาสามารถหารับประทานได้ทุกวัน หน่อไม้นับว่าเป็นพืชผักที่มีความสำคัญมาก ชาวเขาแต่ละครอบครัวสามารถหาหน่อไม้ได้หลายละมากๆ เป็นกระสอบ เพราะป่าในบริเวณหมู่บ้านล้วนแต่เป็นป่าไผ่ทั้งสิ้น หน่อไม้เมื่อเก็บได้ทีละมากๆ ชาวเขาก็นำมาทำเป็น หน่อไม้คอง หน่อไม้แห้ง เก็บไว้รับประทานได้ตลอดปี ส่วนหวาย คอกไม้กวาด ก็จะออกในฤดูแล้งซึ่งชาวเขาจะเก็บมาไว้ขาย ฝรั่งและน้ำฝรั่ง จะมีในฤดูร้อน ฝรั่ง ฝรั่งและน้ำฝรั่งที่เก็บได้มาขาย ชาวเขาจะเก็บไว้รับประทาน ไม่นำมาขาย

๓. อุตสาหกรรมในครัวเรือน อุตสาหกรรมในครัวเรือนของชาวเขาที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ได้แก่ การทำหัตถกรรมบนลายผ้า (การปักคอก) การตีเหล็กและทำเงิน ซึ่ง เป็น เครื่องประดับ

การตีเหล็กและทำเงินเพื่อเป็นเครื่องประดับ ตลอดจนการทำเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ภายในครัวเรือน และเครื่องมือที่ใช้ในการเกษตร ในหมู่บ้านเขามียุเพียงครอบครัวเดียวแต่ชาวเขาที่มีความสามารถทำงานเงินได้ก็มีอยู่อีกหลายครอบครัว แต่ก็มีได้รับทำเพราะมีงานอย่างอื่นที่จะต้องทำ ผู้ที่รับจ้างทำในหมู่บ้านนอกจากจะรับจ้างทำแล้ว ยังมีมารับซ่อมแซมสิ่งต่างๆ เหล่านี้ด้วย เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนและในการเกษตรที่สำคัญได้แก่ มีด ปักทำไร่ของชาวเขาจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากมีดของชาวพื้นราบคือ ที่ปลายมีดจะมีตะของงาเข้ามา และเมื่อชาวพื้นราบผลิตมีดซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับมีดที่ชาวเขานิยมใช้ เขาก็จะซื้อมีดของชาวพื้นราบขึ้นไปใช้แม้ว่าคุณภาพของมีดไม้จะดีกว่า แต่ก็มีราคาสูงกว่ามีดที่ช่างเหล็กในหมู่บ้านตั้งขึ้น เมื่อชาวเขาในหมู่บ้านไม่นิยมใช้มีดที่ช่างเหล็กตั้งขึ้น ฉะนั้นช่างเหล็กในหมู่บ้านจึงไม่มีมีดขาย แต่เขาจะรับจ้างตีเหล็กที่ชาวเขาซื้อมาจากไหนดี ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรอื่นๆ ชาวเขาส่วนใหญ่มักจะซื้อจากชาวพื้นราบขึ้นมาใช้ เพราะมีราคาถูกกว่า และมีให้เลือกซื้อได้มากมาย ส่วนเครื่องเงิน

และเครื่องประดับต่างๆที่ทำในหมู่บ้านนั้น เขาจะทำก็เฉพาะเมื่อมีผู้นำเงินแท่งมาจ้างให้
 ทำเป็นเครื่องประดับชนิดต่างๆ เช่น ต่างหู กำไลข้อมือ ห่วงคอ หรือทำเป็นเงินเส้นเล็กๆ
 ไว้สำหรับประดับตามเสื้อผ้า ถ้าไม่มีผู้นำเงินมาจ้างทำ เขาก็จะไม่ทำออกขาย เมื่อชาวเขา
 ต้องการเครื่องประดับชนิดต่างๆเหล่านี้ ถ้าเขาไม่นำเงินแท่งไปจ้างทำ เขาก็จะลงไปซื้อ
 ยังร้านชาวเขาที่ตั้งขายเครื่องประดับตลอดจนสินค้าต่างๆ ของชาวเขาเผ่าต่างๆที่พบราย
 โดยร้านขายของร้านนี้จะรับซื้อผลผลิตทางหัตถกรรมของชาวเขาทุกๆเผ่า ไว้เพื่อขายต่อไป
 กับชาวเขาด้วยกันเองหรือสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสินค้าเหล่านี้ที่อำเภอแม่จัน

นอกจากงานต่างๆเหล่านี้แล้วยังมีการทำหัตถกรรมอื่นๆอีก เช่น การปักดอกไม้
 และลวดลายบนผ้า การเย็บปักถักร้อยเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้า หมวก กระเป๋า ยาม
 กลอง น้ำเต้า ฯลฯ การทำงานต่างๆเหล่านี้ล้วนแต่เป็นหญิงเขาทั้งสิ้น การปักดอกไม้และ
 ลวดลายของชาวเขาต่างเป็นที่ชื่นชอบ มีความสวยงาม ประณีตและเป็นที่ต้องการของ
 นักท่องเที่ยว ลายปักดอกไม้ทำกันในหมู่บ้านเขาป่าเคอมีอยู่หลายลายด้วยกัน เช่น ลายหูเสื้อ
 ลายตาเสื้อ ลายเล็บเสื้อ ลายคิ้วเสื้อ ลายฟันเลื่อย ลายแมลงมุม ลายชะนี ลาย
 ดอกพริก ลายมือแมว ลายลูกวาน ลายหนังเสื้อ ฯลฯ แต่การปักแต่ละลายแต่ละดอกของ
 ชาวเขาต้องใช้เวลานาน ฉะนั้นการหัตถกรรมประเภทนี้จึงมีราคาสูงมาก เพราะต้องใช้
 เวลานานและมีการนำเอาเงินหรือเหรียญเงินมาประดับไว้ตามเสื้อผ้า

ในหมู่บ้านเขาแม่วางจะมีการทำหัตถกรรมที่เกี่ยวกับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มประจำเผ่า
 แต่ชาวเขาในหมู่บ้านก็ไม่มีทำกันเลย ฉะนั้นการทำหัตถกรรมทางด้านนี้จึงต้องไปซื้อ
 ชาวเขา ฝ่ายและไหมจากอำเภอแม่จัน แล้วนำมาเย็บเย็บ ค่ายเป็ลือกไม้เพื่อป้องกัน
 ไม้ให้สีตก ผาชนิดที่ชาวเขาและชาวเขาเผ่าอื่นๆใช้กันนั้นมีราคาสูงพอสมควรเพราะเป็น
 ผาของชาวเขาเผ่าเงี้ยวในพม่าที่ออกมาขาย และมีขนาดโดยเฉพาะเป็นพับๆ คือพับหนึ่ง
 ยาวประมาณ ๔ วา กว้างตลอดเส้นๆ ถ้าเป็นผาดีค่าจะมีราคาพับละ ๑๒๐ บาท แต่ถ้าเป็น
 ผาดีขาวราคาพับละ ๓๔ บาท ที่ราคาผาดังสองชนิดนี้มีราคาต่างกันมากก็เพราะ สีของผา
 ที่เขาใช้ย้อมเป็นสีชนิดนี้จะมีราคาแพง ส่วนผาที่ซื้อมานั้นเขาก็จะนำไปย้อมสี ให้เป็นสี
 ต่างๆตามต้องการแล้วนำไปย้อมทำเป็นค้าย ค้ายเครื่องมือที่คล้ายๆกัน ลูกข่าง จนกลายเป็น

ค้ายที่เห็นิว เพื่อใช้ปักกลดคล้ายต่างๆ แต่ถากการปักทองใช้ค้ายสีแปลกๆ บางครั้งชาวเขาก็กะซื้อค้ายสำเร็จมาปักกลดโดยไม่ทองซื้อฝายมายอมสี ซึ่งสะดวกมากกว่า หลังจากนั้นชาวเขาก็กะทำการตัดเย็บควยมือแล้วปักกลดคล้าย โดยใช้เวลาวางจากงานแม่เพียงเล็กน้อย คั้งนั้นงานปักกลดของชาวเขากิจทำไคลาชามาก เพราะทองอาศัยทำในเวลาวางจากงานบ้านและงานที่ไร ในตอนกลางวันเท่านั้น ในปัจจุบันนี้ชาวเขากะในหมู่บ้านนอกจากจะทำการเย็บปักถักร้อยไว้เพื่อบุหงนภายในครอบครัวแล้ว บางครอบครัวยังทำไว้เพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาเที่ยวในหมู่บ้านอีกควย สินค้าประเภทเสื้อผ้าเครื่องนุงนวมต่างๆเหล่านี้ของชาวเขากะ เพิ่งจะมีการทำขายกันเมื่อ ๕-๖ ปีมานี้เอง

ตารางที่ ๓

ตารางแสดงสินค้าและราคาของงานฝีมือที่ชาวเขากะทำขาย ในหมู่บ้าน

ชนิดของงาน ฝีมือ	ราคาฝืนละ
กางเกงของผู้หญิง	๒๐๐-๔๐๐ บาท
กางเกงของผู้ชาย	๔๐-๕๐ บาท
เสื้อผู้หญิง	๑๐๐-๑๘๐ บาท
เสื้อผู้ชาย	๒๕๐-๔๐๐ บาท
ผ้าพันศีรษะผู้หญิง	๑๒๐-๑๕๐ บาท
ผ้าพันเอวผู้หญิง	๒๘๐-๓๐๐ บาท
ถุงยวม	๔๕-๕๐ บาท
หมวกเด็ก	๕๐-๘๐ บาท
กลอง	๑๕๐ บาท

๔. หมอมือ การเป็นหมอมือในหมู่บ้านเขากะเค็ดถือไควากะเป็นอาชีพชนิดหนึ่ง เพราะการไปทำมือหรือทำพิธีการต่างๆทางศาสนา หมอมือจะทองได้รับคัจางหรือคาคอบแทนที่เป็นเงินหรือฝืน การเป็นหมอมือในหมู่บ้านชาวเขากะมีใช้เป็นงานบริการสังคม แต่เป็นงานที่มีรายได้ ชาวเขากะในหมู่บ้านผู้ใดทองการจะหารายได้พิเศษจากการเป็นหมอมือ เขากะทองพยายามเรียนหนังสือจีน เพื่อที่จะไคสามารถอ่านและเขียนภาษาจีนไค เมื่อสามารถ

อ่านภาษาจีนได้ เขาก็สามารถที่จะอ่านหนังสือคัมภีร์ต่างๆที่เกี่ยวกับการทำผี การประกอบพิธีต่างๆที่มีจดบันทึกไว้ เมื่ออ่านและท่องจนขึ้นใจแล้ว เขาก็จะออกมาขอรับการฝึกฝนและขออนุญาตจากหมอดูเฒ่า เมื่อหมอดูผู้ฝึกฝนให้เห็นว่าเขามีความสามารถที่จะทำพิธีต่างๆได้บ้างแล้ว ก็ขออนุญาตให้เขาเป็นหมอดูได้ หมอดูในหมู่บ้านเฒ่าเคี่ยมมีอยู่ ๕ คน และมีอีก ๒ คนที่กำลังรับการฝึก การทำผีแต่ละครั้ง หมอดูจะได้รับเงินค่าจ้างที่มากพอสมควรกล่าวคือถ้าทำพิธีเล็กๆ เช่น พิธีเรียกขวัญ หมอดูก็จะได้รับค่าจ้างประมาณครั้งละ ๕-๑๕ บาท แต่การทำพิธีใหญ่ๆหมอดูก็จะได้รับเงินค่าจ้างมากขึ้น เช่น ทำพิธีในวันปีใหม่ หรือมีคนตายหมอดูก็จะได้รับค่าจ้างประมาณ ๕๐-๑๐๐ บาท รายได้ของหมอดูจากการทำผีในหมู่บ้านเฉพาะการเรียกขวัญซึ่งเป็นพิธีเล็กๆ ในบางวันเขาอาจจะได้ค่าจ้างจากครอบครัวต่างๆถึงวันละ ๓๐-๔๐ บาท แต่การทำพิธีอื่นที่สำคัญเขาก็ได้มากกว่านี้ แม้ว่าอาชีพหมอดูจะเป็นอาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างดี แต่การเป็นหมอดูก็มีเรื่องยุ่งยากเพราะก่อนที่จะเป็นได้จะต้องเรียนอ่านและเขียนภาษาจีนให้ได้ ต้องหมั่นหัดฝึกฝนการทำผี เมื่อเป็นหมอดูเฒ่าตามีผู้เรียกไปทำผีก็ต้องไป ซึ่งในบางครั้งอาจจะต้องเสียเวลาการทำงานในไร่ไป ฉะนั้นเขาเข้าสวนใหญ่จึงไม่นิยมที่จะมีอาชีพนี้

๕. การรับจ้าง การมีอาชีพรับจ้างมีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านเขา เพราะถ้าเขาครอบครัวใดที่มีฐานะค่อนข้างยากจน เมื่อมีเวลาว่างเขาก็มักจะไปรับจ้างชาวเขาคอยกันทำงาน นอกจากจะมีชาวเขาไปรับจ้างทำงานในเวลาว่างแล้ว ในหมู่บ้านยังมีครอบครัวที่มีอาชีพรับจ้างทำงานโดยเฉพาะอีก ๓ ครอบครัว เป็นครอบครัวชาวเขา ๑ ครอบครัว ครอบครัวชาวอีโก ๑ ครอบครัว ครอบครัวชาวจีนฮ่ออีก ๑ ครอบครัว งานที่รับจ้างทำกันมี งานตัดต้นไม้ ตีไม้ ตัดไม้ ทำรั้ว ช่วยสร้างบ้าน ทำนา ทำไร่ กรีดยีนเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ฯลฯ รายได้จากการทำงานเหล่านี้เขาจะได้ค่าจ้างวันละ ๑๒-๑๕ บาท เมื่อได้เงินมาแล้วเขาก็จะนำเงินจำนวนนั้นมาซื้อ ข้าว และอาหารอื่นๆ

วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวของชาวเขาในค่านเศรษฐกิจ

การกล่าวถึงการปรับตัวของชาวเขาในเรื่องเศรษฐกิจนี้ ผู้ศึกษาจะขอแยกกล่าวออกไปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการถือครองที่ดิน การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำกรเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การค้าขายแลกเปลี่ยนและอาชีพอื่น ๆ

๑. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการถือครองที่ดิน การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการถือครองที่ดินของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้น สิ่งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดก็คือ จำนวนของที่ดินในแต่ละครอบครัวถือครองได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ก็ในปีแรก ๆ ของการอพยพ ชาวเขาในหมู่บ้านต่างก็ค่อย ๆ ทำการบุกเบิกหักร้างดงพง โคนดงป่าไหมที่อยู่ในบริเวณหมู่บ้านไปเรื่อย ๆ เทहतกำลัง แรงงานและความจำเป็นในขณะนั้น เมื่อนานปีเขาจำนวนที่ดินซึ่งล้วนแต่เป็นไร่ เลือนลอยบนภูเขาของแต่ละครอบครัวก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนมีผลทำให้ป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านนั้นหมดไป เมื่อป่าหมดลง ชาวเขาในหมู่บ้านก็มีได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปหาที่ทำกินแห่งใหม่อีก ทั้ง ๆ ที่ป่าไหมที่อยู่ห่างไกลออกไปก็ยังคงมีเหลืออยู่ ชาวเขาในหมู่บ้านได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการกระทำของชาวเขาเอง ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปแล้วนั้น ก็ยังคงเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ชาวเขาได้อยู่บ้าง เช่น เมื่อป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านใดหมดสภาพลง จำนวนพื้นที่ดินแต่ละครอบครัวถือครองต่างก็มีเพิ่มขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดินก็ยังคงมีอยู่ นอกจากนี้ชาวเขายังได้ทำการเพาะปลูกแบบหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนและพักที่ดินผืนเดิมที่เคยมีอยู่ ฯลฯ ซึ่งก็มีผลทำให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อนี้ยังคงสามารถทำมาหากินอยู่บนที่ดินผืนเดิมได้ โดยไม่มีการโยกย้ายไปหาที่ทำกินแห่งใหม่อีก.

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านไม่อพยพโยกย้ายไปหาที่ทำกินในที่แห่งใหม่อีกก็คือ ความพอใจในทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมที่จะทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวพื้นราบ ถึงแม้วาสเหตุส่วนนี้จะเป็นสาเหตุส่วนย่อย ๆ ส่วนหนึ่ง แต่สาเหตุนี้ก็ทำให้เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงตลอดจนความต้องการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ชาวเขาคือ ความต้องการที่จะติดต่อค้าขายกับชาวพื้นราบ เมื่อหมู่บ้านตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม และมีความสะดวกสบายพอสมควรในการติดต่อซื้อขายสินค้าแล้ว ชาวเขาก็ไม่มีความต้องการที่จะย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยอีก เมื่อนำความต้องการในส่วนนี้มาประกอบเข้ากับสภาพการทำมาหาเลี้ยงชีพซึ่งในขณะนั้นก็ยังคงอยู่ในสภาพที่พอสมควร ไม่ถึงกับเกิดการขาดแคลนอย่างหนัก เช่นในปัจจุบันนี้ ก็เป็นเหตุผลอย่างเพียงพอที่จะทำให้ชาวเขาไม่อพยพเคลื่อนย้ายไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ต่อไป ซึ่งเราอาจจะถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้เป็นขั้นแรกของความพยายามที่จะปรับตัวของชาวเขาในเรื่องการทำมาหากินและการถือครองที่ดินเมื่อป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านโคหมกลง.

แม้ว่าชาวเขาจะได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการเพาะปลูก โดยหันมาทำการเพาะปลูกแบบหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนที่ดินและพืชที่ทำการเพาะปลูกแล้วก็ตาม แต่เมื่อหลังจากที่ป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านโคหมกลงประมาณ ๓-๔ ปี วิถีของการขาดแคลนก็เริ่มปรากฏขึ้นกับครอบครัวในหมู่บ้าน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวเป็นจำนวนมาก และในครอบครัวที่มีที่ดินทำกินอยู่เพียงเล็กน้อย เมื่อมีการขาดแคลนเกิดขึ้นโดยเฉพาะการขาดแคลนข้าวซึ่งเป็นพืชหลักที่สำคัญที่สุดของชาวเขา การปรับตัวซึ่งเราอาจจะถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดในเรื่องการเพาะปลูกและการถือครองที่ดินของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อก็ได้เกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ก็มีผลอย่างสำคัญยิ่งต่อความคงอยู่ของหมู่บ้าน และความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของชาวเขา การเปลี่ยนแปลงนี้ได้แก่.

๒. การที่ชาวเขาในหมู่บ้าน ๒ ครอบครัวเป็นผู้ที่มีฐานะดีในหมู่บ้าน ได้ลงทุนลงแรงทำการปรับปรุงพื้นที่ราบที่มีอยู่ในบริเวณใด ของตน เพื่อทำเป็นพื้นที่นาถาวร เช่นเดียวกับชาวพื้นราบ การยอมรับและนำเอาวิถีการเพาะปลูกแบบชาวพื้นราบมาใช้เช่นนี้จึงเป็นการรับและเลียนแบบ วัฒนธรรมการเพาะปลูกจากสังคมภายนอกซึ่งหมายถึงสังคมของชาวไทยพื้นราบ เขามาสู่สังคมของตนเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ นอกจากจะมีสาเหตุมาจากการขาดแคลน ซึ่งเป็นสาเหตุที่คั่นอยู่ภายในแล้ว ยังมีสาเหตุหรือปัจจัยภายนอกซึ่งมีผลอย่างสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชาวเขา ๒ ครอบครัวนั้นทำการปรับปรุงพื้นที่ราบที่อยู่ในบริเวณใด ของตนเพื่อทำเป็นพื้นที่นาถาวร ปัจจัยนี้ได้แก่การเห็นตัวอย่างการทำนา

ชาวพื้นราบ การได้รับคำแนะนำและสนับสนุนจากชาวพื้นราบด้วยความจริงใจและหวังดีฉันท์เพื่อนบ้าน เมื่อนำเหตุผลปัจจัยทั้ง ๒ อย่างนี้มาประกอบเข้ากับสภาวะความจำเป็นในการดำเนินชีวิต ประโยชน์ที่จะได้รับจากการเปลี่ยนแปลงและนิสัยของชาวเขาซึ่งมีความขยันขันแข็ง และกระตือรือร้นที่จะทำการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นแล้ว การปรับปรุงวิถีการเพาะปลูกจึงเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชาวเขาอย่างกว้างขวาง หัวหน้าครัวเรือนทั้ง ๒ ครัวเรือนซึ่งเป็นผู้นำเริ่มปรับปรุงที่พื้นราบให้เป็นที่นาอันจึงได้ชื่อว่า เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำการเกษตรแบบใหม่มาสู่ชาวเขาในหมู่บ้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรแบบใหม่ได้มีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงชนิดของการถือครองที่ดินในหมู่บ้านเขาเผ่าเคออย่างสำคัญ กล่าวคือก่อนหน้าที่จะมีการปรับปรุงพื้นที่ราบให้เป็นพื้นที่นาชนิดของที่ดินที่ชาวเขาในหมู่บ้านทุก ๆ ครัวเรือนที่ถือครองอยู่นั้นก็ล้วนแต่เป็นไร่ เลื่อนลอยบนภูเขาทั้งสิ้น แต่หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงพื้นที่ราบให้เป็นที่นาแล้ว ชนิดที่ดินที่ชาวเขาถือครองจึงแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิดคือ พื้นที่เป็นไร่ เลื่อนลอยบนภูเขาและที่นาบนพื้นราบ

หลังจากที่ชาวเขาทั้ง ๒ ครัวเรือนได้ประสบผลสำเร็จในการเพาะปลูกบนพื้นที่นาแล้ว ชาวเขาในหมู่บ้านคนอื่น ๆ ก็ได้พยายามทำการปรับปรุงพื้นที่ราบที่มีอยู่ในบริเวณไร ของตนเพื่อทำเป็นที่นาดาวาร ชาวเขาในหมู่บ้านได้เริ่มทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ราบระหว่างภูเขาให้เป็นพื้นที่นา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ คือหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่หมู่บ้านเขาเคอได้ ๑๖ ปี ชาวเขาก็ได้มีการทำนา และถือครองที่ดินที่เป็นที่นา เช่นเดียวกับชาวพื้นราบ ซึ่งการปรับตัวในขั้นนี้ถือได้ว่าเป็นการปรับตัวครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของชาวเขา เพื่อให้การดำเนินชีวิตสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงในชีวิต ในปัจจุบันนี้ชาวเขาในหมู่บ้านเขาเคอมีที่นาถือครองอยู่ถึง ๕๖% หรือ ๒๔ ครัวเรือนรวมจำนวนที่นาทั้งสิ้น ๑๕๐ ไร่ ฉะนั้นเมื่อเฉลี่ยแล้วชาวเขา ๒๔ ครัวเรือนจะถือครองที่นาครัวเรือนละ ๖.๒ ไร่.

นอกจากชนิดของการถือครองที่ดินของชาวเขาในหมู่บ้านเขาเคอจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ความต้องการของชาวเขาในเรื่องการถือครองที่ดินยังคงเปลี่ยนแปลงไปอีกควยกล่าวคือชาวเขาในหมู่บ้านทั้งผู้ที่ไม่มีนาและผู้ที่มีนาต่างก็มีความต้องการที่จะมีที่นาและมีที่นาเพิ่มขึ้นด้วย

กันทั้งสิ้น จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวเขาทั้งหมดมีความต้องการที่นามากกว่าที่ไร เลื่อนลอยบนภูเขา ความต้องการมีที่นาในหมู่บ้านเขาผาเคื่อได้เริ่มเกิดขึ้นหลังจากที่ชาวเขา ๒ ครัวเรือนนั้นได้ประสบผลสำเร็จในการปรับปรุงพื้นที่ไร่ที่เป็นที่นา และการทำนาบนพื้นที่ราบ เมื่อการเปลี่ยนแปลงประสบผลสำเร็จความต้องการที่จะมีที่นาก็เพิ่มขึ้น ๆ เรื่อย ๆ และยิ่งในระยะเวลาต่อมาพื้นที่ดินที่เป็นไรเลื่อนลอยได้เสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลง ผลผลิตที่ได้รับลดน้อยลงการฟื้นไร่เพิ่มความยากลำบากมากขึ้นเนื่องจากปัญหาหยาตาคาและหยาเลา ประกอบกับการได้เห็นตัวอย่างเปรียบเทียบผลผลิตของชาวไร่และชาวนา การลงแรง เนื้อที่เพาะปลูกกล้าแล้วยิ่งทำให้ชาวเขาผู้ที่ยังไม่มีที่นาพยายามแสวงหาและปรับปรุงพื้นที่ไร่ในเขตไรของตนเพื่อทำเป็นที่นา ผู้ที่มีที่นาอยู่มากแล้วก็ยังต้องการพื้นที่นาเพิ่มไวเพื่อแบ่งปันให้ลูกหลาน ส่วนผู้ที่มีที่นาเพียงเล็กน้อยก็พยายามที่จะแสวงหาเพิ่มขึ้นอีก และสำหรับผู้ที่ไม่มีที่นาเลยนั้นก็มีความต้องการที่นามากขึ้นกว่าปกติ ความต้องการมีที่นา ผู้ศึกษาเห็นว่าความต้องการส่วนนี้ส่วนหนึ่งเป็นความต้องการที่จะมีที่นาเพื่อตนจะได้ปลูกข้าวได้ผลสม่ำเสมอพอบริโภคไปตลอดปี แต่ความต้องการอีกส่วนหนึ่งเป็นความต้องการความมั่นคงในชีวิต เพราะการมีนาจะทำให้ชาวเขารู้สึกว่าชีวิตของตนและครอบครัวมีความมั่นคงพอสมควรและมั่นคงกว่าผู้ที่ไม่มีที่นาเลย ส่วนผู้ที่ไม่มีที่นาเลยนั้น แมวครอบครัวของตนจะสามารถปลูกข้าวได้พอบริโภคไปตลอดปี แต่เขาก็ยังมีความไม่พอใจและมีความไม่แน่นอนในกรรขายดินเพราะเขามีความรู้ดีกว่าตนเองไม่มีความมั่นคงในชีวิต แมวปีนี้เขาจะสามารถปลูกข้าวได้พอบริโภคตลอดปี แต่ที่นาเขาอาจจะปลูกข้าวได้ไม่พอบริโภคเพราะความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดินลดลง มีผลทำให้ผลผลิตลดลง ส่วนผู้ที่มีที่นา นั้นถึงแม้ว่าเขาจะปลูกข้าวได้ไม่พอบริโภคไปตลอดปี แต่เขาก็ไม่รู้สึกเดือดร้อนมากนัก เมื่อนำบุคคลทั้ง ๒ ประเภทนี้มาเปรียบเทียบกันแล้วจะชี้ให้เราเห็นว่า การมีที่นาได้กลายเป็นเสมือนกับสัญลักษณ์ของความมั่นคงอันหนึ่งในชีวิต และความรู้สึกต้องการความมั่นคงในลักษณะเช่นนี้ก็มีความต้องการที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่เช่นเดียวกัน.

๓. การอพยพย้ายถิ่น สำหรับชาวเขาที่อพยพย้ายถิ่นออกจากหมู่บ้านเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้นถือได้ว่าเป็นชาวเขากลุ่มแรกที่ได้อพยพออกจากหมู่บ้านผาเคื่อ

เพราะหลังจากที่ได้มีการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นนั้น ไม่เคยปรากฏว่ามีชาวเขาได้อพยพออกจากหมู่บ้านเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เช่นนี้มาก่อนเลย ฉะนั้น การอพยพย้ายถิ่นออกจากหมู่บ้านเป็นกลุ่มเช่นนี้จึงถือได้ว่าเป็นเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในสังคมหมู่บ้าน สาเหตุสำคัญของการอพยพเกิดขึ้นจากการขาดแคลนที่ดินทำกิน ทั้งนี้เพราะที่ดินผืนเดิมที่เคยทำกินถูกรบป่าไม้อันที่คนทำกินไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๔ เมื่อที่ดินทำกินถูกเวนคืน ชาวเขาบางครอบครัวที่ได้รับความกระทบกระเทือนก็พยายามที่จะแสวงหาที่ดินทำกินในถิ่นใหม่เช่น ที่บ้านนาบัว บ้านแม่แพง หนองแวน ฯลฯ แต่เนื่องจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ชาวเขาได้ไปทำการเพาะปลูกนี้อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านเดิมมาก ฉะนั้นชาวเขาจึงมิได้มีการอพยพครอบครัวไปอยู่ควยเพราะถึงแม้ว่าเขาจะถูกเวนคืนที่ดินไปแล้ว เขาก็ยังคงเหลือที่ดินบางส่วนที่ในหมู่บ้านผาเคื่ออยู่ การออกไปแสวงหาที่ดินทำกินยังหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลเช่นนี้มีผลทำให้ลักษณะของการถือครองที่ดินของชาวเขาในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การถือครองที่ดินของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อหลังจากปี พ.ศ. ๒๔๑๔ เป็นต้นมานั้นได้มีการถือครองที่ดินอยู่นอกเขตหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้านออกไป ซึ่งเราถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้เป็นอีกขั้นหนึ่งของการปรับตัวในด้าน การเพาะปลูกและการถือครองที่ดินของชาวเขาเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ หลังจากถูกรัฐบาลเก็บเกี่ยวพืชผลแล้วชาวเขาจากหมู่บ้านผาเคื่อกลุ่มที่ไปทำไร่อยู่ที่บ้านแม่แพงได้ถูกไล่ที่ทำกินเพราะชาวเขาเหล่านี้ได้ไปบุกเบิกป่าสงวน ประกอบกับในขณะนั้นชาวเขาได้ข่าวจากวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศเป็นภาษาเขา ชักชวนให้ชาวเขาที่ยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นหลักแหล่งให้อพยพเข้าไปอยู่ที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีที่ดินทำกินว่างเปล่าอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ชาวเขากลุ่มนี้จึงได้ไปติดต่อขออพยพเข้าไปอยู่เพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ในการทำมาหากิน แต่ปรากฏว่าชาวเขาที่อพยพเข้าไปอยู่จะต้องซื้อที่ดินจากผู้ทำการจับจองไว้ก่อนหนึ่งก่อนที่จะทำการหักร้างถางพงเพื่อทำการเพาะปลูก การอพยพย้ายถิ่นของชาวเขาจากหมู่บ้านผาเคื่อกลุ่มนี้เราสามารถพิจารณาในเรื่องของการปรับตัวได้ ๒ ด้านด้วยกันคือ การอพยพจากหมู่บ้านเป็นส่วนหนึ่ง

ของการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว เพราะเมื่อโอกาสในการทำมาหา
เลี้ยงชีพถูกตัดลงเนื่องจากการขาดแคลนที่ดิน เขาก็อพยพย้ายถิ่นไปอยู่ที่แห่งใหม่ที่มีโอกาส
ในการทำมาหาเลี้ยงชีพดีกว่า หรืออีกในแง่หนึ่งการอพยพย้ายถิ่นออกจากหมู่บ้านใดแสดงให้เห็น
ถึงความล้มเหลวในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวเขากลุ่มนี้.

๔. การปรับตัวในเรื่องการทำการเกษตร การปรับตัวของชาวเขาที่หมู่บ้าน

ผาเคื่อในค่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องของการปรับตัวในทางการเกษตร เป็นสำคัญ
ทั้งนี้เพราะการเกษตร เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในสังคมเขา การเปลี่ยนแปลงใน
ทางด้านทางการเกษตร ของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อส่วนมากแล้วจะเกิดขึ้น เนื่องจากการต้องการ
ความมั่นคงในชีวิตซึ่งการเปลี่ยนแปลงในค่านนี้ก็เกิดขึ้นอยู่เสมอและตลอดมามิได้ขาด นับตั้ง
แต่การเริ่มตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านผาเคื่อในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ โดยช่วง
ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ จะมีแตกต่างกันออกไปเป็นระยะ ๆ ไม่ว่าจะ
เป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง วิธีการเพาะปลูก ชนิดของพืชที่ปลูก ผลผลิตที่ได้รับ เครื่องมือ
เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเพาะปลูก การแผ้วถางไร่ ความยากง่ายในการทำางาน รวม
ตลอดถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ กัน การเปลี่ยนแปลงในเรื่อง
ต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นในการ
ดำรงชีวิตหรือการถูกกดดันจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งในบางครั้ง สภาพ
แวดล้อมบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปเพราะ การกระทำของชาวเขาเอง
โดยชาวเขาในหมู่บ้านเป็นผู้กระทำให้เกิดสถานการณ์และความจำเป็นนั้น ๆ ขึ้น โดยความ
รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความเคยชินหรือโดยความจำเป็นในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้การติดต่อ
สัมพันธ์กับคนพื้นราบ การเห็นตัวอย่าง การเลียนแบบ การคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้น ฯลฯ ก็
มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านทางการเกษตร ขึ้นในหมู่บ้านผาเคื่อได้.

๔.๑ การเปลี่ยนแปลงในด้านทางการเพาะปลูก การเปลี่ยนแปลงทางด้าน

ทางการเพาะปลูกของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อในเรื่องของผลผลิต และวิธีการเพาะปลูก ในช่วงระยะ
เวลา ๑๕ ปีแรกหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้นชาวเขาทั้งหมดในหมู่บ้านต่างก็
ทำการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอยอย่างแท้จริงกล่าวคือ ในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเวลาที่น่าใหญ่ที่

มีอยู่ในบริเวณหมู่บ้านยังมีเหลืออยู่อีกเป็นอันมาก การทำการเพาะปลูกของชาวเข่าในขณะ
 นั้นจึงเป็นการทำการเพาะปลูกแบบโค่นถางป่าใหม่ที่ยังไม่มีผู้ใดเคยแตะต้องมาก่อนลงเพื่อทำ
 การเพาะปลูก และจะเพาะปลูกซ้ำที่เดิมไปเรื่อย ๆ จนกว่าผลผลิตที่ได้จะลดน้อยลงแล้ว เข่า
 ก็จะทำการโค่นถางป่าใหม่อีกต่อไปเช่นนี้เรื่อย ๆ โดยไม่ยอมกลับมาทำการเพาะปลูกบนที่เดิม
 ฟื้นเดิมอีก จนกระทั่งป่าใหญ่โค่นหมดลงไป เมื่อป่าใหญ่หมดลง การทำการเพาะปลูกชนิดที่ต้อง
 ตัดโค่นต้นไม้ใหญ่ ๆ ลงเมื่อจะทำการเพาะปลูกก็ต้องยุติลงโดยปริยาย การทำการเพาะปลูก
 ในปีต่อ ๆ ไปได้เปลี่ยนจากการโค่นต้นไม้ใหญ่ ๆ มาเป็นการแผ้วถางป่าหญ้าคา หญ้าเลาเพื่อ
 ทำการเพาะปลูกแทน การเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้นอกจากจะมีผลโดยตรง คือทำให้เกิด
 ความยากลำบากในการแผ้วถางไร่แล้ว ยังมีผลกระทบกระเทือนต่อผลผลิตที่ได้รับในแต่ละปีอีก
 ด้วย เพราะหลังจากที่ป่าใหญ่โค่นหมดลงผลผลิตทางการเกษตรของชาวเข่าแทบทุกชนิดต่างก็ลด
 ลงเรื่อย ๆ จนทำให้เกิดความขาดแคลน ถึงแม้ว่าชาวเข่าจะได้เปลี่ยนแปลงวิธีทำการเพาะ
 ปลูกแบบหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนที่คืนและพืชที่ปลูกอยู่เสมอ รวมทั้งไถพุ่มเทกำลังแรงงานลงไป
 อย่างมากในการเพาะปลูก แต่ผลผลิตที่ได้รับก็ยังคงขาดแคลนและไม่สม่ำเสมอ การเปลี่ยน
 แปลงในส่วนนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเราสามารถสังเกตเห็นได้ชัด กล่าวคือ ผลผลิตที่ได้รับ
 ในแต่ละปีในช่วงระยะ ๑๕๑๓ ปีแรกหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อเป็นครั้งแรก
 นั้น ผลผลิตของชาวเข่าในคานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ข้าว ข้าวโพก ผัก ฯลฯ ต่างให้ผล
 ผลิตอย่างสม่ำเสมอและอุดมสมบูรณ์เหลือกินเหลือใช้ การทำงานก็ไม่ต้องทำงานหนัก ชาวเข่า
 ลงแรงทำงานไปเพียงเล็กน้อยก็มีข้าวพอบริโภคไปตลอดปีทั้งนี้เพราะ พื้นที่ดินยังอุดมสมบูรณ์
 ไม่มีป่าหญ้าคา หญ้าเลาขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นเช่นในปัจจุบัน การดำเนินชีวิตในช่วงระยะนี้ของ
 ชาวเข่าเป็นการดำเนินชีวิตที่ค่อนข้างราบรื่นเพราะปัจจัยและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ต่างอำนวย
 ประโยชน์ให้แก่ชาวเข่าทั้งสิ้น ส่วนในระยะหลังจากนี้ไป ชาวเข่าก็เริ่มเผชิญกับปัญหาหญ้าคา
 หญ้าเลาซึ่งมีขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่งอย่างหนาแน่น การเผชิญกับปัญหานี้มีผลโดยตรงต่อกำลังใจใน
 การทำงานของชาวเข่าเอง ชาวเข่าในหมู่บ้านทุกคนต่างแสดงความท้อแท้ใจในการทำงาน
 ที่ต้องเผชิญกับสภาวะการณเช่นนี้ทุกปี.

สาเหตุที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เปลี่ยนไปเช่นนี้เป็นผลโดยตรงที่เกิดขึ้นจากวิธีการทำการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม และการโค่นทำลายป่าของชาวเขา ทั้งนี้เพราะวิธีการทำการเพาะปลูกเช่นนี้เป็นวิธีการเพาะปลูกที่ใช้ประโยชน์จากที่ดินมากเกินไป ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายและผลเสียหายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของชาวเขาเอง ทั้งนี้เพราะวิธีการเพาะปลูกและทำลายป่าใหม่มีผลกระทบกระเทือนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมต่อ ความชุ่มชื้นของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน อุณหภูมิของอากาศ ปริมาณของฝนรวมทั้งสัตว์ป่าและพืชผักต่าง ๆ ในป่าที่ใช้เป็นอาหาร ฯลฯ จริงอยู่แนวทางการทำการเพาะปลูกในลักษณะแบบเดิมจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชาวเขาอย่างมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ประโยชน์ที่เขาได้รับก็เป็นเพียงประโยชน์ที่ได้รับในระยะเวลานั้น และสิ่งที่สำคัญคือเป็นผลประโยชน์ที่ก่อให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากในอนาคต ซึ่งผลที่ปรากฏออกมาก็คือเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวเขาทุกคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ผลเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนอกจากจะมีผลกระทบกระเทือนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมต่อผลผลิตที่ได้รับในแต่ละปีแล้ว ยังมีผลโดยตรงต่อความยุ่งยากและกังวลใจในการทำงานของชาวเขามากมาย แต่อย่างไรก็ดี แมว่าผลเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นผลเสียหายอย่างกว้างขวางและกระทบกระเทือนต่อการดำรงชีวิตของชาวเขา แต่ชาวเขาก็ได้พยายามที่จะปรับตัวและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว เช่น เมื่อเกิดการขาดแคลนข้าว ชาวเขาก็ได้พยายามขบถเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยการปรับปรุงพื้นที่ราบที่มีอยู่ในบริเวณใด ของตนเพื่อทำเป็นพื้นที่นาและมีการทำนาค่าเช่นเดียวกันกับชาวพื้นราบ มีการปรับปรุงวิธีการทำนาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความถนัดของตนเองการปรับตัวของชาวเขาในลักษณะเช่นนี้ได้ชี้ให้เห็นถึง ลำดับและขั้นของการพัฒนาการของสังคมเขาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะชาวเขาได้มีการปรับตัวเพื่อพยายามเปลี่ยนแปลงและแก้ไขสภาวะความขาดแคลนที่เกิดขึ้นอย่างใดเด้อดี และเป็นการแก้ไขปัญหาที่ทนต่อของปัญหาอย่างถูกต้องและตรงเป้าหมาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ก็มีผลทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านหลายสิบครอบครัวมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตและไม่ต้องกังวลในเรื่องการขาดแคลนอาหารไปได้เป็นระยะเวลาอันนานหรือตลอดไป แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่ายังมีชาวเขามากหลายสิบครัวเรือนเช่นกันที่ไม่สามารถมีพื้นที่นาเป็นของตนเองได้ ทั้งนี้เพราะการขาดแคลนพื้นที่ราบที่จะนำมาปรับปรุงเป็นพื้นที่นา.

ดังนั้นการปรับตัวหรือการแก้ไขปัญหาของชาวเขาในเรื่องนี้จึงถูกจำกัดลงด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเอง ชาวเขาในหมู่บ้านบางครัวเรือนที่ยังไม่มีที่นาเป็นของตนเองก็ไต่พยายามทุกวิถีทางที่จะแสวงหาที่ดินทำกินหรือหาสิ่งอื่น ๆ มาชดเชยกับสิ่งที่ขาดไปเพื่อความดำรงอยู่ของตนเองและครอบครัวเสมอ ชาวเขาที่ไม่มีที่นาหรือปลูกข้าวได้ไม่พอบริโภคเขาก็จะขยายไร่นาของตนเองออกไปอีกเพื่อปลูกฝิ่นให้ได้มากขึ้นและนำเงินที่ขายฝิ่นได้มาซื้อข้าวและสิ่งของอื่น ๆ ที่จำเป็น ฉะนั้นการปลูกฝิ่นในสมัยเมื่อยังไม่เกิดการขาดแคลนกับการปลูกฝิ่นในระยะหลัง ๆ จึงมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะการปลูกฝิ่นในสมัยเมื่อยังไม่เกิดการขาดแคลนนั้น นอกจากขนาดของไร่นาจะมีขนาดเล็กแล้ว เมื่อขายฝิ่นได้ ชาวเขาสวนใหญ่จะเก็บเงินไว้ใช้ในเวลาจำเป็นหรือนำเงินไปซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ตามต้องการนอกจากข้าว แต่เมื่อเกิดการขาดแคลนขึ้นในหมู่บ้าน ชาวเขาสวนใหญ่จะเก็บเงินไว้เพื่อซื้อข้าวให้พอบริโภคไปตลอดปีโดยเขาจะมีความหวังอยู่ที่ฝิ่นซึ่งเป็นพืชชนิดเดียวที่จะนำเงินรายได้ที่เป็นเงินสดมาให้แก่เขา ดังนั้นเขาจึงพยายามขยายไร่นาของตนเองออกไปเรื่อย ๆ เพื่อจะได้นำเงินจากการขายฝิ่นมาซื้อข้าวและเครื่องอุปโภคบริโภคบางชนิดที่จำเป็นในช่วงระยะที่เกิดการขาดแคลนช่วงนี้คือระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๑๐ ฝิ่นนับได้ว่าเป็นพืชที่มีบทบาทและมีความสำคัญมากเพราะมันเป็นพืชชนิดเดียวที่จะนำเงินรายได้ที่เป็นเงินสดมาให้แก่เขาเขาในขณะนั้น ฉะนั้นการขาดแคลนข้าวนอกจากจะมีผลทั้งโดยตรงและทางอ้อมต่อการปรับตัวของชาวเขาในเรื่องการทำกรเพาะปลูกแล้วยังมีผลต่อบทบาทและจำนวนของไร่นาอีกด้วย.

ในบางครั้งหรือในบางครอบครัวหรือชาวเขาสวนใหญ่ในหมู่บ้านต่างก็มีรายได้จากการปลูกฝิ่นไม่มากนักโดยเฉพาะครอบครัวที่มีผู้สูบฝิ่นหรือในปีที่ราคาฝิ่นตกต่ำ ฉะนั้นรายได้จากการปลูกฝิ่นแต่เพียงอย่างเดียวจึงอาจจะไม่พอที่จะนำมาซื้อข้าวและใช้จ่ายภายในครอบครัว แต่การปลูกฝิ่นในขณะนั้นก็เพียงส่วนหนึ่งและส่วนเดียวของการหารายได้เพื่อช่วยเหลือหรือช่วยพยุงสภาวะความขาดแคลนที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดระยะเวลา ๔๕ ปี จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ชาวเขาในหมู่บ้านผาเคือกก็ได้รับทราบข่าวจากชาวเขาที่อยู่บนหนองแวน

ซึ่งชาวเขานั่นได้ทำการปลูกถั่วเหลืองขายได้เงินกันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในปีต่อมาชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องจึงได้ทำการปลูกถั่วเหลืองไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ เพื่อนำเมล็ดพันธุ์ไปปลูกในปีต่อไป การปลูกถั่วเหลืองของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องนี้มีใจ เป็นการนำพืชชนิดใหม่ที่เขาไม่เคยรู้จักเขามาปลูก ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องทางเคยมีประสบการณ์ในการปลูกถั่วเหลืองมาแล้วทั้งสิ้น ตั้งแต่ครั้งอยู่เมืองลาวและที่เมืองไทย แต่ส่วนใหญ่เขาจะปลูกกันเพียงเล็กน้อย เพื่อทำอาหารหรือเลี้ยงมาเท่านั้น ไม่มีการปลูกถั่วเหลืองไว้ขาย.

ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้จึงเกิดขึ้นเนื่องจากการติดต่อด้านสัมพันธ์กับบุคคลที่อยู่ภายนอกสังคมของตน ทำให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องได้รู้ข่าวจากภายนอก นอกจากนั้นความจำเป็นในการดำรงชีวิต การเห็นตัวอย่างและการมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องจึงได้ทำการปลูกถั่วเหลืองขายบ้าง ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องได้มีการปลูกถั่วเหลืองขายกันอยู่เป็นประจำเป็นต้นมาเมื่อประมาณ ๓-๔ ปีนี้เอง.

ถั่วเหลืองเป็นพืชที่นำเงินมาให้แก่ชาวเขาได้มากไม่แพ้เงิน และยิ่งในปีต่อ ๆ มาชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องมีรายได้จากการปลูกถั่วเหลืองขายได้มากกว่าการปลูกฝิ่นมากนัก รายได้จากการขายถั่วเหลืองรวมทั้งการปลูกถั่วเหลืองสลับกับการปลูกข้าวและข้าวโพด มีผลทำให้สภาวะความขาดแคลนในหมู่บ้านบรรเทาเบาบางลง และในบางครอบครัวก็มีฐานะดีขึ้นเพราะนอกจากการปลูกถั่วเหลืองขายจะได้เงินแล้ว การปลูกถั่วเหลืองสลับและหมุนเวียนกับการปลูกข้าวและข้าวโพดก็ให้ผลทำให้ผลผลิตของพืชทั้งสองชนิดนี้ได้ผลดีขึ้น ฉะนั้นการปลูกถั่วเหลืองของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่องจึงได้ประโยชน์กับชาวเขาอย่างมากมายทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ในปัจจุบันนี้นับได้ว่าถั่วเหลืองเป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญมากและขึ้นบาแทนที่ ความสำคัญของฝิ่น ทั้งนี้เพราะนอกจากถั่วเหลืองจะเป็นพืชที่ปลูกได้โดยไม่ต้องใช้คอกหมูแล้วถั่วเหลืองยังเป็นพืชที่งาย มีราคาดี และนำเงินรายได้เข้ามาอย่างมากมายมาให้แก่ชาวเขา ชาวเขาในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้อาศัยเงินรายได้จากการขายถั่วเหลืองเลี้ยงครอบครัวของตนตลอดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การปลูกถั่วเหลืองขายของชาวเขาก็คือว่าเป็นการใหม่และก้าวสำคัญอีกก้าวหนึ่งของการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างได้ผลคือหลังจากที่ได้ประสบผลสำเร็จในการทำนาคำมาแล้ว การปลูกถั่วเหลืองและรายได้จากการปลูกถั่วเหลืองนับได้ว่าเป็นหลักสำคัญและเป็นปัจจัยในทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขา.

ถึงแม้ว่าชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อจะมีรายได้จากการปลูกถั่วเหลืองขายอีกทางหนึ่งแล้วก็ตาม แต่เขาก็ยังคงปลูกฝิ่นกันอยู่ทุก ๆ ปีมิได้ขาดเพราะนอกจากฝิ่นจะเป็นพืชที่มีส่วนช่วยให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเขาคีดีขึ้นแล้ว การปลูกฝิ่นยังช่วยพยุงสภาวะความขาดแคลนของครอบครัวชาวเขาได้อีกส่วนหนึ่งด้วยกล่าวคือ ถ้าครอบครัวใดที่ไม่มีผู้สูบฝิ่น เมื่อปลูกฝิ่นได้แล้ว เขาก็จะนำฝิ่นมาขายแล้วเก็บเงินไว้ใช้จ่ายในเวลาจำเป็น ส่วนครอบครัวที่มีผู้สูบฝิ่นเมื่อปลูกฝิ่นได้แล้ว เขาก็จะเก็บฝิ่นไว้สูบเอง เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเงินเป็นจำนวนมากไปซื้อฝิ่นมาสูบ.

เนื่องจากฝิ่นยังมีส่วนช่วยเหลือและให้ประโยชน์อย่างมากมายแก่ชาวเขาคือตลอดมา ฉะนั้นถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายห้ามการปลูกฝิ่นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมา ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อก็มีโคเลิกการปลูกฝิ่น เพราะนอกจากฝิ่นจะเป็นพืชที่ทำเงินรายได้ให้แก่ชาวเขาแล้ว ฝิ่นยังเป็นพืชที่ชาวเขาเคยปลูกกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนกระทั่งการปลูกฝิ่นได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรการทำงานในรอบปีของชาวเขา เหมือนกับการปลูกข้าวและข้าวโพด นอกจากนี้ฤดูกาลปลูกฝิ่นก็เป็นช่วงระยะเวลาที่เสร็จจากการเก็บเกี่ยวข้าว เขายังว่างเริ่บร่อยแล้ว เมื่อเก็บข้าวเริ่บร่อยแล้วก็ไปปลูกฝิ่น ฉะนั้นการไปปลูกฝิ่นจึงเป็นเสมือนกับการใช้เวลาว่างที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว เพราะถ้าเขาไม่ไปปลูกฝิ่น เขาก็จะว่างงานไม่มีงานทำ ชาวเขาผู้ใดหรือครอบครัวใดที่ไม่ไปปลูกฝิ่น เขาก็จะถูกเพื่อนบ้านมองว่าเป็นคนเกียจคร้านเพราะอยู่บ้านเฉย ๆ ครอบครัวชาวเขาที่มีฐานะดีและขยันขันแข็ง เขาจะไปปลูกฝิ่นกันทุก ๆ ครอบครัว แม้ว่าไรฝิ่นของหมู่บ้านจะถูกย้ายทางออกไปจากหมู่บ้านเพื่อให้พ้นจากสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐบาล แต่ชาวเขาก็ยังคงไปปลูกฝิ่นกันทุก ๆ ปีไม่เคยขาด นโยบายเลิกการปลูกฝิ่นของรัฐบาลมีผลเพียงทำให้ชาวเขาต้องย้ายไรฝิ่นของตนออกไปอยู่ในที่ทุรกันดารห่างไกลจากหมู่บ้านเพื่อป้องกันการถูกลงโทษเท่านั้น ความยากลำบากในการปลูกฝิ่นและนโยบายของรัฐบาลมิได้มีผลโดยตรงที่จะทำให้ชาวเขาหยุดยั้งการปลูกฝิ่นลงได้เพราะการปลูก

ดินยังคงให้ประโยชน์แก่ชาวเขาอยู่ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายการเลิกปลูกฝิ่นและความยากลำบากในการไปปลูกฝิ่นก็มีผลกระทบกระเทือนต่อจำนวนของไร่ฝิ่นและฝิ่นที่ผลิตได้ในแต่ละปี แมว่าผลกระทบกระเทือนนี้จะเป็นผลเพียงเล็กน้อยในปัจจุบัน แต่ในอนาคตปริมาณการผลิตฝิ่นของชาวเขาที่หมู่บ้านอาจจะลดน้อยลงเรื่อย ๆ ถ้าชาวเขาในหมู่บ้านมีรายได้จากการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ได้เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะถั่วเหลืองครั้งที่สองได้แล้ว ครอบครัวชาวเขาที่ไม่มีฝิ่นปลูกก็อาจจะค่อย ๆ เลิกการปลูกฝิ่นแล้วหันมาปลูกถั่วเหลืองครั้งที่สองแทน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะชักจูงให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อเลิกการปลูกฝิ่นแล้วหันมาปลูกถั่วเหลืองแทนนั้นก็มิใช่เรื่องยากนักถ้ามีผู้นำทำเป็นตัวอย่าง.

สิ่งที่น่าสนใจอีกสิ่งหนึ่งในเรื่องการปลูกฝิ่นนั้นก็คือ การปลูกฝิ่นมีค่าใช้จ่ายเพราะปลูกโดยใช้วิธีหวานเมล็ด เมื่อหวานเมล็ดแล้วก็ไปอันเสร็จสิ้นในเรื่องของการปลูกการไปดูแลหรือการเอาหญ้าออกจากไร่ฝิ่นก็มีค่าใช้จ่ายลำบากเพราะชาวเขาจะไปเอาหญ้าในไร่ฝิ่นเพียงเคื่อนละ ๑ ครั้งเท่านั้น แ่งานที่หนักที่สุดในเรื่องการปลูกฝิ่นก็คือ การแผ้วไร่เตรียมที่ไว้ปลูกฝิ่นและการกรีดยางซึ่งงานทั้งสองงานนี้ชาวเขาก็กทำกันในเวลาว่างคือช่วงระยะเวลาที่จะต้องกรีดยางนั้นเป็นเวลาที่เขาไม่มีงานอื่นใดทำ ฉะนั้นรายได้ที่รัฐบาลยังไม่สามารถหาที่ช้อนใ้มาแนะนำให้ชาวเขาปลูกกันในช่วงระยะเวลาที่มีการปลูกฝิ่นและกรีดยางได้แล้ว นโยบายการเลิกปลูกฝิ่นของรัฐบาลก็ดูจะไร้ผลในระยะเวลาอันใกล้แต่อย่างไรก็ดี การส่งเสริมให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อทำการปลูกถั่วเหลืองครั้งที่สองก็เป็นไปได้ และทั้งนี้ยังมีผลให้ชาวเขาในหมู่บ้านผาเคื่อเลิกการปลูกฝิ่นในระยะเวลาอันใกล้เพราะนอกจากถั่วเหลืองจะเป็นพืชที่ชาวเขาปลูกกันอยู่ทุกปีแล้ว การขายถั่วเหลืองในงวดที่ ๒ ก็จะมีผลทำให้ราคาของถั่วเหลืองสูงขึ้นอีกได้ ผู้ศึกษามีความเชื่อแน่ว่ารายได้จากการขายถั่วเหลืองครั้งที่ ๒ จะคงได้มากกว่ารายได้จากการขายฝิ่น แต่สิ่งที่พึงระวังในเรื่องการปลูกถั่วเหลืองครั้งที่ ๒ นั้นก็คือการปลูกถั่วเหลืองครั้งที่ ๒ ถ้าจะให้ได้ผลดีแล้วควรจะต้องทำการปลูกให้เสร็จก่อนที่ฤดูฝนจะสิ้นสุดลง.

๔.๒ อุปสรรคทั่วไปในการผลิตการเกษตร การเปลี่ยนแปลงในด้านการเกษตรอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงต่อไป เพื่อให้เห็นถึงการปรับตัว ของชาวเขาเมื่อเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ทำการเกษตร อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำงานทางด้านการเกษตรของชาวเขา ส่วนใหญ่แล้วจะเกิดขึ้นหลังจากช่วงระยะเวลา ๑๕ ปีแรกหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อ ปัญหาอันแรกที่เกิดขึ้นหลังจากที่ป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านได้หมดลงไปในนั้นได้แก่.

ก. ปัญหาหญ้าคาและหญ้าเลา ปัญหานี้แม้ว่าจะไม่ใช่ปัญหาใหม่สำหรับชาวเขากลุ่มนี้แต่ก็เป็นปัญหาใหญ่ที่ชาวเขาแทบทุกเผ่าต่างเคยประสบมาแล้วทั้งสิ้น ปัญหานี้ในบางครั้งก็มีผลอย่างสำคัญทำให้ชาวเขาต้องอพยพย้ายถิ่นหาที่ทำกินในแห่งใหม่ต่อไป เพราะไม่สามารถต่อสู้กับปัญหาหญ้าคาและหญ้าเลาได้ แม้ว่าที่ดินผืนนั้นจะยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ แต่ถึงแม้ว่าชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อจะประสบกับปัญหาหญ้าคาหญ้าเลาและพื้นที่ที่ทำกินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ และถึงแม้ว่าชาวเขาจะไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้แต่เขาก็ได้มีการปรับตัวทางด้านการเพาะปลูกและด้านอื่น ๆ เพื่อความดำรงอยู่ซึ่งชีวิตที่มั่นคงในหมู่บ้านเขาผาเคื่อมาได้โดยตลอดเช่น การทำนาดำ การปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกถั่วเหลือง ฯลฯ

ข. ปัญหาพืชไร่อุทสัศวและแมลงต่าง ๆ มารบกวน ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ใหญ่พอสมควรโดยเฉพาะในระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะสัตว์และแมลงต่าง ๆ ที่มารบกวนต้นพืชนั้น นับวันก็จะมีเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี เมื่อสัตว์และแมลงต่าง ๆ ที่มารบกวนต้นพืชมีเพิ่มมากขึ้น พืชไรที่ได้รับความเสียหายก็มีเพิ่มมากขึ้นอีกเช่นกัน ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อได้รับความเสียหายจากสัตว์ที่เป็นศัตรูพืชมาตลอดระยะเวลา ๑๐ กว่าปี โดยในระยะก่อนหน้านั้นพืชไรของชาวเขาไม่เคยได้รับความเสียหายจากสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้เลย หรือถ้าจะมีบ้างก็เพียงบางปีและได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น.

ในปัจจุบันนี้ปัญหาพืชไร่อุทกสัตว์ต่าง ๆ มารบกวนนับว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่มากปัญหาหนึ่ง เพราะปัญหาการรบกวนพืชไร่อุทกสัตว์มีผลทำให้ปริมาณของพืชไรลดลง ฉะนั้นการมีศัตรูพืชมารบกวนพืชไร่อุทกสัตว์ของชาวเขาเช่นนี้จึงเป็นเสมือนกับปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อท้าทายความสามารถในการแก้ปัญหาของชาวเขา แต่จนกระทั่งบัดนี้ ชาวเขาทั้งหมดก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ จะมีบ้างก็เพียงแต่ชาวเขา ๓-๔ ครอบครัวที่ขอยา คี.คี.ที จากเจ้าหน้าที่อนามัยอำเภอที่ขึ้นมาพญาเพื่อป้องกันโรคมาเลเรียที่หมู่บ้านเท่านั้น แต่การให้ คี.คี.ที ของชาวเขาก็กินเฉพาะเมื่อเขาขอยาจากเจ้าหน้าที่อนามัยอำเภอใดเท่านั้น ซึ่งถ้าปีใดที่เจ้าหน้าที่อนามัยอำเภอมีได้ขึ้นมาพญา คี.คี.ที ปีนั้นชาวเขาก็กินได้ ขอยา คี.คี.ที สาเหตุที่ชาวเขาในหมู่บ้านมีได้ขอยา คี.คี.ที มาใช้ทั้ง ๆ ที่ชาวเขาที่ลองใช้ คี.คี.ที ที่ขอมมาจากเจ้าหน้าที่อนามัยอำเภอแล้วปรากฏว่าได้ผลดีนั้นก็เพราะยังไม่มีชาวเขาผู้ใดเป็นผู้นำในการใช้ขอยา คี.คี.ที มาใช้เป็นตัวอย่างแก่ชาวเขาคณะอื่น ๆ ประกอบกับการขาดคำแนะนำในเรื่องการใช้ยาฆ่าแมลงและสถานที่ขอยา ฉะนั้นจึงไม่มีชาวเขาผู้ใดในหมู่บ้านขอยาฆ่าแมลงมาใช้ แต่ชาวเขาที่เคยใช้ขอยา คี.คี.ที ก็มีความสนใจที่จะขอยานี้มาใช้ ความสนใจและความต้องการที่จะใช้ขอยา คี.คี.ที มาใช้กันนี้คิดว่าชาวเขาได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำกรเกษตรไปอีกส่วนหนึ่ง.

ค. ปัญหาพืชไร่อุทกขโมย ปัญหานี้เป็นปัญหาที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ ๘-๙ ปีมาแล้วซึ่งก็เกิดได้ เรียกว่าปัญหาแรกคือพืชไร่อุทกสัตว์และแมลงรบกวน ปัญหาทั้ง ๒ นี้เป็นปัญหาที่เหตุผลคล้ายคลึงกันคือพืชไร่อุทกสัตว์ได้รับความเสียหาย การลักขโมยพืชไร่อุทกสัตว์ของชาวเขาที่ปลูกไว้ในไร่ นอกจากจะทำความเสียหายให้แก่พืชไร่อุทกสัตว์แล้ว ชาวเขาในหมู่บ้านยังจะต้องมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกคือการไปนอนเฝ้าไร่ เมื่อใกล้ฤดูการเก็บเกี่ยวซึ่งเป็นทางออกทางเดียวในการแก้ปัญหา ปัญหาการลักขโมยพืชไร่อุทกสัตว์นี้ แมวจะเป็นปัญหาใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาไม่นานแต่ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้เกิดความเสียหายและความยากลำบากให้แก่ชาวเขาเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากชาวเขาจะต้องเผชิญกับความขาดแคลนเนื่องจากพื้นที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์และปัญหาพืชไร่อุทกสัตว์ที่รบกวนแล้ว ชาวเขายังต้องเผชิญกับปัญหาการลักขโมยพืชผลในไร่อีก ปัญหาการลักขโมยพืชไร่อุทกสัตว์และปัญหาพืชไร่อุทกรบกวนจากศัตรูพืชนี้ ในระยะ ๒๐ ปี

แรกหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้นปัญหาที่ไม่เคยปรากฏว่ามีเกิดขึ้นเลย พี่
โรชนิคต่าง ๆ ที่ปลูกไผ่จะถูกทิ้งไว้ให้แห้งกับคนโดยไม่มีสิ่งใดมารบกวนเลย แต่ในปัจจุบัน
นี้ เมื่อพี่โรแกพอที่จะเก็บไผ่แล้ว ชาวเขาก็ตองรีบเก็บมาไว้ที่บ้านหรือในยุ้งฉางเสีย
ก่อน แล้วจึงจะนำออกตากแดดที่หลังเมื่อปรากฏว่าผลผลิตที่เก็บมานั้นยังไม่แห้งพอที่จะเก็บ
ไว้ได้นาน ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมต่อการ
เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา แม้ว่าปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นปัญหา
ที่เกิดจากบุคคลและสิ่งแวดล้อมภายนอกเป็นผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น แต่ชาวเขาก็ก
ได้พยายามที่จะป้องกันและแก้ไขตามเหตุปัจจัย เท่าที่ความสามารถและโอกาสจะอำนวยให้

๔.๓ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ การเปลี่ยนแปลง

ในเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรของชาวเขานั้น จากการสำรวจพบว่า
ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อนี้ได้มีการยอมรับและซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรจาก
ชาวพื้นราบมาใช้เป็นเวลานานกว่า ๒๐ ปีมาแล้ว ทั้งนี้เพราะเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำ
การเกษตรของชาวพื้นราบ มีราคาถูกและหาซื้อได้ง่ายกว่า นอกจากนี้เครื่องมือเครื่องใช้
ในการทำการเกษตรที่ชาวพื้นราบนำมาขายนั้น บางชนิดก็ทำมาไว้ขายสำหรับชาวเขาและ
ชาวพื้นราบที่ทำไร่บนภูเขาเช่น จอบ เสียม มีด โดยลักษณะของเครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้
จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากที่ชาวพื้นราบอื่น ๆ ใช้กัน ฉะนั้นชาวเขาสวนใหญ่จึงนิยมซื้อ
เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรจากชาวพื้นราบมากกว่าที่จะทำใช้เองหรือจ้าง
ช่างเหล็กชาวเขาทำ แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าชาวเขาสวนใหญ่จะยังคงนิยมซื้อเครื่องมือ
เครื่องใช้ในการทำการเกษตรจากชาวพื้นราบเพราะหาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูก แต่ชาว
เขาก็กยังมีเครื่องมือเครื่องใช้แบบเดิมของตนใช้กันอยู่บางชนิด.

เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรที่ชาวเขานิยมซื้อจากชาวพื้นราบนั้นได้แก่ จอบ
เคียว ขวาน ไร่ คราด ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงโดยการยอมรับหรือซื้อเครื่องมือเครื่องใช้
ในการทำการเกษตรจากชาวพื้นราบขึ้นมาชิ้นส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยน
แปลงวิธีการทำการเกษตรของชาวเขาเอง คือการทำนาดำ เมื่อชาวเขามีการทำนาดำ

เขาก็จะต้องมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาคำเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ แต่อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงหรือยอมรับเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรของชาวเขานี้ก็มิได้ เปลี่ยนไปทั้งหมดเพราะการทำการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอยบนภูเขา ยังคงเป็นรากฐานทางการเกษตรที่สำคัญของชาวเขาอยู่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรแบบภูเขาบางชนิดก็ยังคงเป็นที่นิยมของชาวเขามาก ในปัจจุบันนี้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อได้มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรทั้งแบบเดิมของตนและแบบที่ชาวพื้นราบใช้กัน มีทั้งที่ซื้อมาจากชาวพื้นราบและจ้างช่างเหล็กในหมู่บ้านทำ.

การเปลี่ยนในเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรในหมู่บ้านเขาเขานี้ ได้ชี้ให้เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในทางวัฒนธรรมของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อ แต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ก็ไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่นอนหรือมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมอื่น ๆ มากนัก นอกจากจะมีผลทำให้ช่างเหล็กในหมู่บ้านมีงานทำน้อยลงหรือในอนาคตอาจพิชางเหล็กในหมู่บ้านผาเคื่ออาจจะหมดไป.

๔.๔ การปลูกพืชที่ได้รับการส่งเสริม การปลูกพืชที่ได้รับการส่งเสริม จากศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงรายของชาวเขาบ้านผาเคื่อ การปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเชียงรายได้แนะนำและส่งเสริมให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อปลูกนั้นมีอยู่หลายชนิดด้วยกันเช่น ข้าวสาลี กาแฟ และผลไม้ ยืนต้น.

สำหรับชาวสาลีนั้นชาวเขาส่วนใหญจะปลูกกันอยู่เพียง ๑-๓ ปีเท่านั้น สาเหตุที่ชาวเขาไม่นิยมปลูกข้าวสาลีทั้ง ๆ ที่ชาวสาลีก็เป็นพืชชนิดหนึ่งที่นำเงินมาให้แก่ชาวเขาก็คือเป็นเพราะ ชาวเขาไม่มีความชำนาญในการเพาะปลูกและดูแลรักษา ประกอบกับที่ดินที่ใช้ทำการเพาะปลูกก็มีอยู่อย่างจำกัด แรงงานที่ลงไปก็มีอยู่อย่างจำกัด และถ้าชาวเขาจะต้องแบ่งเวลาและแรงงานมาทำการเพาะปลูกและดูแลรักษาข้าวสาลีอีกด้วยแล้ว ชาวเขาก็น่าจะปลูกข้าวไร่ไม่พอบริโภคไปตลอดปีหรืออาจจะปลูกข้าวไร่ได้ไม่พอเลี้ยงสัตว์ในปีนั้น ส่วนการส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกกาแฟซึ่งเป็นที่นิยมกันที่ปลูกไว้แล้วก็ไม่ต้องดูแลรักษามากนัก และเมื่อถึงฤดูกาลก็เก็บผลผลิตมาขายนั้นก็เป็นที่ชาวเขาพอใจมาก ชาวเขาแทบทุก

ครัวเรือนในหมู่บ้านต่างก็แสดงความสนใจและได้ไปปลูกกาแฟกันทั้งสิ้น แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า เมื่อการเพาะปลูกพืชชนิดนี้ต้องพบกับอุปสรรคคือถูกไฟไหม้เผาป่าความอุดมสมบูรณ์ไปหมดแล้ว ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ได้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกอีกจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ศึกษาเชื่อว่าถ้ามีการส่งเสริมให้มีการปลูกกาแฟอีกพร้อมทั้งคอยแนะนำให้ชาวเขารู้วิธีการป้องกันและระมัดระวังในการดูแลรักษาเมื่อถึงฤดูกาลเผาไร่ การส่งเสริมให้ชาวเขาหมู่บ้านผาเคื่อปลูกกาแฟก็จะไคผลดี กล่าวคือ รายได้จากกาารขายเมล็ดกาแฟก็จะมีส่วนช่วยในฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของเขาดีขึ้น และการปลูกกาแฟเขาก็อาจจะกลายเป็นอาชีพหนึ่งของชาวเขาบ้านผาเคื่อต่อไปในอนาคต.

โครงการส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกผลไม้ยืนต้นนั้น ในระยะแรก ๆ ที่ทำการส่งเสริมชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านก็มีความสนใจที่จะปลูกผลไม้ยืนต้นมาก แต่เมื่อได้มีการนำไปปลูกครอบครัวละ ๒-๔ คนแล้ว ชาวเขาเหล่านั้นก็ไม่มี ความสนใจที่จะทำการปลูกเพิ่มเติมอีกโดยให้เหตุผลว่า ผลไม้ที่ปลูกบนคอกยบางชนิดปลูกแล้วไม่มีลูกเลยและบางชนิดเมื่อออกดอกและติดลูกก็จะถูกฝนถูกเห็บหรืออัมพคัจคุดอกและลูกที่ติดร่วงจนเกือบหมดแทบทุกปี เมื่อเหลือจากนั้นแล้วก็มีสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น ค่างวาว นก ฯลฯ มารบกวนอยู่เสมอ ผู้ปลูกเองไม่ค่อยได้มีโอกาสเก็บผลไม้ที่ปลูกไว้เลยยกเว้นผลไม้บางชนิดที่ปลูกแล้วไคผลดี เช่น สมอ มะม่วง มะขาม แต่ก็เป็นพันธุ์พื้นเมืองธรรมดา การให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่และการยอมรับความช่วยเหลือของชาวเขาในเรื่องการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ โดยชาวเขาได้มีการทดลองปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตรในเรื่องการเพาะปลูกพืชที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ส่งเสริมให้ปลูก การระเลือกยอมรับพืชชนิดนั้น ๆ นอกจากจะได้แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองของนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาแล้วยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของชาวเขาเองในเรื่องการทำการเกษตร โดยชาวเขาได้มีการเลือกยอมรับเฉพาะในสิ่งที่เราเห็นว่า เป็นประโยชน์เฉพาะหน้าต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวเท่านั้น.

๕. การเลี้ยงสัตว์ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเลี้ยงสัตว์ของชาวเข่าที่
 หนุมานผาเพื่อตั้งแตการเริ่มตั้งถิ่นฐานครั้งแรกจนกระทั่งถึงปัจจุบันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง
 ไปในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องชนิดและจำนวนของสัตว์เลี้ยง
 โรคติดต่อที่เกิดขึ้นกับสัตว์และการป้องกัน กล่าวคือในระยะ ๑๕ ปีแรกหลังจากการอพยพ
 เขามาอยู่ที่หนุมานผาถือเป็นครั้งแรกนั้น สัตว์เลี้ยงชนิดต่าง ๆ ที่ชาวเข่าเลี้ยงกันมีอยู่
 เพียง ๒-๓ ชนิดเท่านั้นคือ มีหมู ไก่และม้า ชาวเข่าแต่ละครอบครัวต่างก็มีสัตว์เลี้ยงโดย
 เฉพาะหมูและไก่ครอบครัวละมาก ๆ ทั้งนี้เพราะในระยะนี้เป็นระยะที่ชาวเข่าสามารถ
 ผลิต ข้าวและข้าวโพดได้อย่างเหลือเฟือไม่มีการขาดแคลนเช่นในปัจจุบันนี้ ดังนั้นสัตว์
 เลี้ยงของชาวเข่าจึงได้อาหารอย่างอุดมสมบูรณ์ ทำให้สัตว์เลี้ยงแต่ละชนิดเติบโตและ
 ขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับในระยะนั้นโรคระบาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสัตว์ก็
 ไม่เคยมีเกิดขึ้น ฉะนั้นจำนวนสัตว์เลี้ยงของชาวเข่าในแต่ละปีจึงมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนชาว
 เข่าสามารถถอนหมของตนเองไปขายให้กับชาวพื้นราบได้คราวละมาก ๆ เป็นการเพิ่มราย
 ได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง แต่ต่อมาในระยะหลังจาก ๑๕ ปีแรกมาแล้ว ผลผลิตใน
 การเพาะปลูกได้เปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือการเพาะปลูกข้าวและข้าวโพดซึ่งชาวเข่าใช้เป็น
 อาหารของสัตว์ได้ลดน้อยลง จนกระทั่งเกิดการขาดแคลน การลดน้อยลงของอาหารซึ่ง
 เป็นปัจจัยสำคัญในการเลี้ยงสัตว์ ได้มีผลโดยตรงต่อจำนวนของสัตว์เลี้ยงของชาวเข่า
 โดยเฉพาะหมูและไก่ ในระยะหลัง ๆ นั้นนอกจากจำนวนของสัตว์เลี้ยงจะถูกจำกัดลงด้วย
 อาหารซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดแล้ว สัตว์เลี้ยงของชาวเข่ายังต้องประสบกับโรคระบาดสัตว์อีก
 ทุก ๆ ปีโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ การระบาดของโรคซึ่ง
 แพร่จากภายนอกหนุมานเข่ามาได้มีผลอย่างสำคัญต่อการลดจำนวนของสัตว์เลี้ยงแต่ละชนิด
 ลงเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงของปัจจุบันทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในต่าง
 ก็ได้มีผลทำให้จำนวนสัตว์เลี้ยงแต่ละชนิดของชาวเข่าลดจำนวนลงอย่างมากมาย หมูซึ่ง
 เป็นสัตว์เลี้ยงที่เคยทำเงินรายได้เป็นอย่างมากให้กับชาวเข่าในอดีต ในปัจจุบันนี้รายได้
 จากการขายหมูของชาวเข่าได้ลดลงจนแทบจะไม่มีเลย.

การเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะมีผลกระทบกระเทือนต่อภาวะการดำรงเศรษฐกิจของชาวเขาในแต่ละครอบครัวแล้ว ยังมีผลสะท้อนซึ่งก่อให้เกิดการปรับตัวหรือยอมรับวิถีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านเขาเอง การขาดแคลนอาหารทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านมีการปรับตัวในเรื่องการทำเกษตรโดยมีการทำนาข้าวเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ การทำนาคามีผลทำให้ชาวเขาต้องเลี้ยงสัตว์บางชนิดเพิ่มขึ้นคือ ควาย การเลี้ยงควายของชาวเขาในระยะแรก ๆ นั้นส่วนใหญ่ก็เลี้ยงกันไว้เพื่อทำนาและลากเกวียน แต่ต่อมาในระยะหลัง ๆ ชาวเขาในหมู่บ้านก็ได้มีการเลี้ยงควายไว้ขายและเพื่อเฝ้าหูกที่ไม่ควายทั้งชาวพื้นราบและชาวเขาด้วยกันเองมาเขาไปไถนา การเลี้ยงควายไว้ขายและไว้รับจ้างทำงานนั้นนับว่ามีส่วนเพิ่มพูนรายได้ให้กับชาวเขามาก นอกจากนั้นการเลี้ยงควายก็สะดวกสบายไม่ต้องมีภาระหนักเหมือนการเลี้ยงหมูเพราะควายกินหญ้า ชาวเขามีหน้าที่เพียงนำควายไปปล่อยให้กินหญ้าแล้วคอยดูแลให้มีหญ้ากินไปเท่านั้น เมื่อถึงตอนเย็นก็นำควายกลับบ้าน ส่วนการเลี้ยงวัวนั้น ในระยะแรก ๆ ที่มีการเลี้ยงควาย มีชาวเขาเพียงครอบครัวเดียวที่ได้ซื้อวัวมาเลี้ยงควบคู่ไปกับการเลี้ยงควายและเลี้ยงม้า แต่ต่อมาเมื่อปรากฏว่าราคาของวัวมีราคาแพงไม่แพ้ควาย ชาวเขาในหมู่บ้านบางครอบครัวจึงไถ่ลงทุนซื้อวัวมาเลี้ยงไว้ขายเพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัวของตนบ้าง นอกจากการเลี้ยงวัวและควายจะสะดวกสบายเพราะไม่ต้องหาอาหารให้กินแล้วโรคระบาดที่จะเกิดขึ้นกับสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดนี้ก็ไม่ค่อยมี ชาวเขาในหมู่บ้านไม่เคยประสบกับโรคระบาดของสัตว์ทั้ง ๒ ชนิดนี้เลยแล้วสัตว์เลี้ยงทั้ง ๒ ชนิดนี้ยังทำเงินรายได้เป็นอย่างดีมาให้แก่ชาวเขาดีกด้วย.

นอกจากการเปลี่ยนแปลงในเรื่องชนิดและจำนวนของสัตว์เลี้ยงจะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เราเห็นถึงการปรับตัวของชาวเขาในด้านการเลี้ยงสัตว์แล้ว ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสัตว์ก็มีส่วนชี้ให้เราถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเลี้ยงสัตว์ของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อไค้ เช่น การระบาดของโรคสัตว์ การระบาดของโรคติดต่อสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ซึ่งก่อนหน้าปี พ.ศ. ๒๕๐๓ โรคเหล่านี้ไม่เคยเกิดขึ้นในหมู่บ้านมาก่อนเลย เมื่อมีโรคระบาดเกิดขึ้นกับสัตว์ ชาวเขาในหมู่บ้านก็ได้ทำการป้องกันและรักษาตามที่ได้รับคำ

แนะนำจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล ซึ่งก็ปรากฏว่าไคดบางและไม่ไคดบาง ทั้งนี้เพราะชาวเขายังไม่มีความเข้าใจถึงเรื่องการแพร่ระบาดของเชื้อโรค ฉะนั้นชาวเขายังไม่มีการระมัดระวังรักษาตัวอย่างถูกต้องเพื่อหยุดยั้งการแพร่ระบาดของเชื้อโรคให้ยุติลงโดยเร็ว แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าชาวเขาจะไม่มีความเข้าใจในเรื่องการแพร่ระบาดของโรคติดต่อสัตว์และมีการปฏิบัติให้ถูกต้อง แต่การเกิดขึ้นของโรคระบาด การปฏิบัติตามคำแนะนำในเรื่องการระวังรักษาตัวของชาวเขาก็ดูว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเลี้ยงสัตว์ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านผาเคื่อ ส่วนการเลี้ยงมานานมาในระยะหลัง ๆ คือหลังจากปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมาแล้ว ชาวเขาในหมู่บ้านก็ยังคงมีผู้นิยมเลี้ยงนากัน ทั้งนี้เพราะมีความเจริญของการคมนาคมโดยทางรถยนต์เข้ามาแทนที่ ฉะนั้นปัจจุบันนี้รายได้จากการเลี้ยงมาไวชายหรือเลี้ยงไวเพื่อตางของก็ต่องหมดไป แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อจะขาดรายได้จากการขายหมูและนำไปแต่ เขาก็มีรายได้จากการเลี้ยงวัวและควายมาแทน ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของชนิดและจำนวนของสัตว์เลี้ยงตลอดจนรายได้จากการขายสัตว์ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวในทางเศรษฐกิจเพื่อการดำรงชีพของตนเองและครอบครัว.

๖. การค้าขายแลกเปลี่ยน การติดต่อระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบในระยะแรกส่วนใหญ่จะไคดแก่การติดต่อค้าขาย การติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบไคดเริ่มมีขึ้นหลังจากที่ชาวเขาไคดอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อไคดไคดไม่ถึง ๑ ปี การติดต่อค้าขายระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบในระยะ ๓ ปีแรกของการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้น การติดต่อค้าขายจะเป็นไปในลักษณะที่ชาวเขาเป็นผู้ลงไปซื้อสินค้าและเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นอื่น ๆ จากชาวพื้นราบขึ้นมาใช้ โดยชาวเขาไม่มีสินค้าอื่นใดที่จะนำลงไปขายหรือแลกเปลี่ยน ประกอบกับระยะทางที่ไปติดต่อซื้อสินค้าก็ไกลและต่องเดินกันไคดครั้งละหลาย ๆ คนเพื่อความปลอดภัย ฉะนั้นการติดต่อซื้อขายสินค้าในช่วงนี้จึงมีการติดต่อกันไคดบ่อยนัก คืออาจจะเป็น ๒-๓ เดือนต่องครั้งหรือนานกว่านั้น ในไคดต่อมาการติดต่อระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบก็ค่อย ๆ เริ่มมีการติดต่อกันบ่อยขึ้น ทั้งนี้เพราะชาวเขามีสินค้าซึ่งจะต่องนำลงมาขายให้กับชาวพื้นราบ สินค้าที่ชาวเขานำลงมาขายให้กับ

ชาวพื้นราบนั้นมี หมู และพริกแห้ง สินค้าทั้ง ๒ ชนิดนี้ถือได้ว่าเป็นสินค้าชนิดที่ทำเงิน
รายได้มาให้แก่วาเยาเป็นอันดับ ๒ รองจากฝิ่น ทั้งนี้เพราะก่อนหน้านั้นและรวมทั้งในขณะ
ที่ชาวเยากุ่มนี้ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาว เขาไม่เคยเลี้ยงหมูหรือปลูกพริกขายกันโดย
รายได้จากสินค้าชนิดนี้ เป็นสิ่งที่ชาวเยาได้เรียนรู้ความต้องการของตลาดชาวพื้นราบ
มาจากชาวมูเซอซึ่งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง.

การเลียนแบบการค้าขายจากชาวมูเซอของชาวเยา จึงเป็นส่วนหนึ่งของการ
ปรับตัวในทางเศรษฐกิจโดยอาศัยการค้าเป็นแนวทางหนึ่งในการยกฐานะทางเศรษฐกิจ
ของตนให้สูงขึ้นหรือเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต เมื่อขายสินค้าของตนหมดแล้วชาวเยาก็จะ
ซื้อสินค้าที่จำเป็นอื่น ๆ เป็นต้นว่า เกลือ น้ำมันก๊าด เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ขึ้นมาไว้
ใช้สอยครั้งละมาก ๆ ทั้งนี้เพราะที่หมู่บ้านเขาเคอไม่มีร้านค้าหรือพ่อค้าเร่มาสินค้าขึ้นไปขาย
ในหมู่บ้านเลย การติดต่อซื้อขายสินค้านี้ระหว่างชาวเยาและชาวพื้นราบในระยะ ๑๒ ปีแรก
นี้ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อหรือการขาย เขาจะใช้เงินแถบพม่าเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน
ซื้อขาย แต่เมื่อหลังจากระยะ ๑๒ ปีไปแล้ว การค้าขายและเปลี่ยนแปลงระหว่างชาวเยาและ
ชาวพื้นราบก็ได้เปลี่ยนจากการใช้เงินแถบซึ่งหายากขึ้นมาใช้เงินไทยแทน การค้าขาย
ระหว่างชาวเยาและชาวพื้นราบดำเนินมาในลักษณะดังกล่าวนี้เรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงปี
พ.ศ. ๒๕๐๕ การซื้อขายสินค้านี้ระหว่างชาวเยาและชาวพื้นราบได้เปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย
กล่าวคือ หมู่ซึ่งยกยเป็นสินค้าที่ค้ารายได้ให้กับชาวเยาได้ลดจำนวนลงเพราะการขาด
แคลนอาหาร จนชาวเยาไม่สามารถตกลงไปขายได้เช่นเดิม ฉะนั้นสินค้าที่ชาวเยานำลง
ไปขายให้กับชาวพื้นราบจึงมีพริกแห้งเพียงอย่างเดียว.

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาได้ทำการตัดถนนจาก
ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาขึ้นมาถึงหมู่บ้าน เมื่อมีถนนเข้าถึงหมู่บ้านก็มีรถโดยสารวิ่ง
รับส่งผู้โดยสารจากหมู่บ้านถึงตัวอำเภอแม่จัน วันละหลาย ๆ เที่ยว ความสะดวกสบายใน
การคมนาคมมีผลทำให้การติดต่อซื้อขายระหว่างชาวเยาและชาวพื้นราบเปลี่ยนแปลงไปกล่าว
คือ นอกจากการติดต่อจะเปลี่ยนจากเดิมตามทางในป่ามาเป็นทางที่รถยนต์แล้ว ชาวเยา
ยังมีการติดต่อซื้อขายสินค้ากับชาวพื้นราบบ่อยขึ้นเพราะความสะดวกสบายและความปลอดภัย

ในการติดต่อ ในระยะนี้ได้เริ่มมีชาวพื้นราบเข้ามาติดต่อซื้อสินค้าต่าง ๆ จากชาวเขาถึงใน
หมู่บ้าน.

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ซึ่งเป็นปีที่ทหารจีนฮ่อได้นำตั้งบ้านเรือนและกองทหารอยู่ที่
คอยแมสสอง (กองพล ๘๓ กกมณฑล) ชาวจีนฮ่อบนคอยแมสสองได้มีการติดต่อซื้อขายสินค้า
กับชาวพื้นราบโดยอาศัยหมู่บ้านเขาผาเคื่อเป็นแหล่งหยุดพักเพื่อขนถ่ายสินค้าจากรถยนต์ซึ่ง
สามารถขึ้นมาถึงหมู่บ้านไค่ ซินตางมาเพื่อขนสินค้าต่อไป การที่หมู่บ้านผาเคื่อได้กลายเป็น
แหล่งหยุดพักสินค้าเช่นนี้มีผลทำให้เกิดการค้าขายขึ้นภายในหมู่บ้าน กล่าวคือที่หมู่บ้านผาเคื่อ
ได้มีชาวจีนฮ่อมาตั้งบ้านเรือนและร้านค้า เพื่อรับจ้างตางตีเกา ค้าขายอาหารและสินค้า
อื่น ๆ ในบริเวณหมู่บ้านซึ่งมีผลทำให้หมู่บ้านขยายตัวออกอย่างรวดเร็ว ในระยะนี้ชาวเขา
ในหมู่บ้านไค่ได้มีการติดต่อกับชาวพื้นราบ โดยชาวพื้นราบต้องการสินค้าจำพวก ข้าว
เปลือก ข้าวโพด ถั่วต่าง ๆ ผักต่าง ๆ หมู ไก่ ฯลฯ จากชาวเขา การค้าขายสินค้า
ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบมีผลทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวเขาค่อยดีขึ้นเพราะสินค้า
บางชนิดที่ชาวเขาไม่เคยขายได้เลยก็ขายได้.

เมื่อการค้าขายภายในหมู่บ้านขยายตัวมากขึ้น ชาวเขา ๕-๖ ครอบครัวก็ได้เปิด
ร้านขายสินค้าชนิดต่าง ๆ ขึ้นมาบ้าง การเปิดร้านค้าขายของชาวเขาเหล่านี้แสดงให้เห็น
เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านการค้าที่เกิดขึ้นเพราะการเปลี่ยนแปลงการค้าจากชาวพื้นราบ
ที่เข้ามาเปิดร้านค้าขายอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน โดยการเปลี่ยนแปลงการค้าขายของชาวเขาเหล่านี้
ก็มีปัจจัยสำคัญอยู่หลายประการที่ส่งผลให้ชาวเขาเปิดร้านค้าของตนขึ้น เช่น การคมนาคม
สะดวกสบายเพราะมีรถขนส่งสินค้าขึ้นมาถึงหมู่บ้าน สถานะการการค้าขายภายในหมู่บ้านคล่อง
ตัวมากเพราะมีผู้คนมากมาย นอกจากนี้การเปิดร้านค้ายังเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่การค้าขายผล
ผลิตชนิดต่าง ๆ ที่ตนผลิตได้เองอีกด้วย.

การค้าขายภายในหมู่บ้านดำเนินมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๔ การค้า
ก็คงยุติลงเพราะ ภัยพิบัติและสงครามที่ชาวเขาได้ทำการคัดค้านจากหมู่บ้านผาเคื่อขึ้น
ไปจนถึงคอยแมสสอง ชาวจีนฮ่อสามารถนำสินค้าชนิดต่าง ๆ ขึ้นไปถึงหมู่บ้านของตนโดยไม่

ทองหยุกพักเพื่อรอขนถ่ายสินค้าอีก ดังนั้นสภาพการต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านผาเค็ดก็กลับคง
 เดิมเหมือนเมื่อก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพราะชาวเขามาตั้งบ้านเรือนค้า
 ขายก๊วยและซื้อราคาของตนไปเพื่อไปทำมาหากินในที่แห่งอื่น ราคาคงของชาวเขา ฐานะ
 ก็ยังคงดีเพราะไม่สามารถขายสินค้าของตนเองได้ ราคาค้าในหมู่บ้านที่เป็นของชาวเขา
 ยังคงเหลืออยู่เพียงร้านเดียวที่เปิดขายสินค้าให้กับชาวเขาและชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ที่อยู่
 บริเวณใกล้เคียง จนกระทั่งถึงปัจจุบัน การมีร้านค้าของชาวเขาเองในหมู่บ้านนั้นนับได้ว่า
 เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกลายเป็นแหล่งนัดเพื่อ ถวายสินค้าของหมู่บ้าน และการคมนาคมที่
 สะดวกสบาย นอกจากนี้การคมนาคมที่สะดวกสบายก็ยังมีผลทำให้ชาวเขาและชาวพื้นราบ
 สามารถติดต่อค้าขายสินค้ากันอย่างใกล้ชิดขึ้น การติดต่อค้าขายสินค้าอย่างใกล้ชิดมีผลทำ
 ให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบใกล้ชิดกันมากขึ้น นอกจากนี้ผลของการ
 ติดต่อค้าขายยังมีส่วนทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวเขาในหมู่บ้านดีขึ้น ฐานะทาง
 เศรษฐกิจที่ดีขึ้นนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัวของชาวเขาในต่าง
 ท่าง ๆ

๗. อาชีพอื่น ๆ อาชีพอื่น ๆ ที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้ในบทนี้เพื่อความเข้าใจใน
 เรื่องสภาพทางเศรษฐกิจของสังคมของหมู่บ้านเขาผาเค็ดนั้นก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปใน
 หลาย ๆ ด้านเป็นต้นว่า ในเรื่องการค้าสัตว์ การเก็บหาของป่าและอุตสาหกรรมภายใน
 คราวเรือน.

๗.๑ การเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องการค้าสัตว์นั้นส่วนใหญ่แล้วจะได้แก่การ
 เปลี่ยนแปลงในเรื่องของชนิดและปริมาณของสัตว์ที่ชาวเขาล่าได้ รวมตลอดถึงอาณาบริเวณ
 ที่ไปล่าสัตว์ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเครื่องมือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการล่าสัตว์ ฯลฯ
 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องชนิดและจำนวนของสัตว์ที่ล่าได้นั้นส่วนใหญ่แล้วจะมีสาเหตุเนื่องจาก
 การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กล่าวคือ สภาพของป่าซึ่งเคยเป็นที่อยู่
 อาศัยของสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ได้ถูกทำลายลงคือในระยะ ๑๐ ปีแรกหลังจากที่ชาวเขาได้อพยพ
 เขามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเค็ดนั้น ชาวเขาสามารถล่าสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ทั้งใหญ่และเล็ก

โคตลอดมาในป่าบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน แต่เมื่อหลังจาก ๑๐ ปีไปแล้วสัตว์ป่าชนิดใหญ่ ๆ ก็ค่อย ๆ หดลงไปจะเหลืออยู่ก็เพียงสัตว์ชนิดเล็ก ๆ เท่านั้น ดังนั้นในระยะนี้ถ้าชาวเขาคองการที่จะไปล่าสัตว์ชนิดใหญ่ ๆ เช่น เก้ง กวาง ควายป่า ฯลฯ แล้วเขาก็จะออกไปล่ากันในเขตประเทศพม่า แต่ต่อมาเมื่อป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านโคหมดลง สัตว์ป่าชนิดเล็ก ๆ ก็ค่อย ๆ หดไปอีก ในปัจจุบันนี้ชาวเขายังยิงสัตว์ป่าแม่แต่สัตว์ชนิดเล็ก ๆ โคก็โดยการบังเอิญไปเจอเขาโดยไม่ได้ตั้งใจเท่านั้นไม่ว่าจะเป็นป่าที่อยู่ในบริเวณหมู่บ้านหรือป่าริมคอกแม่สลอง ทั้งนี้เพราะสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ มีเหลืออยู่น้อยมาก การลดลงของชนิดและจำนวนของสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ในเวลาต่าง ๆ กันเช่นนี้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของอาหารการกินของชาวเขากล่าวคือ ในระยะ ๑๐ ปีแรกหลังจากการอพยพเขามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเขาในหมู่บ้านต่างสามารถล่าสัตว์ป่ามาใช้เป็นอาหารรับประทานกันตลอดปีมิได้ขาด แต่เมื่อหลังจากระยะนี้ไปแล้วอาหารที่ได้จากสัตว์ป่าก็ค่อย ๆ ลดลงจนกระทั่งในปัจจุบันนี้ นาน ๆ ครั้งชาวเขาดังจะมีโอกาสรับประทานเนื้อสัตว์ป่าอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ชาวเขารับประทานกันจึงได้แก่เนื้อสัตว์เลี้ยงที่ตนเลี้ยงไว้ การฆ่าสัตว์เลี้ยงเพื่อนำมาเป็นอาหารรับประทานนั้น นอกจากจะทำให้รายได้จากการขายสัตว์ลดลงแล้ว ยังมีผลทำให้จำนวนของสัตว์ลดลงอีกด้วย.

ส่วนการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของเครื่องมือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการล่าสัตว์นั้นก็เปลี่ยนแปลงไปเพราะฐานะทางเศรษฐกิจของชาวเขาที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับนิสัยการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ต่อตนเองจากสังคมภายนอก ทั้งนี้เพราะเครื่องมือเครื่องมือในการล่าสัตว์ใหม่ ๆ เช่น อาวุธปืนนั้น นอกจากจะใจประโยชน์ในการล่าสัตว์และป้องกันตนเองและทรัพย์สินแล้ว การใช้อาวุธปืนยังใช้ได้สะดวกสบาย รวดเร็วและมีความแน่นอนกว่าเครื่องมือเครื่องมือชนิดเก่า ๆ อีกด้วย นอกจากนี้การยอมรับและการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเครื่องมือเครื่องมือใหม่ ๆ ที่มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนั้นก็ไ้แก่ การที่ป่าใหญ่โคค่อย ๆ หดสภาพลง การล่าสัตว์เพิ่ม ความยากลำบากมากขึ้นเพราะจำนวนของสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ มีน้อยลง ดังนั้น

การลาสัตว์แต่ละครั้งจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรวดเร็วและแน่นอนซึ่งกว่าแต่ก่อนจึงจะสามารถลาสัตว์ได้ แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเครื่องมือเครื่องมือในการลาสัตว์ก็มีเหตุปัจจัยอื่น ๆ ประกอบอีกเช่นกัน.

๗.๒ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเก็บและหาของป่า นั้น ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของป่าที่หมดลงเช่นกัน กล่าวคือในช่วงระยะเวลา ๑๕ ปีแรก หลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้น ชาวเข่าในหมู่บ้านต่างสามารถเก็บหาของป่าชนิดต่าง ๆ ได้มากมายโดยเฉพาะ น้ำผึ้งและหวาย แต่ต่อมาเมื่อป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านได้หมดลง ของป่าบางชนิดที่เคยเก็บหาได้ก็ค่อย ๆ หมดไปหรือหายากเข้าทุกที ในปัจจุบันนี้ น้ำผึ้งและหวายเป็นของป่าที่หาได้ยากมากสำหรับชาวเข่า นอกจากนี้ ผักชนิดต่าง ๆ ที่ชาวเข่าเก็บจากป่ามาใช้เป็นอาหาร ก็มีน้อยลงทุกทีจนปัจจุบันนี้ในบางฤดู ชาวเข่าจะต้องซื้อผักจากชาวพื้นราบชั้นมารับประทาน การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการลาสัตว์และการเก็บหาของป่านี้สาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็คือสภาพแวดล้อมธรรมชาติคือ ป่าที่ถูกทำลายลงเพื่อทำเป็นที่เพาะปลูกจนหมดสิ้นโดยฝีมือของชาวเข่าเอง ฉะนั้นสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้จึง เป็นสาเหตุที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของสังคมเข่าเองโดยตรง คือเกิดจากผลสะท้อนของวิธีการทำการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม.

๗.๓ อุตสาหกรรมภายในครัวเรือน ที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้นได้แก่ การเย็บปักถักร้อยการปักดอกและลวดลายต่าง ๆ บนเสื้อผ้า ผ้าเป็นงานหนึ่งที่หารายได้ให้กับชาวเข่าเช่นกัน รายได้จากงานเย็บปักถักร้อยเป็นรายได้ใหม่ที่เพิ่งมีขึ้นในหมู่บ้านผาเคื่อเมื่อประมาณ ๕-๖ ปีมานี้เอง โดยในระยะเวลาก่อนหน้านี้ชาวเข่าในหมู่บ้านมิได้มีรายได้จากงานนี้เลย การเริ่มขึ้นของงานรายได้นี้ได้เริ่มขึ้นจาก การมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้ขึ้นไปเที่ยวในบริเวณหมู่บ้านและต้องการเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มหรือเครื่องประดับบางชนิดจากชาวเข่า เมื่อมีชาวเข่าบางครอบครัวที่มีสิ่งของเหล่านี้ก็ได้นำมาขายให้ ซึ่งก็ปรากฏว่าขายได้ราคาดี ฉะนั้นชาวเข่าคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านก็ได้ทำขึ้นบ้าง เพื่อเก็บไว้ขาย

ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ชาวเขาในหมู่บ้านที่ทำการปักคอกและลวดลายต่าง ๆ บนเสื้อผ้าไวชายนั้น ในปัจจุบันนี้มีอยู่เพียง ๑๐ คริวเรือนเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุมาจากภายนอกคือ การคมนาคมที่สะดวกสบายซึ่งมีผลให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาถึงหมู่บ้านได้โดยง่าย ประกอบกับการพยายามปรับตัวของชาวเขาเองในเรื่องทางเศรษฐกิจจึงมีผลทำให้ชาวเขามีรายได้ที่เพิ่มขึ้น

สรุปแล้วการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมเศรษฐกิจของชาวเขาย่างไรก็ตามนั้นส่วนใหญ่แล้วการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการเปลี่ยนแปลงของชาวเขาเอง ประกอบกับการเห็นตัวอย่าง การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบ การดำเนินงานช่วยเหลือของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ทางการเกษตรในคานต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มิได้มีผลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรที่หมู่บ้านเขาเคอแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะความต้องการของชาวเขามีได้อยู่ที่พันธุ์ไม้ยืนต้นหรือเมล็ดพันธ์ต่าง ๆ ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขานำมาแจกให้ แต่ชาวเขาในหมู่บ้านทั้งหมดมีความต้องการที่ดินทำกิน ต้องการความรู้ในการปรับที่ดินบนภูเขาให้เป็นพื้นราบหรือทำนาแบบขั้นบันได เพื่อทำการเพาะปลูกอย่างถาวร การให้ความช่วยเหลือในด้าน การเกษตร ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ที่กำลังดำเนินอยู่นี้ ควรจะเก็บไว้ทำหลังจากที่ได้มีการดำเนินการจัดการปรับปรุงพื้นที่บนภูเขาที่อยู่ในวิสัยที่จะทำการปรับปรุงได้เสียก่อนแล้วจึงดำเนินการให้ความช่วยเหลือในเรื่องอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการขาดแคลนพื้นที่ดินทำกินจะมีผลทำให้เกิดการขาดแคลนอาหาร ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นหาที่ทำกินแห่งใหม่ต่อไป อันเป็นการให้ความช่วยเหลือชาวเขาวงจึงควรที่จะเริ่มต้นให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นความต้องการที่จำเป็นก่อนสิ่งอื่น แมว่าการให้ความช่วยเหลือในด้านนี้จะต้องสิ้นเปลืองงบประมาณเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อโครงการนี้กระทำสำเร็จแล้ว ปัญหา

คานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของชาวเขาก็คงลดลงเอง ชอบเขตการทำงานของ
เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาก็คงเฉพาะเจาะจง.

แต่อย่างไรก็ตามการให้ความช่วยเหลือในบางคานของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์
ชาวเขาจังหวัดเชียงราย ก็มีผลอย่างสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในคานต่าง ๆ เช่น
การตัดถนนจากบริเวณศูนย์เขาไปถึงหมู่บ้าน โครงการพัฒนาคูน้ำแม่สลอง ซึ่งมีการจัด
สรรที่ดินในบริเวณพื้นที่ไร่ให้แก่ชาวเขาในหมู่บ้าน.